

MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG

1967-2007

TANULMÁNYGYŰJTEMÉNY

Budapest, 2007.

A borítótervet Környei Ferencné, a Vizuális Szakosztály elnöke készítette.
A gyűjteményt összeállította Trencsényi László

Ez a kötet azoknak a pedagógusoknak állít emléket, akik
1967-ben újjászervezték
a hazai pedagógustársadalom nagyhagyományú
civil szervezetét,
a
Magyar Pedagógiai Társaságot.

Megjelenik a 7. Nevelésügyi Kongresszus előkészületeinek évében.

A Magyar Pedagógiai Társaság 2007. évi küldöttgyűlése

Jegyzőkönyv (2007. május 25. Budapest.)

Ádám György elnök köszönti a küldöttgyűlést, és megállapítja, hogy a küldöttgyűlés nem határozatképes. (A küldöttek létszáma 241 fő. A határozatképességi küszöb 121 fő, a résztvevők száma: 76 fő.) (Hatályos ASZ 10. § 10. pont – 50 % + 1fő.) Az elnök az új küldöttgyűlést ugyanezen a napon 10 óra 15-re hívja össze. 10.15. Az elnök megnyitójában köszönti a küldöttgyűlést és javaslatot tesz a napirendre. A küldöttgyűlés levezető elnökének személyére az Elnökség *Ádám Györgyöt* javasolja; a mandátumvizsgáló és szavazatszámláló bizottság tagjaira *Zsadányi Lászlót*, *Szakáll Istvánnét*, *Forróné Virág Zsuzsát*; a jegyzőkönyvvezetőre és a hitelesítőkre *Kraiciné Szokoly Máriát*, *Simon Máriát*, *Csillag Ferencet* javasolja. A küldöttgyűlés nyílt szavazással, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta a bizottságok összetételét.

Az elnök méltatta a 40 év előtti esemény jelentőségét, áttekintette a Magyar Pedagógiai Társaság e korszakát, név szerint említve a társaság országos vezetésében közreműködött kollégákat, akiknek munkásságát mind vállalhatónak tekinti, tisztelgett az elődök előtt. Emléklapokat adott át az újjáalakulásban részt vett tagok számára. (A tiszteletre méltó névsor: *Ágoston György*, *Bakonyi Pál*, *Bakonyiné Vincze Ágnes*, *Ballér Endre*, *Bácskai Mihályné*, *Benczédi József*, *Benő Kálmán*, *Bíró Katalin*, *Csermely Tibor*, *Csoma Gyula*, *Csőregh Éva*, *Daly Lenke*, *Fábiánné Kocsis Lenke*, *Füle Sándor*, *Horváth Márton*, *Herényi László*, *Illés Lajosné*, *Jáki László*, *Komlósi Sándor*, *Kotnyek István*, *Kövári Ferenc*, *Köpeczi Béla*, *Krajcsovszki József*, *Krajnyák Nándor*, *Lányi Andrásné*, *Markó Endre*, *Maróti Andor*, *Merényi József*, *Mezei Gyula*, *Miskolczi Károlyné Nagy Andor*, *Navracsics Antalné*, *Nyirkos Tibor*, *Oroszy Zoltán*, *Petró András*, *Szabadi Ilonka*, *Szarka József*, *Szelényi Gábor*, *Szécsi Éva*, *Tölgyesi József*, *Török Iván*, *Veszprémi László*.)

Az ügyvezető elnök az elnökség beszámolójához fűzött kiegészítésében a következőket emelte ki. Szembenézésre készíti a Társaságot a 40. évforduló ténye és a tagok üzenetei. Kérdésként merül fel, hogy a szakmai társadalmi nyilvánosságban kellőképpen jelen van-e az MPT, és ellátja-e azt a szerepet a nyilvánosságban, amelyre az alapítás és az újjáalakulás predesztinálta annak idején. Az MPT újjáalakításának gondolata a tudomány szabadságának, egyáltalán a szabadság (bármelyik) modellje jegyében 1956-ban a Balatonfüredi Konferencián merült fel először. A Neveléstörténeti Szakosztály társaságtörténeti kutatásokat vállalt, amelyről az őszi Kiss Árpád-konferencián számot fog adni. Fontos dolog, hogy az „akadémiai szerveződésű” exkluzív 100-as klub helyébe a nyitottság lépett, még ha két ajánló kellett is a belépéshez. Fontos adat, hogy az újjáalakulásban a Pedagógusok Szakszervezete is részt vett, és ez jó kommunikációs lehetőséget adott. Többek között ezért is erősíteni kívánja a társaság a kapcsolatot a pedagógus-szakszervezetekkel. Transzmissziós üzenettel engedélyezte-e a hatalom 1967-ben az MPT újjáalakulását? A magyar társadalom arccal már '68 felé, a reformok felé nézett. Akárhogy is: a Társaság megjelenése tudatosította: szakma és hatalom két artikulált külön jelenségvilág, dialógus van közöttük és nem azonosság! Ez mégis sok minden kezdete!

Ma, a pluralizmus és a polgári demokrácia világában sok minden megváltozott, ebben a helyzetben kell a közéleti szereplést is értékelni. Könnyebb egy egyprofilú, egy világnézetű civilszervezetnek! A társasági konszenzust nagy körültekintéssel lehet kialakítani néhány fontos, alapvető kérdésben!

Trencsényi László beszámolt a megszűnő szakosztályok feladatköreinek továbbvitelére vonatkozó tervekről. Megállapítja, hogy a civilszervezeti csoportok – a társadalmi változásoknak megfelelően – folyamatos változásban vannak, ennek tükrében a szakosztályok és tagozatok folyamatos átalakulása, megszűnésük és újak keletkezése. Ami „az erő és a hang harmóniáját” illeti, a Társaság erejét a 2000 fős tagság adja (ebből 800 fő

tagdíjfizető), a Társaság ennek megfelelően hallatja a hangját a különböző társadalmi, szakmapolitikai események kapcsán. A folyamatos pályázati munka ellenére más civilszervezetekhez hasonlóan a társaság finanszírozása számos nehézséggel küzd, és igen takarékos életvitelre kényszerül. Öröm, hogy ennek ellenére több szakosztály új forrásokra támaszkodva képes nagy rendezvényeket megvalósítani, jelentős kiadványokat megjelentetni. A lifelong learning gondolata jegyében az MPT csatlakozott a Tanulás ünnepe rendezvénysorozathoz. A közéleti szereplés jó útjának tartotta a napközis pedagógusok kezdeményezését országos konferenciára, a Mozgalompedagógiai Szakosztály béketeremtő kutatását a cserkészlet és az úttörők 1948-as konfliktusáról. A hagyományőrzést is a közéleti szereplés „kosarában” helyezte el – éppen abban az ökömenében, amit az MPT jelent. Korczák és Makarenko, Keregedei Makó és Karácson Imre, Gáspár László, Csillag Judit, Varga Tamás, Kiss Áron, Gyertyánffy István, Domokos Lászlóné és az „évadó”, Kiss Árpád, a társaság egykori jeles elnöke. Az előadó kiemelte annak jelentőségét, hogy az Országos Köznevelési Tanács 23 tagja közül három fő az MPT elnökségi tagja, és egy tagozati elnök is helyet foglal benne, ez jelzi a Társaság jelentőségét. Elismerte, hogy a Szakmai Kollégium munkájában érdemes aktuális témákat megjeleníteni. Ahogyan 1967 (sőt, a „füredi” 1956) is a Nevelésügyi Kongresszus szervezésének, kezdeményezésének lázában élt, úgy látja, hogy 2008-ig e munka adhat jó kereteket a dialógusra.

- A Felügyelő Bizottság jelentését Novák István terjesztette elő. Az elmúlt év során semmi rendkívüli esemény nem volt, panasz nem hangzott el, ezért a Felügyelő Bizottságot nem kellett összehívni. Ugyanakkor a felügyelendő nem szakmai, hanem szervezeti jellegű dolgokat áttekintették, és rendben valónak találták. Kifogásolhatónak tartja a bizottság a tagdíjfizetési morált, a belső és külső megítélés szempontjából egyaránt fontos lenne javítani ezen. Ugyanakkor örömdetesen nő az 1%-os adófelajánlásból származó bevétel. A tagdíjfizetés hiánya tehát nem a Társaság szakmapolitikai jelentőségének csökkenéséről, csupán vélhetően a tagság pénzügyi nehézségeiről szól.

Ezután együttes vita indult a beszámolókról. *Benedek András* kiemeli az Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály tevékenységét, amely eszméletörténeti folytonosságot kíván fenntartani, s ez kritikai gondolkodást igényel. A szakosztály leképezi az egész társaságot, szakmai szempontból igen jelentősek a félévente szervezett rendezvényeik. Benedek András igen nagyra értékeli ezt a tevékenységet. A Szakképzési Szakosztály megszűnése kapcsán megjegyzi, hogy vannak új generációs civilszervezetek. A Szakképzési Társaság elnökeként jelzi, hogy a Szakképzési Társaság vállalja a „nagy múltú testvér” hagyományait és feladatait. Komoly feladat a VII. Nevelésügyi Kongresszus megrendezése, amelynek 2008. augusztus 25–29. között a MŰPA és a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem ad helyet. Megköszöni, hogy az MPT kezdeményezte a kongresszus összehívását, és megjegyzi, hogy nagy szakmai elkötelezettség jellemzi a kezdeményezőket. A szervező bizottság most adja közre az 1. hírlevelet, amely elektronikusan mindenki számára rendelkezésre áll. A kongresszus szakmai tematikája a nyáron válik nyilvánossá. Reményét fejezi ki, hogy a kongresszus az érdeklődés középpontjába helyezi a nevelésügyet. *Villányi Györgyné* a Kisgyermek-nevelési Szakosztály elnökeként felhívja a figyelmet a szakosztály egyre növekvő és egyre jelentősebb tevékenységére. Megemlékezik az alapító elődökről, Szabadi Ilona mellett Tomor Lajosnéról, Falk Juditról és Tardos Annáról. A társaságban a Staféta-elvet tartja fontosnak. Köpf Lászlóné röviden beszámol a kb. 10 éve működő Diszlexiás Gyermek Fejlesztéséért Szakosztály eredményeiről. A szakosztály a tagságnak és a magyar közoktatás-politikának köszönhetően igen aktívan tevékenykedik, olyan kezdeményezéseket tett, amelyek mind a gyermekek, mind a felnőttek körében (7-10% diszlexiás) segítik a diszlexiás problémák feltárását, kezelését. Tájékoztat arról, hogy megtörtént a kapcsolatfelvétel az erdélyi szakemberekkel, akik üdvözlnek a küldöttgyűlést. Megjegyezi, hogy az elmúlt időszakban nagy változások zajlanak a

szakképzés területén. Ez számos pedagógiai problémát vet fel, amelyekkel érdemben kellene foglalkozni, javasolja, hogy az MPT-n belül alakuljon munkacsoport a megbeszélésükre. *Danka Adrienne* és *Orosz Gabriella* elkészítette az MPT honlapját. Bemutatják a működését. *Lányi Katalin* népszerűsíti a Csecsemőműzeumot (Budapest, VIII. Nagytemplom u.1.), felidézi Simon Gyula emlékét, és jelzi, hogy az MPT újjáalakulásának kötetét szerkesztőként Kiss Árpád jegyzi. *Laurenszky Ernő* a Mozgalompedagógiai Szakosztály nevében szól a Küldöttgyűléshez. Megjegyzi, hogy „a hatalom és a szakma” két különböző dolog, és kritikával illeti az oktatáspolitikát, amiért a döntéshozók a szakképző iskolák összevonásánál közömbösséget mutattak a pedagógiai értékek iránt, ez ráadásul arroganciával párosult. Megjegyzi, hogy aktív közreműködésével sikerült két budai iskolát (a borászati és a zeneművészeti szakiskolát) „megmenteni”. A szakosztály jelentős akciója volt 2007 márciusában a Hernádon tartott konferencia, amelynek az állásfoglalása olvasható az interneten és a Köznevelés áprilisi számában. A VII. Nevelésügyi Kongresszussal kapcsolatban szkeptikus a hozzászóló, mert az előző kongresszus megvalósítandónak megjelölt feladatai sem valósultak meg. Reméli, hogy a VII. Kongresszus sikeres és hatékony lesz. *Szabó Imre* a Pest Megyei Tagozat képviselőjeként a 40 évvel ezelőtt történt eseményekre emlékezve sajnálatát fejezi ki, hogy az emlékezésekből kifelejtették a triumvirátus, Benedek András, Balogh László és Mészáros István megemlézését, akik 1990-ben, a rendszerváltási vita után vállalták a társaság vezetését. Kiemeli az általa legfontosabbnak tartott rendezvényeket. Felhívja a figyelmet a Gáspár Lászlóra történő emlékezés fontosságára (70 éve született, 10 éve halt meg). *Isépy Mária* a Napközi Otthoni Nevelési Szakosztály képviselőjeként elmondja, hogy a napközi a közoktatás mostoha területe, és ezt a szakosztály „mosolygóssá szeretné” tenni. A közeljövőben megfogalmaznak egy állásfoglalást a közoktatási törvényben javasolt napközi otthonos összevonások ellen, és a pedagógusok óraszám-növelése hátrányainak bemutatására. Tájékoztató, hogy 2007. június 4-e és 6-a között tartják a III. Napközis Nevelők Tanácskozását. A szakosztály kéri, hogy a napközi százöt éves fennállása jelenjen meg a NÜK témakörei között. *Csizmadia Márta* dicséri az elnökség munkáját, amely lehetőségét nyújt a pedagógiai tevékenységek széles palettájának érvényesülésére. Beszámol a Családpedagógiai Szakosztály és Alapítvány 2006. évi konferenciájáról. Említést tesz a XII. ker. Önkormányzat sikeres kiállításáról (napközis gyerekek képzőművészeti és néptáncos tevékenységének munkái). *Bakonyi Pál* kijelenti, hogy a társaság egy része úgy látja: a Társaság nem hallatja kellő mértékben a hangját az oktatáspolitikai kérdésekben. Kifejti, hogy a Társaságnak nincs közös platformja, „ez persze nem jelenti azt, hogy ne támogassunk konszenzussal támogathatónak ítélt javaslatokat”. Azt tanácsolja, hogy kezdeményezzünk dolgokat. Példaként említi, hogy bár tudjuk, milyen rendkívül nagy anyagi megszorításokra van szükség a konvergenciaprogram megvalósításához, mégis fontos lenne a hátrányos helyzetűek és a hátrányos helyzetű térségek segítése.

Ádám György Bakonyi Pál hozzászólására kritikai élel reagálva tájékoztatja a küldöttgyűlést, hogy a kormány életre hívott három, tudósokból álló – kormányzati tanácsadó – kerekasztalt. Ezek egyike a nevelésüggyel és az esélyegyenlőség kérdésével foglalkozik. A kéthetente megtartott, egész délelőttöt betöltő üléseken nagynevű közgazdászok szólnak hozzá a megjelölt társadalmi kérdésekhez, és dolgoznak a problémák megoldásán. A bizottság másfél évig fog dolgozni, és a kormány meg fogja hallgatni e megszólalásokat. Az elnök tagja a kerekasztalnak.

Trencsényi László: A társaság erejét számba véve nem szabad megfélemlíteni Ádám György elnök személyéről, aki Széchenyi-díjat kapott 2007-ben. Új jelenség az idei küldöttgyűlésen, hogy több a fiatal, akik már nem a ceruzát, hanem az internetet használják a kommunikáció eszközeként. A „gerillaharc” nem méltó a szervezethez, de arról nem mondhatunk le, hogy tudjunk a károkról, „kárjelentéseket” tegyünk, „veszélytérképet

készítsünk”, mindenről józanul, szakszerűen és kritikusan beszéljünk. Erre Esztergomban lesz a legközelebbi alkalom, a 2007. június 23-ától megrendezendő Staféta táborban. A „Kemény Gábor Iskolaszövetség” kérdésköre kapcsán megemlíti, hogy az MPT felajánlotta, hogy csatlakozzon a „maradék” Iskolaszövetség az MPT-hez, de az érintettek nem éltek ezzel a lehetőséggel. Az erőforrások kérdéséhez megjegyzi, hogy tagdíjemelése kérdése a FEB indítványa dacára nem merült fel a vitában. Így a határozathozatalban erről nem lesz szó.

A vita lezárását követően a beszámolókat elfogadása, határozathozatal következett.

Az Elnökség beszámolóját a küldöttgyűlés 61 fő igennel, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta. A Közhasznúsági beszámolót és a Felügyelő Bizottság beszámolóját a küldöttgyűlés 61 fő igennel, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta.

Kraiciné Szokoly Mária

A Magyar Pedagógiai Társaság szerepvállalása a nevelésügy modernizációjában

Az Elnökség beszámolója a 2007. évi, jubileumi küldöttgyűlésnek

„1967. április 21–22-én alakult újjá a több mint 100 éves hagyományokra visszatekintő Magyar Pedagógiai Társaság. Akkor jelentkezett pedagógiai közéletünkben, amikor társadalmunk politikai fejlődése a demokratizmus egyre szélesedő útjára lépett, s ez hatott a társadalmi tevékenység minden területére, a tudományos életre és természetesen a neveléstudományra is. A hatvanas évek végén a nevelésügy előtt is a társadalmi, gazdasági fejlődés általános tendenciáival, várható követelményeivel való összhang, az egymáshoz igazítás feladata állott. A nevelésügy irányítói, illetékes és felelős tényezői a közös célok és feladatok megvalósítása érdekében szorosabb együttműködést igényeltek valamennyi partnertől. Szükségesnek látszott olyan fórum megteremtése, amely alkalmas a nevelésügyi problémák együttes megragadására, komplex vizsgálatára – s talán legfontosabbként – az elmélet és gyakorlat szorosabbra fűzésére, mindezeknek társadalmi eszközökkel és úton történő elmozdítására. E feladatoknak, teendőknak a jegyében ült össze a Pedagógusok Szakszervezete kezdeményezésére, a párt, állami, társadalmi és tudományos szervek, intézmények támogató egyetértésével és tevékenes részvételével az alakuló közgyűlés, amely világosan, egyértelműen, időtállóan fogalmazta meg az új Magyar Pedagógiai Társaság funkcióját és feladatait. A Társaság jellegét tekintve a pedagógia elméleti és gyakorlati művelőinek önkéntes egyesülése. Célja, hogy a (szocialista) nevelés ügyét, a neveléstudomány fejlődését társadalmi úton és eszközökkel előmozdítsa, népszerűsítse és tegye minél szélesebb körben ismertté a neveléstudomány eredményeit, növelje az iskola és a társadalom nevelőtevékenységének tudatosságát, hatékonyságát” – írta Simon Gyula, a legendás főtárgyaló a Társaság újjáalakulásának 10. évfordulóján.

Az első évek praxisa híven tükrözte ezt a hitvallást. Intenzív társasági élet kísérte az elismerten a „maratoni reform” kezdetét jelentő közoktatási párthatározat előkészítését, a tantervi reformmunkálatokat, nemkülönben az V. Nevelésügyi Kongresszus munkálatait.

A 40 év előtti események jelentőségét méltató, a mának üzeneteket hagyó tagtársaink körében erős az a kritikai hang, amelytől egyébként küldöttgyűléseink sem mentesek, hogy hagyományaihoz képest a Magyar Pedagógiai Társaság súlyához méltóan nincs jelen a közoktatáspolitikai-formálási fórumain és a nyilvánosságában a szakmai érdekvédelem. Miközben – teszi hozzá a kritikus – a forrongó óvodai, iskolai, kollégiumi világban erre ma különösen szükség lenne!

Ezért döntött úgy az elnökség, hogy a 2007. évi küldöttgyűlési beszámoló kiemelt témájának ezt a kérdést tekintje. Jó alkalom ez a szembenézésre, a 40 év előtti ünnepi alkalom tanulságainak felidézésére, s a társasági jövőkép megrajzolásában is segíthet.

Már csak azért is ajánljuk a küldöttgyűlésnek ezt a tematikus fókuszálást, mert új testületünk, a Vezetői Kollégium ülésein rendszeresen mód nyílik a tevékenységek,

programok, kiadványok részletes elemzésére, ezen elemzések azonnal megjelennek a honlapon, a szervezeti egységek információinak hatékony eszközévé válik az internetes kapcsolattartás. A leltár lényegi, elengedhetetlen elemeit összefoglalóan tartalmazza a „közhasznúsági beszámoló”.

Idézzük tehát fel a társaság újjáalakulásának idejét, a társaságról szóló hitvallások tartalmát! Ha a kor ideológiai (optimistán modernizációs és szocialista frazeológiájú) illemszabályait leemeljük a szövegről, akkor – tanulságos dolog – tulajdonképpen valóban időtálló a küldetésnyilatkozat. Demokratikus fejlődésként írta le elődünk a korszakot, a nevelésügy elé a társadalmi, gazdasági reálfolyamatokkal (ma így mondanánk) való összhang sürgető követelményét tűzte ki, szorosabb partneri együttműködést sürgetett. A neveléstudomány fejlődését szorgalmazta (nyilván fenti irányokba), eredményeinek népszerűsítését tartotta fontosnak a gyakorlati nevelés tudatosságának fokozása érdekében. (Kutatás és gyakorlat kölcsönös kapcsolatrendszere a hivatkozott írás későbbi passzusában is hangsúlyosan megjelenik.) Komplex látásmód (ma így mondnánk: interdiszciplinaritás), ön- és továbbképző funkció, friss és gyors reagálóképesség jelenik meg fő értékként. „Nemcsak javasol, kezdeményez, ajánlásokat fogalmaz meg, hanem segíti azok végrehajtását.” „A szakmai véleményalkotás, a vélemények ütköztetése, a felelősséggel áthatott javaslatok, kezdeményezések, a kutatási eredmények közérthető formában való terjesztése alkották és alkotják főbb munkamódszerünket és a sajátos társasági stílust. Vélemény, bírálat, konstruktív javaslat – eddig terjed a Társaság illetékessége, a döntés a szakigazgatás dolga, amelyet eszközeinkkel segítünk. A Társaság megbecsülése, tekintélye a továbbiakban is véleményének, kialakított álláspontjának szakszerűségétől, korszerűségétől, felelősségétől függ.”

Minden bizonnyal óvatosabban kezeljük ezt a mondatot: feladatunk (egyebek mellett) „a pedagógusok felsorakoztatása a tudományosan megalapozott neveléspolitikai mögött”. Magyarázhatnánk persze, hogy ha a tudományos megalapozottság mint feltétel igaz, akkor természetesen „sorakoztassuk fel mögé a pedagógusokat”. Ám az eltelt 40 esztendő (főként az utóbbi két évtized) világossá tette, hogy egyrészt a tudományosság és a politikai megfontolás nem feltétlenül egybetartozó fogalmak, egy politikai törekvésnek nem csupán, nem pusztán és nem feltétlenül a tudományosság ad legitimitást, másfelől a tudományosságban – a nevelésüggyel kapcsolódó tudományok világában is – érvényesülő pluralizmus alapján különböző, különbözőképpen érvényes tudományosság igazol különböző, különbözőképpen érvényes politikát. Ebben az értelemben tehát felmenti társaságunkat a kor a „transzmisszió” egyirányú kötelezettségétől. (Ez persze nem jelenti azt, hogy ne támogassunk társaságunk presztízsével olyan kezdeményezéseket, amelyeket konszenzussal támogatandónak tartunk.) Más szempontból mindenképpen tárgyalandó új helyzet a szakmai szerveződések pluralizmusa is. Az OKM regisztrációjában szereplő szervezetek száma meghaladja a százat. Az összehasonlításban a Magyar Pedagógiai Társaság javára írható tradíciókon, elismert létszámbeli, szervezettségbeli súlya mellett fontos dolog, hogy e szervezetek jelentős része a szakmai érdekcsoportok egy-egy meghatározott karakterét vállalja, adott tantárgy, adott világnézet, adott alternatív vagy tradicionális pedagógiai hitvallás köré, adott iskolatípus, pedagógusi munkaszerep köré szerveződnek. Álláspontjuk az oktatáspolitikai érdekegyeztetésben egyértelműen a saját csoportjuk érdekei felől fogalmazódik meg.

Az az „ökumené”, amely a Magyar Pedagógiai Társaságot jellemzi, jóformán egyedülálló. Ebben a helyzetben felértékelődik az a „hiány”, hogy nincs egyetlen pedagógiai paradigma, oktatáspolitikai krédó, amelyet képviselhetne. Különböző szakmák, szakmai hitvallások, különböző képzettségek, hagyományok és jövőképek cserélnek eszmét a társasági fórumokon. Ez a dialóguskészség mindmáig alapvető erényünk! Ebben az összefüggésben kell keresni a helyét annak az oktatáspolitikai jelenlétnek, amely rendre igényként, olykor követelésként fogalmazódik meg a társasági összejöveteleken.

Tagozataink közt többen aktív tagjai a helyi, regionális szakmai érdekegyeztetésnek, folyamatos a jelenlétük a megyei közéletben. Pest, Békés, Nógrád megye emelhető ki ebben a körben. Szakosztályaink közül a Mozgalompedagógiai Szakosztály folyamatos „jószoigálati” tevékenységet lát el az ifjúságpolitikai kormányzat és a serdülőszervezetek közt (miközben utóbbiak közt is óvatos sikerekkel generál együttműködést, lásd például a cserkész-üttörő megbékélést szolgáló kutatást, a közép-magyarországi kooperációs példák népszerűsítését stb.). Az ifjúságpolitika általános gyengése az oka, hogy memorandumai nem hozzák meg a kívánt előrelépést. A Kollégiumi, Kisgyermek-nevelési és a Napközi Otthoni Nevelési Szakosztály folyamatosan követi a jogszabályalkotás folyamatát, s feljegyzésekkel, véleményekkel fejezi ki az adott szakmai kör álláspontját. A Kollégiumi Szakosztály e kérdésekben természetes módon egyeztet a kollégiumi érdekvédelem más szereplőivel, a Kisgyermek-nevelési Szakosztály partnereinek társadalmi aktivitása az utóbbi időben alábbhagyott, így felértékelődött a szakosztályi véleményalkotás jelentősége, a Napközi Otthoni Nevelési Szakosztály ma egyedülálló módon jelenít meg sajátos érdekeket (a minisztérium számára készített koncepció, az előkészületek alatt álló országos konferencia tükrözi a szakmai közösség elszántságát, az eredmények kimenetelének kétségessége nem rajtuk múlt). Egy-egy nagyobb nyilvánosságot jelentő petíciókampányhoz csatlakozott a Korczak Munkabizottság (az emlékezetes körmösügyben), korábban a Családi Nevelési Szakosztály vezetője szinte minden (olykor szakmán kívüli kérdésekben is) hallatta hangját. SNI-érdekvédelem ügyében mindig érzékeljük a Diszlexiás Gyerekek Fejlesztésért Szakosztály állásfoglaló kedvét, felelősségvállalását. Ez utóbbi szakosztály munkatílusát átvezet egy másik aktivitástípushoz. Hiszen például a kétszintű érettségi kérdésében nem csupán állásfoglalást fogalmaztak meg, hanem hatásos, nagy nyilvánosságú konferenciát szerveztek. (Az érettségiről az Általános Iskolai és Gimnáziumi Szakosztály és a Pest, valamint a Békés Megyei Tagozat fogalmazott konstruktív kritikát.) A jelentős és egyre jelentősebb nyilvánosságú szakmai együttlétek stratégiáját követi a Felnőttnevelési és a Hagyományismereti Szakosztály is. E nyitott konferenciákon tisztázódnak a vélemények a vonatkozó kérdésekben, s a konferenciák résztvevői a maguk személyes vagy hivatalos identitásuk alapján képviselik a konferencián körvonalazott álláspontokat – ez utóbbi szakosztályok összejöveteleinek gyakori, szerves vendége az oktatási, felnőttoktatási kormányzat, háttérintézet illetékes szakembere is. Ebbe a körbe soroljuk a Nemzetiségi Szakosztály és a Segítők Műhelye hagyományos csobánkai RÉT-konferenciáit. A múlttal való – manak szóló – szembenzés szakmai feladatait vállalja ülésein a Makarenko Munkabizottság (NÉKOSZ, üttörőházak stb.). Ilyen irányú és érvényű a Kiss Árpád Emlékbizottság munkája is (legutóbb például az Országos Pedagógiai Intézet, a névadó egykori munkahelye volt a mérlegkészítés tárgya). Az „Együttműködő iskola” mozgalomban való hangsúlyos részvételünk indirekt állásfoglalás egy hatékonyabb partnerkapcsolati rendszer mellett. A Diákjogi Szektor elnevezésű civil együttműködésben folyamatos a képviseletünk, voltaképpen egy új ifjúsági szakosztály csírájaként. Szerény anyagi lehetőségeinkhez mérten szerények a nemzetközi kapcsolataink. Ezek elsősorban a határon túlra terjednek ki – itt viszont fontos missziót töltenek be az Európai Unió keleti terjeszkedésének együttműködést igénylő és teremtő közéletében. A továbblépés érdekében újabb erőfeszítéseket kell tenni.

Az elnökség némely esetben vállalta a szakmai szakosztály álláspontjának felerősítését, elnöki aláírással továbbítottuk az állásfoglalást. Az elmúlt évben önálló állásfoglalást adtunk közre az Új Magyarország Programról. A program készítőinek dicséretére válik, hogy tételesen elszámoltak a válaszevlélben a javaslatok sorsáról (a véleményt Hírlevelünkben közreadtuk). Több ízben kísérelte meg az elnökség a szakosztályok és tagozatok álláspontjának generálását. Legutóbb a közoktatási törvény tervezett módosítása kapcsán az Általános Iskolai és Gimnáziumi Szakosztály, a Fővárosi Tagozat, a Kisgyermek-

nevelési, a Gyermekvédelmi, a Felnőttnevelési, a Diszlexiás Gyerekek Fejlesztéséért Szakosztály véleményét összegezhetjük. Jelentősnek tartjuk, hogy elnökségünk három tagja képviselőhez jutott az Országos Köznevelési Tanácsban. Elnökünk részvétele a Magyarország Holnap – Oktatás és Gyermekesély Kerekasztal mellett természetesen személyének szóló megbecsülés jele, ugyanakkor a társaság presztízsét is tükrözi. Az oktatáspolitikai jelenlét fontos elemének tartjuk a szomszédos országokkal, illetve a határon túli magyar pedagógusokkal alakuló kapcsolatokat, együttműködést. Az elnökség kezdeményezései mellett kiemelkedőek a Diszlexiás, a Hagyományismereti, valamint a Kerekgedei Makó Pál Szakosztály, a Nógrád és a Komárom-Esztergom Megyei Tagozat lépései.

Nem lebecsülendő az a részvétel, amelyet szakmánk szellemi örökségének feltárása és bemutatása érdekében tettünk. A Balatonfüredi Konferencia alkalmából szervezett emlékülés és emléktábla-avatás, a házsongárdi Felméri-síremlék helyreállításának kezdeményezése, a Domokos Lászlóné és Nagy László emlékének megőrzésére tett kezdeményezések mellett kiemelkedik a Kiss Árpád Emlékév. Egykori elnökünk életútjában fel tudjuk mutatni azt a példát, amely a politikai eredetű megpróbáltatások mellett is a fejlesztés, a modernizáció, szakmánk európaiságának folyamatos képviselését jelenti vonzó emberi minőségben. E körben méltatjuk a társaság idős, jubiláns tagjainak hagyományos köszöntését, mely szakmánk öntudatának erősítéséhez érzékelhetően hozzájárul.

A nemzedékek kapcsolódásának bevált, hagyományos formája a Staféta-tábor.

Fontosnak tartjuk jelezni, hogy új testületünk, a Szakmai Kollégium működésének első esztendejében a közvetlen oktatáspolitikától távolabb álló, bár mindenképpen releváns kérdéseket tűzött napirendjére (pl. versengés, tehetséggondozás).

A szakmai nyilvánosság javítása melletti tevékeny elkötelezettségünk jele az Új Pedagógiai Szemle szerkesztőbizottsági munkájának stabilizálása, kezdeményezésünkre az Év cikke díj alapítása. A társ-lapgazda átalakulása után is rajta tartjuk szemünket a lapon.

A „tartozik” oldalon könyveljük el, hogy mind ez idáig nem sikerült testületi üléseinken vendégül látni az oktatási kormányzat felelős szereplőit.

Természetesen e kezdeményezések fedezete tagságunk azonosulása és szervezettsége. 2100 tagunk, köztük 650 tagdíjfizetőnk bizalmát élvezzük. Részük van abban, hogy a beszámolási időszakban több szervezeti egységünk újjáélesztése sikerrel járt (Somogy, Csongrád megye, Szomatikus nevelés, Gyermek- és ifjúságvédelem).

Ha a 40 év előtti funkcióvállalásban – már 1967-ben felvetődött – tartós és igényes ügybuzgalom szerveződött a Magyar Pedagógiai Társaságban a maga idejében nagy jelentőségű V. Nevelésügyi Kongresszus előkészületei köré, akkor ugyanilyen szintéziseként képzeljük el a mai MPT részvételét a VII. Nevelésügyi Kongresszus szervezésében. Szakmai kollégiumunk megerősítette, hogy kezdeményezzük a fontos esemény összehívását, örömeinkre szolgált, hogy az Oktatáspolitikai Tanácsban képviselt szakmai szervezetek túlnyomó többsége készen állt az együttműködésre a kezdeményezésben. Az azóta csatlakozott szervezetek száma is jelentős, e körben is érzékelhető a társaság széles kapcsolatrendszere. A szervezőbizottságban és a tudományos bizottságban biztosított a helyünk. A Kongresszus vitaanyagai tartalmasságunk mellett készülnek, a közeljövőben megjelennek, a 2008. augusztus végére tervezett esemény szervezeti rendje is kialakulóban van. Szakosztályainkon, tagozatainkon is múlik, hogy igazoljuk: „az oktatás közügy”.

Elvárjuk, hogy a szűkebb szakma, a régió pedagógusainak körében társasági aktivistáink fokozzák a társadalmi-szakmai vita intenzitását és szakszerűségét, illetve, hogy – elsősorban a Tanulás ünnepe típusú „populáris” rendezvények tapasztalatai alapján – segítsék elő a „laikus” társadalom érdeklődésének felkeltését.

Autonómia és/vagy transzmisszió? A Magyar Pedagógiai Társaság 1967-es újjáalakulásának tanulságai¹

Mészáros István professzor a Magyar Paedagógiai Társaság centenáriuma az MPT szervezte emlékülésén 1991-ben határozottan kétségbevonta a „két” szervezet közti kontinuitást. A rendszerváltás politikai izgalmaiban felerősítette azt a kritikai hangot, mely a Magyar Pedagógiai Társaságot – ennek addig eltelt 35 esztendejét – a pártállam legitimációja, a pártállami ideológiai transzmissziója érdekében hozta létre a hatalom.

Jómagam 2007 tavaszán, a 40. évfordulón felidézve az egykori vitát legfőképpen azzal érveltem – szinte formál-logikailag - , hogy *maga a történés*, hogy tehát de facto létrejön egy szervezet, amelyik a maga szabályai szerint kommunikál a szakmáról, nos ekkor de facto ez dialógus-viszony a hatalommal (ennek mértéke lehet vita tárgya, de ténybelisége nem). Ez a helyzet a további értékelés alapja.

Mindezek után tényekkel szeretném igazolni az állítást.

1966 és 1967 pedagógiai sajtóját (Köznevelés és Pedagógiai Szemle) tekintem a kor szakmai közléte tükrének.

Ebben az időben fogalmazza meg az MPT Működési Szabályzata, hogy ennek feladata: "a neveléstudomány fejlődését társadalmi úton előre vinni..." A *társadalmi út* értelmezése áll az elemzés középpontjában. Simon Gyula arról beszélt, hogy „társadalmunk politikai fejlődése a demokratikus szélesedő útjára lépett”. Péter Ernő, az alapító Pedagógus Szakszervezet főtitkára egyenesen így fogalmazott:” Pedagógusok még soha nem néztek ilyen bizakodóan egy társadalmi szervezet elé...” Sőt: „Soha nem volt pedagógiánknak forradalmibb periódusa, mint ma...”.

Vajon mi áll az eufórikus várakozás hátterében?

Szembeszökő, hogy a szakajtó szóhasználatában az „új” jelző milyen gazdagon szerepel. Szinonimái: a reform, az újítás, a kísérlet – mind-mind szembeszökően sűrűn idézett szavak. Természetesen, hangsúlyos ez a kifejezés a „nagy testvér”, a Szovjetunió viszonylatában is (új pedagógia tankönyv, új utak stb.)

A Pedagógiai Szemle 1966-os évfolyamának középpontjában az Országos Pedagógiai Intézet kísérlet-konferenciája állt. Ehhez Bakonyi Pál mondta-írta a bevezetőt. A kísérletek körében csupa olyan „innováció”, melyről sokáig szólt az évtized, sőt lényegében máig ível sorsuk: a filmesztétikai nevelés, az egésznapos nevelés, a komplex matematika, a közösségi nevelés s a felnőttoktatás.

A másik erőteljes közlemény-ciklus az un. „didaktikai vita”, ennek Kiss Árpád a ceremóniamestere, de szóhoz jutnak „nyugati” mesterek is, így a svájci Hans Aebli, s Celestin Freinet is.

Elkezdődik a több évtizedes vita az „emberi mindenoldalúságról”, mely az „újmarxizmus”, marxizmus-reneszánsz egyik alapkérdése lesz, s Gáspár Lászlónál bomlik ki majd. Horváth Györgyé az első szó.

Pataki Ferencnek szintén bálványdöntő, s szakmai értelemben interpretált, ebben az értelemben korszakos Makarenko-monográfiája jut recenzióhoz.

A „globális” tájékozódás új szelleme a zenei nevelés szárnyain érkezik, a Kodály-tanítványok részvétele a nemzetközi zenepedagógiai közéletben, az ISME-konferenciákon úttörést jelent. Nyitányt. Szembeszökő az angliai tájékozódási kedv. Gyepes Judit élménybeszámolója mellett Nagy Sándor ad közre komolyabb esszét tapasztalatairól.

¹ Előadás formájában elhangzott 2007. szeptemberében, Debrecenben, az V. Kiss Árpád Emlékkonferencián.

Neveléstörténeti tény: a komprehenzív iskola fogalma e tanulmányban jelenik meg először magyar textusban.

Legalább ennyire izgalmas Nagy József Szovjetunió-beli beszámolója. „Új utak...” így a címben. Az elemző odáig megy, hogy a szovjet pszichológia és pedagógia kezdetektől (!) kontinuus jó kapcsolatával érvelve sürgeti a hazai pszichológia felélénkítését, szó esik az új tudomány, a kibernetika, a matematikai modellezés érvényesüléséről (a Tudományos Technikai Forradalomnak nevezett, bizony kicsit sci-fis világ közepén érezzük magunkat az „űrverseny” optimista, győzelemre álló világában). Nagy József ismerteti a didaktikai vitákat, szó esik a „nagy újítokról”, Galperinről, Talizináról és Zankovról. (Érdemes lenne Zankov mai tudományos értékelésének utána eredni: a portréból és dokumentumokból nem csupán hatékony szakember, de jellemében is „nehéz embernyi” innovátor tűnik elő, mintha a mi Zsolnaink természetére és küzdelmeire emlékeztetne.) A tanuláselmélet forradalmi újításaira hivatkozik a magyar szerző, olyan paradigmaváltások állnak a beszámoló középpontjában, melyek bizony mai didaktikai vitáinkban is fontosak lehetnek. Tanítási folyamatról most áll át a tanulás vezérlésére a szovjet didaktika, a tudásátadás és képességfejlesztés dilemmái akkori leírásai is megannyi áthallást váltanak ki. Persze, megjegyzi a szerző, hogy „nem valamennyi pedagógusképző intézményben ilyen ütemű a fejlődés”. De – tessék figyelni a szóhasználatra, ez már-már több mint didaktikai innováció: „A szovjet társadalom egyre hangosabban sürgeti a változásokat....” Egy ilyen mondatnak már politikai értéke és súlya van.

Ez az az esztendő, amikor a magyar olvasó – a szintén reformer, és sok szempontból „diszkontinuitást” jelentő Szuhomlinszkijjal ismerkedhetett.

Celestin Freinet még egyszer szóhoz jut a lapban ebben az évfolyamban. Neveléstörténeti jelentőségéhez méltó nekrológgal búcsúzik tőle a Pedagógiai Szemle.

S még egy nekrológ: Domokos Lászlóné. Igazságtételtől még nem esik szó, az olvasó nem tudja meg, hogy mi történt az Új Iskolával 1949-ben, de az alapító igazgató méltó helyre kerül a Pentheónban. (Mészáros István bátorságára vall, hogy egy évre rá az általa írt Kodály-nekrológból kritikusan szó esik az elvesztegetett évekről is.)

Tekintsük a nyitás, az olvadás jeleinek, hogy ebben az évfolyamban közöl írást az „alámerülésben leledző” Antall József (Böloni Farkasról), vagy – kisebb jelentőségű személy, de hasonló sorsú – az 56-os magatartásáért általános iskolába kényszerített tehetséges irodalomtanár, Várhidy Gyuláné is. S a „polgári pedagógia” „újreceptiójának” óvatos nyitányának értelmezem a Waldapfel János-émlékkülés anyagának közreadását is (akkor is, ha a Waldapfel-utódok viszonylag jól illeszkedtek a szocializmus, sőt a Kádár-korszak establishment-jébe).

Egy tanulmány a diáklevelezés adatait vizsgálta meg. 60%-a a vizsgált diáklevelezőknek szocialista országgal levelez, állapítja meg a szerző elégedetten. (Ma – a félig telt pohár analógiájaként - annak jelentőségét méltatjuk, hogy 40% nem!) A szovjet, NDK-beli levelezőtársak számát mindjárt az olasz követi, eztán jönnek a lengyelek, majd franciák és Egyesült Államok-beliek.

Rések a vasfüggönyön! (Mindez igaz akkor is, ha megállapítjuk: ugyanebben az évben a Köznevelés külföldi anyagaiban csak szocialista országok jutnak szóhoz.)

Még 1967 is izgalmas, bár óvatosabb-szelídebb, főként ami a nemzetközi hivatkozásokat illeti. A nagyvilágot Madagaszkár és Kuba jelenti. De az idehazai forrongás jelképes alakjai szóhoz jutnak. Gázso és Tímár János „köszöri torkát” a később iskolakritikákhoz. Méltó bemutatást kap a monori gimnáziumigazgató, Oláh István – szintén „nehéz ember”, akkor is, ha az „oktatás és termelőmunka marxi egybekapcsolására” tett, - bizony sikeres és érvényes kísérletet, mégse lett a hatalom dédelgetett kedvence.

A Magyar Pedagógiai Társaság megalakításának előkészítéséről szóló felhívás a Köznevelés decemberi számában jelent meg.

Izgalmas környezetben. Közvetlenül előtte a Minisztérium és a Pedagógusszakszervezet egyezménye. Paktuma: mondanánk ma. Nyilvánvaló a dokumentum egyezmény-jellege. Mindkét fél adott és kapott, engedett és egyezkedett. Volt tehát két fél! Újabb hasadék a monolit pártállam szövetén!

De ennek a közleménycsokornak a fő helyén Kádár Jánosnak az MSZMP IX. kongresszusán elmondott beszéde áll. A tudomány szerepének növekedése, az új gazdasági mechanizmus előkészítése áll a központban. Mondhatni: minden rendben van, elvtársak, már csak a „gyakorlattal” van baj.

Ebben a kontextusban ez a „kisebbik baj”. Érzékelhető: a párt főtitkára fennsíkra érkezni érzékeli pártját és országát. Vége a politikai-ideológiai típusú harcoknak, a küzdelemből győztesen kerültek ki a győztesek, immár nem a harc terminológiájával írják le teendőiket. Lám, a kultúrpolitika is sikerekre jutott. Méltó helyre került! Végre méltó helyen – így a pártfőtitkár a pártkongresszuson – Bartók Béla is (a korábban avantgardizmusa, világpolgársága miatt óvatosan kezelt óriás), de világszínvonalút alkotott szerinte a magyar szociográfia is. És a film! Gondoljunk bele, Kádár azt a munkásságot ismeri el itt, mely a hazai társadalomkritika fő szócsöve volt ebben az időben, a Magyarország felfedezése-mozgalommal azonos súlyú új nemzedéket, az élén Csoórral! Nincs formai vita a kultúrpolitikában, ez az irodalom dolga – hangzik el. Ebben a kontextusban inkább amolyan „vörös farok” csak a kitétel a „pártirányítás” fennmaradásáról s a dekadencia elutasításáról.

Kettős életérzés diktálhatta mindezt a hatalom csúcsán. Egyfelől a politikai típusú győzelem tudata, a legitimitás biztonsága, másfelől a pragmatikus kihívások, a gazdaság átalakításának kényszereiről szóló felismerés.

Nos, úgy vélem, ebben a televényben sarjadhathott ki a Magyar Pedagógiai Társaság. Az alakuló ülés ünnepi szavaiból kihámozható néhány konkrét utalás. Jausz Béla arról szólt: „szétforgácsolt volt a szakma”, Szarka József kifejezetten hatékonyság, gazdaságosság-problémákat feszeget, ezzel magyarázza a pedagógia érdeklődésének szükséges fordulatát is. Ugyanakkor a meggyőződés: A tudomány nem nélkülözheti a társadalmi szervezeteket.

Ebben a kontextusban mondatott ki tehát a megalakulás. Még egy figyelemreméltó mondat az elnöki köszöntőből. Alighanem arról árulkodik, hogy az autonómiára törő szakma és a hatalom közt lehettek viták: „Nem hívhattunk meg mindenkit, akit a szervek javasoltak.” (Emlékezzünk csak 1956-ra, a Balatonfüredi konferenciára, ahol szintén a meghívottak köre vált szimbolikus kérdéssé.) Úgy tűnik, hogy a szakmai szervezők véglegesíthették a meghívotti listát.

A „hivatalosság” persze benyújtotta a számlát. Péter Ernő nem győzi hangsúlyozni, hogy a „nézetkülönbségek elismerése nem azt jelenti, hogy vitaklub lesz” – de hát mégiscsak legitimálta a nézetkülönbségek létét. Két feladatot kap az új MPT. Neki „kell” megszerveznie – „társadalmi úton” – a Nagy Október 50. évfordulós ünnepeit a szakmában. Becsületére legyen mondván az MPT-nek: a „szovjet példa” modernizációs elemeire helyezte a hangsúlyt, jelesen éppen a már emlegetett Zankov ismertetésére például. S a másik feladat? A szakszervezet a „hátrányos helyzetűekkel való foglalkozás kidolgozását” kéri az új társaságtól. Világos dolog. Egy új fogalom az eddig fel nem ismert-nem tapasztalt-ideológiailag nem értelmezhető jelenségvilágra: a hátrányos helyzetűség, ugye a fejlődő szocializmus világában. A „társadalmi úton” való kipróbálás kockázata kisebb.

Az MPT tisztikara vállalta e feladatokat.

Sajátos módon Kiss Árpád ebben a tisztikarban a protokollista végén szereplő „Szerkesztő” megbízatást nyerte. Kiss Endre értelmezésében az adott időben Kiss Árpád szakmai visszatérésében (ebben az évben közli a Pedagógiai Szemle kandidátusi dolgozata téziseit, a Műveltség és iskola című híres könyv alapjait) ez fontos, és a soron következő lépés lehetett. Megkockáztatjuk – elfogadva Báthory Zoltán képét a „huncut Kiss Árpádról: - fontos

posztként élhette meg ezt az Országos Köznevelési Tanács egykori igazgatójaként rutint szerzett tudós ember.

A társasági élet „outputjain” mégiscsak az ő művelt tolla hagyja az utolsó nyomot.

Dr. Simon Gyula:²
JAUSZ BÉLA A MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG ÉLÉN

Ötvenöt esztendőt töltött megszakítás nélkül a pedagógus hivatás szolgálatában. Ebből 48 évet az oktató-nevelőmunkában, több mint 7 esztendőt a Pedagógiai Társaság elnöki tisztében. Képességei, felkészültsége, megnyerő egyénisége éppen elégszer adtak volna alkalmat apályától elszakadó "hütlenségre" Mindig nevelő, mindig pedagógus maradt; önnön példájába tudta sűríteni a pedagógus legvonzóbb, tanítványai számára legösztönzőbb vonásait. Ha azt mondjuk: 72 esztendő, meglelt korában, amikor a Pedagógiai Társaság elnökévé választották - testileg-szellemileg még friss, tapasztalataiban rendkívül bölcs volt, nem is lennének igazságosak, mert "Béla bácsit" – így tisztelték országszerte - kezdeményezőképeség, alkotásvágy, alkotni tudás és nemes ambíció hevítette, és mindezt átszötte a pályához nélkülözhetetlen derű, optimizmus és nagy-nagy emberszeretet. Ezekre vezethető vissza, hogy az új Magyar Pedagógiai Társaság megszervezésekor sok minden az ő intenciói szerint történt. (Míg tehetette, egészen 1968 október végéig, betegségéig - mely szobafogságra ítélte, szinte mindennap bejárt a Társaság titkárságára, dolgozni.) Elnökké történt megválasztása egybeesett nyugalomba vonulásával. A nyugalomba vonulás aktív embernek óhatatlanul törés, ám Jausz Bélánál nem. A Társaság szervezeteinek életrehívása, pedagógiai-közületi tevékenységének kibontakoztatása teljesen lekötötte, kielégítette, új tervek kovácsolására készítette; és a Társaság maradt élete végéig pedagógiai hivatásának "dédelgetett" gyermeke. Betegsége nem tette borúlátóvá, elkeseredetté. Telefonon, levélben, lakásán, gyakori személyes beszélgetések Során tájékozódott a Pedagógiai Társaság dolgai felől. Ha lehet betegen, távolból - mégis aggódó gonddal, ügyszeretettel és hozzáértéssel, emberi kapcsolatok szálain egy tudományos társaságot irányítani, tapasztalatokkal, tanácsokkal segíteni. úgy és akkor ő ezt tette. A Pedagógiai Társaság Jausz Béla 1974. november 7-én bekövetkezett halálával aktív elnökét veszítette el) (Nem az emlékezés kötelező tisztelete készíteti éppen ezért e sorok íróját Jausz.Béla társasági munkájának regisztrálására, elmondására. A titkárságon betöltött tisztünkben eredően is feladatunk volt a beteg elnökkel a kapcsolatot fenntartani. De ez a kapcsolat a hét és félév alatt még inkább baráti, meghitté, folyamatossá és szorossá, szakmailag pedig elmélyültté vált. Megtisztelőnek tartjuk, hogy Jausz Bélának a Pedagógiai Társaság élén végzett kiváló munkájáról, annak pedagógiai értékéről beszámolhatunk.

*

A régi Magyar Pedagógiai Társaság a 40-es évek végén halt el, az új felállításában az egyetértés 1966 decemberére születik meg. Akkorra a legtöbb tudományágzatnak már működött társadalmi segítője, önkéntes társulása, társasága. A Pedagógiai Társaság fölállításához a fő szervezeti, erkölcsi, politikai és anyagi támaszt a Pedagógusok Szakszervezete nyújtotta.(Ő adott helyiséget a szervező munkához, később otthont a Titkárságnak,a szakosztályi rendezvényeknek, mindenkor energikusan támogatta - a társasági életet és vállalta a felügyeleti szerv feladatait és funkcióját.) Az előmunkálatok sok gonddal jártak. Vita volt a szervezet, a működési szabályzat; a tagság létszáma felett, csak egy dologban volt "természetes" és hallgatólagos az egyetértés: Jausz Béla elnökké választásában, Amikor a jelölő-bizottság ezt a (tisztellel kísért)javaslatot az alakuló közgyűlés elé terjesztette; a tagság egyhangú ünnepléssel választotta elnökévé Jausz Bélát. Az előzetes megbeszéléseken - éppen eme bizalom folytán - Jausz Béla rendszeresen részt vett. A viták közül talán a legemlékezetesebb a tagság létszáma felett folyt. A régi Társaságnak zárt száma, százas létszáma volt. Új tagok felvétele kihalás után történhetett. A zárt taglétszám, a

2 Simon Gyulának, a „legendás” főtítkárnak az alapító elnökre visszaemlékezése a Debrecenben 1976-ban kiadott Jausz Béla emlékkönyvbe írt cikkét idézzük fel. Így „kettős megemlékezéssel” tisztelgünk az elődök emléke előtt. (A Szerk.)

megkívánt magas elméleti színvonal kétségtelenül tekintélyt kölcsönzött a társaságnak és a tagságnak, ugyanakkor óhatatlanul a szervezet elmerevedéséhez, a gyakorlattal való kapcsolatok hangsúlytalanabb felfogásához vezetett. Az új körülmények, a szocialista pedagógia eredményeinek a közkinccsé tétele egyfajta exkluzivitás feloldását, a tagság összetételében a legkiválóbb gyakorló pedagógusokra való bátrabb támaszkodást, a nők arányos jelenlétét, az interdiszciplináris kapcsolatok erősítését, a vidéki pedagógusok aktivizálását, egy tágabban, demokratikusabban. felfogott tagságstruktúrát igényeltek. Funkcionálisan számítani kellett a pedagógia, a nevelésügy kérdéseinek fokozatosan közügygé válásával, s ebben egy fenti szempontú, "komplexebb" tagság nagyobb eredményekre lehetett képes, nem szólva e funkción belül bizonyos ön- és továbbképzési lehetőségekről. Mindezekben a kérdésekben Jausz Béla (ha szabad az időt, az azóta eltelt kilenc évet tanúnak megidézni) a az előre mutató, a Társaság fejlődését szolgáló álláspontot képviselte. Inspirálta az ügyintéző szerveket, a megyei tagozatokat a legjobb gyakorló pedagógusok bevonására. Erre azért is illetékesnek érezhette magát, hiszen szerte az országban pedagógus tanítványainak serege működött és követte mestere tanításait. Jausz Béla már a kezdeteknél úgy képzelte, hogy a Társaság teljes kiépülése esetén a "plafon" körülbelül kétezer tag körül lesz. A tagfelvételek előtt gondosan átnézte a listát, s akiket személy szerint nem ismert, azokról részletes információt kért. Ha az alakulásnál nem is - mert ez akkor szükségképpen is volt - , de később a tagfelvételeknél - a képviseleti elv visszaszorításával a pedagógiai érdemi szempontot kívánta érvényesíteni. Íme, a tagság létszámának és összetételének alakulása Jausz Béla elnökségének idején. Ha az alakuló közgyűlés 259 meghívott és 217 megjelent tagjára gondolunk, akkor a fejlődés közel 9-szeres: ma a Társaság szervezeteiben 1930 tag tevékenykedik! A tagság megoszlásának szerkezetében, arányaiban több ponton kedvező változás történt az alakuló közgyűlés óta. Pozitív jelenség, hogy jelentős képviselethez jutottak - főként az 1974-es közgyűlés óta - a gyakorló pedagógusok (56,2%) és a vidékiek (61,9%). A nevelésügy szempontjából lényeges más szak- és tudományágak képviselőinek jelenléte (7,1 %) már jelzi, hogy a pedagógia kérdéseinek szemlélete és művelése lassan kilép saját köréből, igényli a komplex látásmódot, a tudományközi kapcsolatok erősítését. A Társaság személyi állománya azonban a komplexitás szempontjából nézve még nagyon esetleges és hiányos. A pedagógián kívüli körökből bizonyára még több képviselőre is gondolni kell, s ezt Jausz Béla nagyon szorgalmazta. A tagság megoszlásának legsebezhetőbb pontja a nők szerény képvisellete (28%). Arányuk ugyan 1973-74-ben 1,3%-ot javult, de ez édeskevés. Nem megfelelő ez az arány, hiszen a pedagógus pálya közismerten nőiesedés irányába tart. Pozitív vonás ugyanakkor, hogy a fiatalok érdeklődése a Társaság iránt a 70-es évek elején nőtt.

Jausz Béla társasági programját, nézeteit legrészletesebben az alakuló közgyűlésen (1967. április 21-22.) elnöki székfoglaló beszédében (április 22.) fejtette ki. Meleg, valóban rétori szavakkal mondott köszönetet azoknak, akik a Pedagógiai Társaság életre hívásában közreműködtek, mindenekelőtt a Pedagógusok Szakszervezetének. Valamennyiüket további együttműködésre, felelősségre, a pedagógiai "közzszemlélet" helyes alakítására szólította fel. Ennek módszerét a baráti-bajtársias kapcsolatok megteremtésében, az őszinte, nyílt "feltárulkozásban" látta. Az összetartó erő, hogy valamennyien *pedagógusok* vagyunk, s ez éppenúgy minőséget, alkotó művészetet, de mindenképpen hozzáértést és felelősséget jelent, miképpen a szobrász is avatott kézzel nyúl művészete "anyagához". Az "értelmes" személyiség Jausz Béla számára akkor teljes, ha jellemes, ha a nevelés sokoldalú hatásának jegyeit hordozza. Éppen ezért a Társaságnak minden eszközt igénybe kell vennie, hogy az elméleti kutatások eredményeit a gyakorlathoz közelítse. Ez csakis alkotó pedagógusi munka, megfelelő vitafórum esetén lehetséges. Meggyőződése, hogy a pedagógiai kutatómunka nem öncélú "tudományos művelet", hanem a gyakorlati nevelést közvetlenül szolgáló kérdése kutatása és kimunkálása. És milyen hivatástudattal? Az. erre adott feleletben csillan fel Béla

bácsi igazi és varázsos pedagógiai hitvallása: "Kíváncsi vagyok annak megmutatására, hogy nemcsak olyan megtiszteltetésnek vesszük megbízatásunkat, amelyet csendes megilletődéssel fogadunk eddigi törekvéseink, igyekezetünk, küzdelmeink, egész pályánk munkájának elismeréseképpen, hanem szeretnénk megvallani azt is, hogy a megtiszteltetés okozta öröm és az ezt kifejezésre juttató köszönet érzései mellett ott forronganak a tudatmező síkján azok a feladatok, problémák, kérdések, elképzelések, tervek, sőt tovább megyek: messze távolokba mutató fantázia- és álmokképek, amelyek csakis azoknak a szívében virágozhatnak ki, akik a pedagógus-valóság mindennapi, erőt edző munkájában tanultak meg gondolkodni tevékenységük mélyebb értelmén, akik nem szikkadt elmével és unott értelemmel rótták le az oly sokak szemében egyhangúnak, szürkének látszó napi penzumokat, hanem az élő anyaggal, a gyermekekkel, szülőkkel, kollégákkal, emberekkel való munkájukban, ennek a kaleidoszkópszerűen kavargó pedagógus-életnek jelenségeiben igyekeztek megérteni, felfogni, a maguk számára is megmagyarázni a másokon való segítség szent buzgalmában és kötelességében az eléjük táruló emberi sorsokat, törekvéseket, az emberi életet és így legközvetlenebb hivatásbeli feladataikat is. Mert aki így végzi nevelőmunkáját, annak hosszú évek múltán is mindig akadnak megoldandó feladatai, az mindig fog látni újat a maga mindennapi tevékenységében, hiszen az élet nem ismétli önmagát, és a változó gyermekesereg, változó társadalmi és gazdasági valóság a megoldatlan kérdések állandó újuló özönét produkálja."

Jausz Béla, amikor a Társaság helyét kijelölte "a nap alatt" a többi intézmény és szerv együttesében, bizonyos, a feltételeknek megfelelő kutató munkát is szánt székfoglaló beszédében a Társaságnak Ezt azért tartjuk említésre méltónak, mert ezzel a véleményével nem mindenki osztozott. Voltak, akik úgy látták, hogy a Társaság - lehetőségeitől is korlátozottan - a kialakult eredményeket, a "készet" tegye közkinccsé, kutatási funkciót nem tölthet be. Az idő azonban az elnököt igazolta. Az 1974-es küldöttközgyűlésre már - Jausz Bélával egyetértésben - a következő álláspont alakult ki. A Társaság tagjai - vagy elméletben, vagy gyakorlatban - maguk is végeznek kutató munkát. Ebben kérhetik és kérik is a szakosztály, a tagozat véleményét, segítségét. Ez az első kapu, amelyen a kutatás problémái a Társaságba áramlanak. Mindezt még inkább evidenssé tette az a korán kialakított álláspont: a kutatásban, a kísérletben, a mérésben részt vevő, a tanításban újító, kísérletező, alkotó gyakorló pedagógus teljesítményét éppúgy tudományos kutatásnak, eredménynek kell (vagy kellene!) tekintenünk, mint pl. egy apparátussal végzett felmérést, vagy egy jeles neveléstörténeti személyiség levelének jegyzetekkel kísért közlését. A másik kaput a tudományszervezés stratégiája és újabb törekvései nyitották a Társaságra. Tudvalevő, hogy a pedagógia területén folyó kutatások „készen” vannak, de az is, hogy fejlesztésük gyorsabb üteművé válik. Ebben a helyzetben a kutatásirányítás egyik jelszava: munkamegosztás, a szerényebb lehetőségek számbavétele és mozgósítása is. Így került sor arra, hogy valamennyi (közeli, közép és távoli) kutatási program – ha szerényen is – számításba vette a Társaságban rejlő lehetőségeket. Az 1974-es küldöttközgyűlés már fontosnak tartotta, hogy a Társaság részt vegyen a tanári alapelvek kialakításában, a tantervi koncepció megvitatásában (ez meg is történt!), vesse fel az alpműveltség belső arányainak, az oktatás integrálásának, a pályaorientálásnak, az értékelésnek, a pedagógusképzésnek stb. kérdéseit. Mindezek a körülmények újabban arra a megfontolásra vezettek, hogy a Pedagógiai Társaság – erőihez mérten – vállaljon részt a pedagógiai kutatásokból is, a kutatásoknak ama fázisából, feladataiból, amelyek leginkább megfelelnek funkciójának és lehetőségeinek. Jausz Béla székfoglaló előadásában kutatásra, kimunkálásra nagyon körültekintő, gazdag, ugyanakkor aktuális területekhez témákat javasolt. Ezek közül számos – adekvát – s ez az aktualitást igazolja – a 70-es évek feladataival. Véleménye szerint figyelembe kell venni a tudomány és a technika rohamos fejlődését, a gazdasági és társadalmi élet változásait. A neveléssel szemben három irányban jelentkeznek követelmények: a termelés és az iskola, a technicizálódás és az

iskola, valamint a társadalom és az iskola viszonylatában. Az ezekkel kapcsolatos problémák csomópontjai - s egyben a figyelem középpontjába ajánlott témák -: az iskolakötelesek számának jelentős megnövekedése, a tanítási idő meghosszabbodása, az intellektualizálódás és a tananyag megnövekedése, a pedagógusok létszámának emelkedése és az ezzel összefüggő minőségi problémák, a pedagógusképzés és továbbképzés, a nők szerepe a munkaerőgazdálkodásban, az oktatás tárgyi feltételei. Határozottabb segítséget kell kérnünk a társadalomtudományoktól a világnézeti neveléshez, az etikai problémák vizsgálatához, a szociológiával kapcsolatos kérdések vizsgálatához. Előtérbe kell kerülniük a módszertani, metodológiai problémáknak, így többek, között a statisztikai és matematikai módszer alkalmazhatósági kérdéseinek, az egzakt vizsgálati módszereknek. Figyelmet kell szentelnünk és a lehetőségeket ismernünk a programozott oktatásban, az oktató gépek alkalmazásában.

Jausz Béla mint jeles neveléstörténész fontosnak tartja a problémátörténeti megközelítést, ugyanakkor a nevelésügy korszerűsítésének reális kérdésfeltevéseihez elengedhetetlennek tartja a nálunk eddig elhanyagolt összehasonlító pedagógia tudományának művelését és fejlesztését. Elsősorban a szovjet és a népi demokratikus országok pedagógiájának összehasonlító vizsgálatát szorgalmazta, de fontosnak tartja a polgári pedagógiai irányzatok elemzését is. A tematikát - természetesen; hiszen a neveléstudomány országosan elismert szakembere is – „sürgős” jelzéssel a következő, a nevelés körébe eső kérdésekkel zárja: a nevelésnek mint egységes folyamatnak a vizsgálata; a személyiség formálásának társadalom-alakító szerepe; a termel_munkának a személyiség formálására gyakorolt-hatása; a közösségi nevelés vizsgálata; iskolai közösségek, egésznapos iskola, kollégiumi nevelés, katonai közösségek nevelési feladatai; a koedukációs nevelés; a falu és a város ifjúságának eltérő helyzete és ennek kihatásai; a pályaválasztás problematikája; életcélok realizálása (nincsenek "elvesztegetett évek", mert nem szabad, hogy legyenek); társadalmi igények és reális tervezés; az ellenőrzés kérdései; a tanügyi irányítás. Az alakuló közgyűlés egyik nagyon fontos határozata volt, hogy széles társadalmi összefogással meghirdette az V. Nevelésügyi Kongresszus összehívását. Jausz Béla programjából számos a kongresszuson kap nyilvánosságot. A munkaformák és eszközök változatos tárháza is kibontakozik a székfoglaló beszédből az előadások, a viták mellett: folyóirat, tanulmánykötetek, pályázatok, kiállítás, nemzetközi kapcsolatok, kísérletek stb. jelzik Jausz Béla számára egy elevenen élő Társaság működését. És milyen szervezeti formában? Lényegében az ő elképzelései (útmutatásai) alapján épülnek ki a központi és területi szervezetek. Hangsúlyozza mai napig érvényes működési elvünket: a tagság szakosztályokban és területi tagozatokban fejti ki tevékenységét. A szakosztályok két irányban strukturálódnak: vertikálisan: az oktatási intézmények szerinti, mint. óvodai, általános iskolai, gimnáziumi, szakoktatási, felsőoktatási (megfelel tagoltságban), a fegyveres erőknél folyó nevelési, felnőttoktatási, ifjúsági mozgalmi, családi nevelési, gyermek- és ifjúságvédelmi, gyógypedagógiai, szervezési és irányítási, továbbképzési szakosztályokban és az iskolarendszer típusainak munkájában jelentkező, horizontálisan átfogó neveléstudományi, didaktikai-metodikai, neveléstörténeti, propaganda-ismeretterjesztési szakosztályok szerint. A vidéki centrumokban - pl. Debrecenben, Szegeden, Pécsen, de más megyeszékhelyen is - helyi területi tagozatok alakultak akár általános összefogásban a munka integrálásával, akár munkabizottságok differenciáltságában a lehetőségek, a jelentkezés igényei szerint.

Volt Jausz Bélának – és lényegében az alakuló közgyűlésnek is - a Társaság funkciójának értelmezésében egy lényeges alapgondolata, (mondhatnám) pedagógiai közéleti "attitűdre" vonatkozó elképzelése. Azt szerettük volna, ha társasági úton és eszközökkel valóságosan, hatékonyan tudtuk volna a társadalmi kontroll szerepét betölteni; munkaformáinkkal, a nevelésügyre, annak fejlődésére kihatni. Ma is sok szó esik erről. Az értékelés lényege: "Többet vártunk önmagunktól!" Senki ne értse félre! A gondolat magva: nem önmagunk - egy Társaság - túlméretezése, de a döntések előkészítéséhez valamelyest

több pedagógiai "muníció", ajánlás, javaslat elkészítése, azok minőségi súlya, ugyanakkor az érem másik oldalán: több figyelem a társasági vélemény, kezdeményezések iránt. Az eredmények szerényebbek a vártnál, bár korántsem szakíthatók ki a nevelésügy egészének alakulásából, magából a folyamatból, a nevelésügy terén a demokrácia fejlődésétől. Idevágóan ezért idézzük szószerint Jausz Béla elnöki székfoglalójának néhány passzusát, úgysis, mint amelyekkel akkor is, most is egyetértünk, és úgysis mint amely program végrehajtásáért fokoznunk kell erőfeszítéseinket. „Ami pedig elnöki munkánkat személy szerint is illeti, hadd mondjam el; hogy legfontosabb feladatunk ezen a területen a pedagógiai alkotómunka lehetőségeinek megteremtését szeretném tekinteni, nemcsak abban, hogy mindent el fogunk követni az elhangzott célok lehető megvalósításáért, de ugyanakkor szeretném, ha ebben a társaságban egy demokratikus közszellem megteremtésével ehhez a munkához a megfelelő légkört is biztosítanók a személyes kapcsolatokban is. Ezért feltett szándékom, hogy minden körülmények között módot kell adni a vélemények őszinte kifejtésére, alkalmat adni a kritikai szellem kialakulására, amely kritikai szellemnek azonban kulturált formákban és egymás megbecsülésében is meg kell mutatkoznia. Ügyelni fogok arra, hogy a vélemények valóban felszínre is kerülhessenek, és ne áporodjanak meg kibeszéletlenül egy rosszul alkalmazott irányítási elv nyomása alatt. Az ilyen hangulatokból születő személyi ellentétek ugyanis tökéletesen megbonthatják egy társaság eredeti feladatának teljesítését, az érdemi munka végzését.

1967 nyarán, akkor még úgy tűnt, hogy Béla bácsi egészsége fogyhatatlan, energikus szervező munkát irányított az őszi idény előkészítésére. Ettől függött, hogy az alakuló közgyűlés egyik legfőbb határozatának érvényt szerzünk-e, nevezetesen, hogy munkánk gerincét a szakosztályok és tagozatok tevékenysége alkotja. Szervezeteink zömmel az 1967/68-as tanévben alakultak meg, tehát akkor-, amikor Jausz Béla még közvetlenül irányította a Társaság életét.

Micsoda optimizmussal teli nyár volt az 1967-es! A Titkárság - többek között - kihelyezett" ülésen beszélt meg az őszi haditervet Révfülöpön, Fonay Tibor titkár házában. Amolyan vérszerződés-félet kötöttünk a szocialista pedagógia és egy Társaság fölvirágoztatására; Tulajdonképpen "öregek" tanácskoztak, mind túl az 50-en, de soha annyira nem éreztük, hogy e hivatás 'kor nélküli, örök fiatalság élteti. A záró akkord is emellett szólt: pincehús olaszrizling, s valamennyien megmártóztunk a Balaton selymes vizében. Az ősz meghozta az eredményt. Sorra alakultak a szakosztályok, megkezdődött vidéken is a szervező munka. A tanítási év végére 19 szakosztály alakult meg (a neveléelméleti, a didaktikai-metodikai, neveléstörténeti, a hazafias és honvédelmi nevelési, az ifjúságmozgalmi, a vizuális (művészeti) nevelési, a pedagógiai vezetési, a családi nevelési, a kisgyermeknevelési, az általános iskolai, a napközi otthoni nevelési, a gimnáziumi, a középiskolai kollégiumi nevelési, a szakképzési, a felsőoktatási; a felnőttnevelési, a pedagógiai ismeretterjesztő és propaganda, a gyermek és ifjúságvédelmi, a gyógypedagógiai). Ezek alakuló ülése közül többen Jausz Béla is részt vett, fölszólt. A Társaság egészét érintő általános feladatok mellett érintette egy-egy szervezet specifikus tennivalóit. Mondanivalójának lényegét mindig a hivatás belső "eresztékeiből", mély humánus tartalmából, a pálya etikai értékeiből bontotta ki, ugyanakkor szavaiból érzelmi melegség áradt. Megfigyelhető volt, hogy egy-egy hozzászólásának, majdnem azt mondanánk "intelmeinek" szerkezeti fölépítése, kompozíciója a pedagógiai felelősség "crescendo"-ja volt. Jausz Béla azt bizonyította, hogy a pedagógusokat is kell és lehet nevelni. "Azzá válásukban", annak segítségével mester volt. Számára a Társaság különösen alkalmas területnek látszott a felelősség, az erkölcsi elvek elsősége hangsúlyozására. Önkéntes, szabad társulásról volt szó: amit valaki vállalt, csinált, azt "társadalmi munkában" tette. Így hát a társasági közreműködés a pedagógusok áldozatvállalásának, készségének, önzetlenségének próbaköve is. Ennek fokozásához tudott

személyes példájával is Jausz Béla eredményesen hozzájárulni. Az önként és készséggel vállalt munka a Társaság működésének alapjává, erkölcsi „magatartásává” vált.

A fenti szakosztályok mellett, valamivel később került sor a testi nevelési, valamint az összehasonlító pedagógiai szakosztály, majd 1972 decemberében a nemzetiségi pedagógiai szakosztály megszervezésére. A szakosztályokkal párhuzamosan folyt a területi tagozatok életrehozása is. A Társaság nemcsak szakosztályai, hanem még inkább ezek révén vált országossá. Az első esztendőben is járta a vidék városait. Megfordult Győrben; Székesfehérvárott, Egerben, Debrecenben. Pest megye kivételével valamennyi megyében sor került tagozat szervezésére. Életrehozásukkor némileg korrigálni kellett azt az álláspontot, amelyet elnökségünk (élén Jausz Bélával) az alakuló közgyűlésen képviselt, mely szerint egy-egy tudományegyetemünknek, pedagógusképző intézményünknek mintegy szellemi "kisugárzását", művelődési hatását kellett volna a területi szervezet keretének, határterületének tekinteni. Természetesen ma is célszerű és hasznos, ha tudományegyetemeink, pedagógusképző intézményeink, azok pedagógiai tanszékei, tanárai a megyei kereteket meghaladó útmutatásokkal, eszmei hatással vannak a Társaság szervezeteire. Gyakorlatilag azonban a megyei keret mellett kellett dönteni, ennek minden anyagi és szervezeti előnyével. Ezt tudják áttekinteni és anyagilag, erkölcsileg, szervezetenként támogatni szakszervezetünk megyei bizottságai, s a megyei művelődésügyi osztályok is. Ez tette lehetővé a Társaság életében is oly fontos decentralizálást, a demokratikus-autonóm tevékenységet, a helyi, viszonyok, problémák sajátosságok szem előtt tartását. Huszonkét központi szakosztályunk mellett eme megfontolások alapján, - a Társaság elnökének teljes egyetértésével - alakult meg tizenhét területi (megyei) tagozatunk. A szervezetek kiépülése egy időben történt az V. Nevelésügyi Kongresszus meghirdetésével és előmunkálataival. A kongresszus előkészületi szakaszában a Társaság közreműködött a tézisek kidolgozásában és megvitatásában. Jausz Béla a második témabizottság munkáját támogatta. A kongresszuson való részvétel nemcsak program volt a Társaság számára, hanem a szakosztályi, tagozati élet kiépítésének kitűnő alkalma és erőpróbája is. Nem túlzás tehát azt mondani: a Pedagógiai Társaság a megalakulás utáni 3 évben szinte összeforrt a magyar nevelésügy eme országos rendezvényével. Nincs mód itt a nagyon értékes közreműködés, munkálatok, beadványok felsorolására. Annyit azonban talán elmondható: a kongresszus jelentősen megerősítette a Társaságot erkölcsileg, szervezetenként, s valamennyi tag erőit megsokszorozva fáradozott a kongresszus sikeréért. Valamennyi szervezet aktív részese volt a kongresszusnak. A szakosztályok és a területi tagozatok számos ülésen vitatták, előkészítették és beadványaikkal szolgálták a kongresszus sikerét. A Társaság kilenc kiadványa a kongresszus tiszteletére készült, és két nemzetközi munkaértekezlet is a kongresszus jegyében szerveződött. Jausz Béla a kongresszusi jegyzőkönyv alapján készült kiadvány Előszavában ezeket írta: "A kongresszusunk befejező három napján elhangzott felszólalások meggyőzően bizonyítják, mennyi hozzáértéssel, mekkora bátorsággal és felelősségérzéssel nyilvánítottak véleményt pedagógusaink az őket érdeklő problémákról, köztük azokról is, melyeknek megoldásán az a nemzedék, amelyhez tartozom - és magam személy szerint is - állandóan munkálkodtunk. Ilyenekként emelem ki a következőket: *A nevelésnek mint össztársadalmi tevékenységnek elismerése és elismertetése, ennek a belátásnak minden következményével együtt. Az iskolai nevelés együttlátása az iskolát megelőző, az iskolával párhuzamosan folyó, az azt követő neveléssel. Köznevelés és közművelődés szorosabb kapcsolatának megteremtése. A tervezés szilárd alapokra helyezése, a neveléstudomány bevonása a tervezésbe. A köznevelésre fordított összegek lényeges emelése általában. A pedagógusok anyagi és társadalmi megbecsülésének fokozása a munkájuk jelentőségének megfelelő mértékben, a pedagógus pályára való kiválasztás, a pedagógusképzés korszerű alapokra helyezése.* Egészségi állapotom nem tette lehetővé, hogy a kongresszus munkálataiban személyesen vegyek részt. Érthető ezért, hogy a rendkívül gazdag anyagból azt emeltem ki az előbbiekből, ami

egyéniileg ragadott meg belőle. Az 1970 őszén lezajló nevelésügyi kongresszus a pedagógia és a legjobb pedagógusok seregszemléje volt, jó tükör a nevelésügy helyzetének és erőinek; a társadalmi érdeklődésnek lemerésére. Az MSZMP KB 1972-es júniusi közoktatási határozatában már társadalmunk vezető ereje, a párt fekteti le nevelés politikai elveit és útmutatásait, és nyit kaput egy nagyon jelentős reformkorszaknak! A határozat megjelenése óta a benne kifejtett alapelvek és program képezik a Pedagógiai Társaság tartalmi munkájának, feladatainak foglalatát.”

A párthatározat útmutatásai alapján elkészült a Társaság távlati munkaterve. Jausz Bélával egyetértésben a következő központi témák kimunkálására került sor: 1. A nevelés az egész társadalom ügye. 2. Az iskolai élet és megterhelés. 3. Az iskola, hivatás, tehetség. 4. A neveléstudomány feladatai az általános iskola, középiskola pedagógiai problémáinak megoldásában. 5. A felsőoktatás néhány fontos pedagógiai problémája; a pedagógusképzés és továbbképzés. A Társaság igyekezett lépést tartani a tudományszervezés eredményeivel. A fenti témák kidolgozására központi (ad hoc) munkabizottságokat szervezett. A munkabizottságokat dinamikus, a szakosztályokat, tagozatokat statikus formának lehet tekinteni. A Társaságnak is az a célja, hogy a dinamikus és a statikus formák legkedvezőbb kombinációját és együttműködését teremtsen meg.

A taglétszám gyors növekedése a Társaság Működési Szabályzatának módosítására vezetett: közgyűléseit küldöttközgyűlések váltják fel. Az 1972 február 22-én tartott küldöttközgyűlés ismét Jausz Bélát választotta a Társaság elnökévé. Egészségi állapota miatt levélben köszöntötte a tanácskozást, mélyben többek között ezeket írta: "...A. Társaság akkor fog igazán magas szinten működni és eredményeket produkálni, ha olyan munkaközösségekben folyik a szocialista pedagógiának elméletben és gyakorlatban új utakra, a jövőbe vezető útra állítása, amely munkaközösségekben személy szerint is baráti kapcsolatok fogják egybefűzni az ott dolgozókat. Nem elég a gyermekek között az osztály- és iskolai közösségek kialakítása, a pedagógusok között is lényeges a tantestületek és továbbmenően a társasági munkaközösségek megteremtése. Hogy ennek útja a személyi kapcsolatoknak a mainál jobb kiépítése, egymás jobb megismerése, megbecsülése, egymás segítése, azt talán nem kell külön kiemelni! A pedagógia nemcsak a gyermekek nevelésének, hanem az emberekkel való érintkezés szabályainak is tudománya. Ezért fordul ma a figyelem szélesebb körökben is a vezetés problémái felé. Meggyőződésem, hogy e kérdések szélesebb körben való taglalása juttat majd mindannyiunkat előre a jövő emberének, az emberséges embernek megteremtésében. Éppen a kitárulkozó, a másokhoz szorosabb kapcsolatot kereső gondolat jegyében intézem én is most köszönő szavaimat mindazokhoz; akik az elmúlt esztendő során ennek a Társaságnak a létrehozásán és munkába állításán fáradoztak. Köszönöm külön-külön és egyenként mindenkinek mindazt, amit tettek, minden munkatársamnak, tisztségviselőnek és szervezetnek, Társaságunk minden egyes tagjának. Abban a baráti kézszorításban, amelyet e köszönettel együtt gondolatban és képletesen most elküldök minden munkatársunknak, minden egyes társulati tagnak küldöm lelkem egy darabját is azzal a kéréssel, hogy továbbra se lankadjanak ifjúságunk és népünk szolgálatában azon az úton, amelyen együtt indultunk, s amely úton velük leszünk továbbra is legjobb erőnkhez képest, szocialista pedagógiánk felvirágoztatására”

Az 1974. május 17-18-án lezajlott küldöttközgyűlést Jausz Béla elnök ugyancsak levélben köszönti. Szavai az együttérzésen és az együttműködés szándékán túl mintha már az összegzést, a búcsút is előlegeznék: „Engedtesse meg nekem, hogy egy kétnapos, komoly pedagógiai problémákat országos szinten tárgyaló elméleti konferencia bevezetőjeképpen - bár fizikailag távol, de lélekben itt e baráti körben, baráti szeretettel köszöntsek minden jelenlevőt és mindenekelőtt a köszönet szavaival forduljak azokhoz, akik számomra lehetővé tették a Társaságunk életébe való bekapcsolódást, mindezekon felül pedig állandó állandó tájékoztatásukkal megadták nekem életmunkám folyamatosságának felemelő

érzését és tudatát. Ez a megtiszteltetés, amelyet a Társaság ily módon biztosított számomra, olyan kitüntetés, amelyeknek tudatában vagyok, és amelyet életmunkám egyik legszebb jutalmának tekintek.”

Az új Magyar Pedagógiai Társaság életrehívása egybeforrt Jausz Béla elnök személyével. (Munkájában bajtársa, segítője volt e sorok írója, közben mindig tanítványa is, nevelői ihletének és varázsának.) Sajátos, szerencsés pedagógusalkat és személyiség volt Jausz Béla. Kiáradó optimizmusa, bölcs tapintata, értékrendjének gyakorlati ereje szuggesztívan hatott környezetére és elsimította a buktatókat, göröngyöket. Nehéz lenne megmondani, hogy a pedagógiai gyakorlatban oly nagy tapasztalattal rendelkező Béla bácsi a legnehezebb, legkényesebb pedagógiai szituációk szabatos egyszerűsítésének, reális megítélésének volt-e a mestere, vagy mindig a lebirkózható nehézségeket választotta a nevelés járható útjának. Akár így, akár úgy cselekedett, tanári varázsa környezetére áradt, erkölcsi emelkedettségével pedig eleve katarzist keltett, ahogy tanítványai, a Pedagógiai Társaság minden tagja szerte az országban beszéltek róla, tisztelték, módszerét utánozták, tapasztalatait gyümölcsöztették. A nevelés elmélete és gyakorlata oly gazdag talán, mint a művészetek – azoknak minden problémájával gyöttrődésével, szépségével. Béla bácsi e nagy történeti panorámában - Szókratésztől Makarenkóig, Senecától Pestalozziig, Apáczai Cserétől Kemény Gáborig, azoknak a tanait és gyakorlatát vallotta, akik a derű, az optimizmus, a bölcs életszeretet, az okos jószág pedagógiai arzenáljával léptek az osztályba, az auditoriumba, a szakosztályi, tagozati fórum elé. De az ifjúság atyai szeretete és nevelői tisztelete sem engedte meg számára a rögtönzést, az improvizálást. A mosoly kedvessége mögött feszes, tiszteletet parancsoló, önszabályozó erkölcsi magatartás, tudatos pedagógiai hitvallás állt. Ezt a pedagógust szerették és becsülték nagyon tanítványai, s ez állt elnökként is a Társaság élén.

Csermely Tibor

Az MPT Szabolcs-Szatmár megyei tagozatának első tíz éve³

1968. február 16-án 43 taggal Nyíregyházán a TIT klubjában megalakult az MPT megyei tagozata. A szabolcsi tagozat megalakulása *első volt* a területi szervezetek között.

A társaság főtítkárának, *Simon Gyulának* a Megyei Tanács VB. művelődésügyi osztályával, a Tanárképző Főiskolával folytatott tárgyalásai a tagozat megalakulását igényesen készítették elő. Az első tagnévsor bizonyítja, hogy átgondolt volt a leendő tagok meghívása. Képviselőket kaptak a Társaságban különböző iskolatípusok, a tanügyigazgatás és a társadalmi szervek képviselői, a Tanárképző Főiskola és a Tanítóképző Intézet oktatói. Az alakuló közgyűlésen a főtítkár hirdetett programot. A tagozat elnöke *Porzolt István* tanszékvezető főiskolai tanár lett, titkára *Csermely Tibor*, megyei továbbképzési felügyelő. A közgyűlés elhatározta, hogy a tagság három *munkabizottságban* fog tevékenykedni. Az *általános pedagógiai munkabizottság* elméleti kérdésekkel foglalkozik, segíti a továbbképzést és ismeretterjesztést, támogatja a publikációt. (Elnöke *Kálmán György* főiskolai főigazgató-helyettes, titkára *L. Nagy László* tanulmányi felügyelő, jegyzője *Kriston Sándor* általános iskolai igazgató lett.) A *metodikai munkabizottság* tantárgypedagógiai problémákkal foglalkozik. (Elnöke *Vanczák József*, a tanítóképző intézet tanára, titkára *Fodor Géza* általános iskolai igazgató, jegyzője *Erdőhegyi Zsuzsanna* szakfelügyelő lett.) Az *iskolaszervezeti és történeti munkabizottság* az iskolák szervezési, vezetési kérdéseivel foglalkozik, szorgalmazza és gondozza az iskola- és tantárgytörténeti kutatásokat. (Elnöke *Horváth Miklós* megyei osztályvezető, titkára *Abari Attila* SZMT-titkár, jegyzője: *Orosz Gábor* tanítóképző intézeti tanár lett.) Az alakuló közgyűlés elhatározta, hogy a tagság évente két alkalommal ülésezik, érdemi tevékenység elsősorban a munkabizottságokban valósítható meg.

1968. februárjában a munkabizottságok vezetői írásban is megkapták megbízatásukat, május 6-án pedig a három munkabizottság tisztségviselőinek megbeszélésére került sor, a bizottsági ülések véglegesítették a programot.

Gyakorlattá vált, hogy rendezvényeinket társszerveinkkel (a Tanárképző Főiskolával, a megyei, városi és járási művelődési osztályokkal, a Pedagógusok Szakszervezete megyei Bizottságával és a Pedagógus Továbbképző Kabinettel) együttműködve szerveztük. Elsőként *Nyírmadán március 14-én* az általános iskolában került sor *pedagógiai napra*. Itt *Bajkó Mátyás* *A módszerek korszerűsítése az oktatásfolyamatában* című előadásához *Lengyel Zoltán* igazgató és *Csermely Tibor* korreferált. Az előbbi *Programozott oktatás egy fizika óra keretében* címmel, az utóbbi *Az általános iskolai tantervek megvalósításának megyei tapasztalatairól* szolt.

Az első időszak legjelentősebb, legszínvonalasabb rendezvényére 1968. november 5-6-án került sor, amikor *Jubileumi Pedagógiai Ülésszakon* külföldi és a magyar pedagógiai közélet jeles képviselőit köszönthettük az akkor új főiskolánk falai között. A megyei tagozat és a Tanárképző Főiskola népoktatási alaptörvényünk 100 éves évfordulójához kapcsolódóan Ünnepi ülésre s pedagógiai kollokviumra került sor *Az állampolgári felelősségre nevelés* kérdéseiről. *Kálmán György*, a Minisztérium főosztályvezetője emlékezett meg népoktatásunk 100 éves történetének eredményeiről. Elemezte Eötvös törvényjavaslatát és ennek hatását a magyar

3 Az V. debreceni Kiss Árpád Emlékkonferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

oktatás fejlődésére. A háború utáni időszakra térve ismertette az általános iskola megszületését, majd pedig az általános iskola mai problémáit. A korreferátumok (*Faludi Szilárd, Simon Gyula, Voksán József, Horváth Miklós, Hársfalvi Péter, Szabó József és Vanczák József*) kiegészítették az előadást. A pedagógiai kollokvium alapproblémáját *Werner Dorst* jénai professzor vázolta. A társadalom iránti felelősség vizsgálata után 4, a témát iskolafokok szerint vizsgáló bevezető referátum hangzott el. *Papp János* főiskolai docens elemezte a felelősségtudat megalapozásának alsó tagozatos lehetőségeit: az iskolai megbízatások és tisztségek; az iskolai fegyelem; a tanulmányi kötelezettségek képességek szerinti teljesítése révén. *Ernst Flege*, a jénai egyetem tudományos munkatársa *A társadalom iránti felelősségre nevelés a felső tagozatos osztályfőnöki órákon* címmel tartott előadást. *Petrikás Árpád*, a KLTE docense mutatta be azokat az eljárásokat, amelyekkel a középiskolások társadalom iránti felelőssége fejleszthető. *Almásy György* főiskolai docens *A felelősségre nevelés és a nevelői hivatástudat* címmel tartotta meg referátumát. Az előadások után szekciókban folyt az ülés, ahol jeles szakemberek korreferáltak (*Lengvári Józsefné, Kiss Lajos, Király Gyula, Birtalan István, Horváth Lajos, Kristóf János, Drien Károly, Kohajda József*). Az ülések vitáit *Károly István*, a sárospataki Tanítóképző igazgatója, *Füle Sándor*, a MM Pedagógusképző Osztályának főelőadója, *Bajkó Mátyás*, a Kossuth Lajos Tudományegyetem adjunktusa és *Kokas Ferenc*, a nyíregyházi Tanárképző Főiskola docense foglalták össze az egész ülőszak mintegy 150 résztvevője előtt. Az ülőszakot *Porzsolt István*, a tagozat elnöke zárta be, kifejezve, hogy a tanácskozásnak fontos pedagógiai kérdés iránt sikerült felkeltenie a pedagógusok érdeklődését.

1968 előtt már két évkönyvet jelentetett meg a megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya, melyben a pedagógiai pályázatokra érkezett legjobb dolgozatok jelentek meg. Ez év november 8-án a tervezett harmadik évkönyv anyagát pedagógiai felolvasásokon mutatták be a szerzők. *Abari Attila Az első népoktatási törvénytől az általános iskola megvalósításáig* c. dolgozatát *Figula György*. és *Orosz Gábor* bírálta. *Bakó László Adatok a 187 éves iskola történetéhez* c. dolgozatáról *Lengyel Zoltán* és *Erdős Jenő* mondott véleményt. *Papp Ágoston A népművelési munka eredményei, feladatai a dolgozók világnézeti, politikai nevelésében* című dolgozatáról *Szilágyi Pál* népművelési felügyelő és *Szőcs Mihály* művelődésház-igazgató mondtak bíráló megjegyzéseket. *Szakáll Ferenc Az oktatás és nevelés egységének megvalósítása a matematika órákon* c. dolgozatát *Vonza Sándor* vezető szakfelügyelő és *Lakatos István* tanítóképző intézeti tanár értékelte.

1969. február 17. és március 2. között a nyíregyházi Városi Tanács VB. művelődésügyi osztálya a tagozat közreműködésével rendezte meg az *Általános Iskolai Heteket*. A hagyományteremtő programban előadások, kiállítások, színházi műsorok, képzőművészeti tárlatok, iskolai nyílt napok szerepeltek. Előadást tartott *Kontra György*, az OPI tanszékvezetője *A tanulás élettanának és pszichológiájának újabb eredményeiről*, *Kiss Gyula*, a Fővárosi Szakfelügyeleti és Továbbképzési Intézet vezető szakfelügyelője *Az iskolavezetés és a szakfelügyelet együttműködéséről*, *Harsányi István*, az MTA Pszichológiai Intézetének munkatársa *A tanulók megismeréséről*, *Kovács Barna*, az Iskolatelevízió munkatársa *Az Iskolatelevízió szerepe az oktató-nevelő munkában* címmel, *Horváth Miklós* osztályvezető *Időszerű kultúrpolitikai kérdésekről*, *Kálmán György*, az MM főosztályvezetője *Tanterv, korszerűség, képességfejlesztés, erkölcsi nevelés* címmel és *Péter Ernő*, a Pedagógusok Szakszervezetének főtitkára *A pedagógus szakszervezet időszerű feladatairól*. Kiállításon mutatta be a TANÉRT és az OPKM

a XII. sz. Általános Iskolában, Csermely Tiborné könyvtáros-tanár irányításával működő iskolai mintakönyvtárat, s ehhez kapcsolódóan Arató Ferenc főigazgató *A könyv munkaeszköz* címmel tartott előadást.

1969. február 26-án tagozati közgyűlésen az első év munkájáról hallgattak meg beszámolót a résztvevők.

1969. szeptemberétől a Nevelésügyi Kongresszusra való felkészülés jellemezte a tagozat tevékenységét. A Kongresszus munkabizottságai számára a tagozat az alábbi írásokat küldte: Az 1. sz. munkabizottság részére: *A tanulói ismeretszerzés útjának logikai és lélektani problémái* és *Az általános és középiskolai tantervek megvalósításának tapasztalatai Szabolcs-Szatmár megyében* című dolgozatokat. A II. sz. munkabizottság számára: *A honvédelmi nevelés helyzete Szabolcsban*; *Az ifjúsági szervezetek önkormányzati képessége*, *A gyermekvédelem Szabolcsban* és *A felelősségre nevelés tényezői* című munkákat. A III. sz. munkabizottság számára: *Önképzés és önállóság a főiskolai tanár jelöltek nevelésében*; *A honvédelmi nevelésre való felkészítés, mint a pedagógus hivatásra nevelés tényezője* és *A gyakorlati képzés funkciója a pedagógus jelöltek hivatásra nevelésében* című dolgozatokat.

A tagozat gondozta az őszi nevelőtestületi vitákat is, ahol *Az iskolai és iskolán kívüli nevelési tényezők, szervezetek szerepe, együttműködésük szorosabbá tétele* c. témát vitatták meg nevelőtestületeink. Az előadást B. Papp János főiskolai docens tartotta. A viták bizonyították, hogy az iskolavezetők többsége jelentőségének megfelelően foglalkozott a témával, s a témáról érdemi viták bontakoztak ki. A javaslatokat a tagozat titkára összegezte. A baktalórántházi járás igazgatói, felügyelői számára a tantestületi vitákat megelőzően Vaján Simon Gyula tartott előadást a kongresszusi előkészületekről, L. Nagy László és Lengyel Zoltán korreferált.

1969 novemberében egy hetet töltött Nyíregyházán Werner Dorst jénai professzor. A baráti beszélgetéseken túl két előadást tartott *A neveléstudományi kutatások metodikai problémái* címmel, és beszámolt az egyetem eredményeiről.

A megyei tagozat a megyei és Nyíregyháza városi Tanács VB. művelődésügyi osztályával és a Pedagógusok Szakszervezete megyei Bizottságával rendezte harmadikban a *Pedagógiai felolvasásokat* Nyíregyházán 1970. február 18-án. Kovács Gyula igazgató (Nyírbátor) *Anomáliák a nevelésben: gyermekek az átmenetek időszakában* c. dolgozatát L. Nagy László és Szép Tibor bírálta. Szakács Ferencné kollégiumi nevelő (Tiszaölök) *Empirikus összegzés húszéves gyakorlati pedagógiai munkám egy-egy területéről* c. dolgozatáról Figula György és B. Papp János mondott értékelő megjegyzéseket. Juhász Sándorné tanár - Karádi Gyuláné csoportvezető *A gyermek és a könyv kapcsolata az újfehértói általános iskolai diákok otthonában* c. dolgozatát Ádám Imre és Batári Kálmán értékelte. Veress Gyuláné szakfelügyelő *Életkori sajátosságok vizsgálata a 7. osztályos földrajz tanításában* c. dolgozatról Batári Kálmánné és Kozma Péter mondott véleményt. Csermely Tibor Gárdonyi világnézete és eszméi pályájának második szakaszában írott történelmi regényeiben c. dolgozatát Katona Béla és Topcháll Józsefné bírálta. Jene József szakfelügyelő *Segédanyag a képzőművészeti alkotások szemléltetése és elemzése* c. órákhoz az általános iskola felső tagozatában c. dolgozatáról Berecz András és Krutilla József mondott bírálatot.

A nyíregyházi városi Tanács VB. művelődésügyi osztálya a tagozat közreműködésével rendezte meg 1970. február 2-25-ig a *II. Általános Iskolai Pedagógiai Heteket* Nyíregyházán. Ekkor Kálmán György *Iskolareformunk a jövő szolgálatában* címmel, Farkas György, az OPI tanszékvezetője *A XX. sz. képzőművészeti törekvései*, Almásy György *A pedagógiai önállóságról*, Kiss Árpád

Az értékelés pszichológiai és pedagógiai kérdései, Radnai Béla, az ELTE tanára A ma iskoláskorú gyermekére jellemző pszichológiai sajátosságok címmel tartott előadást. Az ankétokon és vitákon a nevelőmunka alsó tagozatos kérdéseiről (*Majzik Lászlóne*) és az iskolavezetésről esett szó (*Kiss Gyula*). Ideológiai és szakmai továbbképzési napok, kiállítások, pedagógiai fórumok, versenyek, nyílt napok egészítették ki a rendezvénysorozatot.

Az V. Nevelésügyi Kongresszuson megyénket húszan képviselték. 1971. januárjában vezetőségi ülésen számoltunk be az 1970-es év munkájáról, kiadványairól, gazdálkodásáról, s megvitattuk a Kongresszus ajánlásait.

Februárban megemlékeztünk Eötvös halálának századik évfordulójáról.

A III. Pedagógiai Hetek keretében ez évben új színfoltta¹ jelentkezett a tagozat. Február 15-16-án Nyíregyházán tartotta ülését a *neveléstudományi szakosztály*. A közösség és személyiség nevelésének, egységének problematikáját *Petrikás Árpád*. A témához *Majzik Lászlóne*, *Ritoók Pálné*, *Daróczy Sándor* és *B. Papp János* korreferált. A második napon *Horváth Lajos* *A szocialista önkormányzó iskola fejlesztésének kérdései* című előadása hangzott el. Ekkor *Gaál Gyula*, *Vastagh Zoltán*, *Jurcsák Lászlóne* és *Bárony Jenő* mondott korreferátumot. Az ülés anyagát kötetben adta ki a tagozat. Február 16-án *Simon Gyula* tart előadást a pedagógiai hetek keretében *A Nevelésügyi Kongresszus után* címmel.

Február 24-én pedagógiai felolvasások voltak a TIT-ben. *Veress Tibor: Az ibrányi Móricz Zsigmond Gimnázium története* c. dolgozatát *Lengyel Zoltán* és *Simkovits Gyuláné* bírálta. *Kövér Tibor* *A szóbeli és írásbeli kifejezőképesség fejlesztése az általános iskolában* c. dolgozatáról *Dalanics György* és *Görbedi Miklós* mondtak bírálatot. *Bessenyei Lajos* *Az általános iskolai mintakönyvtár helye és szerepe oktatási rendszerünkben* c. dolgozathoz *Áts József* és *Csermely Tiborné* fűztek megjegyzéseket. *Vass János* *Az emberrajz ábrázolások összehasonlítása fővárosi és vidéki rajzok alapján* c. dolgozatát *Tarnai Ottó* és *Krutilla József* véleményezték. *Molnár István* *Az orosz nyelvi teljesítményszintek objektív mutatóinak kidolgozása* c. dolgozatát *Tamáskovits Hajnalka* és *Szitha Mária* bírálta. Ezek alkották az Évkönyv 5. kötetének anyagát. Ez év januárjában történtek meg az előkészületek *Barota Mihály Bölcső és katedra* c. szociográfiájának kiadására.

1971. február 15-én részt vettünk az Ifjúsági törvény vitájában. Április 5-6-án a kétnapos vitának, mely Debrecenben a Nevelési terv és a korszerű tanterv alkalmazásának tapasztalatait összegezte, tagozatunk is szervezője volt.

1971. november 24-én a TIT -ben gyűlt össze küldöttválasztó közgyűlésre a megyei tagozat. Az ülésen részt vett *Simon Gyula* is. *Porzsolt István* megnyitója után a tagozat titkára adott számot a 4 éves időszakról. A hozzászólók (*Orosz Gábor*, *B. Papp János*, *Simon Gyula*, *Vanczák József*) a munkabizottsági programok gazdagítási lehetőségeiről, a helyes társasági munkastílusról, a rendezvények és a kutatások helyes arányáról, a pedagógiai kiadványozásról és a pedagógiai közgondolkodást alakító tendenciákról szóltak. *Puskás Lajos*, a gyakorlóiskola igazgatója, a jelölőbizottság elnöke javaslatára a tagozati közgyűlés az elnököt és a titkárt újraválasztja, s a tagozat jegyzői teendőinek ellátásával *Erdőhegyi Zsuzsannát* bízta meg. Az általános pedagógiai munkabizottság elnöke *B. Papp János* lett. A módszertani munkabizottságot továbbra is *Vanczák József*, az iskolaszervezeti és történeti munkabizottságot *Horváth Miklós* irányítja.

Az 1972. évi küldöttgyűlésre a megye 6 tagot delegált (*Kovács József*, *Horváth Miklós*, *L. Nagy László*, *Vanczák József*; *B. Papp János*, *Veress Tibor*).

A magyar pedagógiai élet mozgalmas időszaka volt a következő 4 esztendő. A fő feladatokat az V. Nevelésügyi Kongresszus jelölte ki. Ez időszakban már

tagozatunk sikerrel kísérelte meg kialakítani profilját, tevékenységének rendszerét. A kikristályosodott rendezvények között elsőként az 1972. februárjában már 4. ízben megrendezett *Pedagógiai Heteket* említjük. Tovább bővültek kapcsolataink a szakosztályokkal. E rendezvénysorozaton a vezetési szakosztály tartott kihelyezett illést Nyíregyházán. A vezetésstudomány és pedagógiai gyakorlat témakörének bevezető előadását Kiss Gyula, a szakosztály titkára tartotta. Előadásához Ballai László *Az iskolavezetés korszerű szerkezete és a vezetés tartalma*, Tömpe Ferenc *A közösségi légkör és a nevelőtestület közérzete*, Éltető Gáborné *Az igazgató és az osztályfőnök* című korreferátummal társult. Az ülés második napján Kerékgyártó Imre előadása hangzott el *A vezetéselmélet a nevelőtestület és az ifjúság kapcsolatrendszerében* címmel. A korreferátorok, Bessenyei Ákos *Az önkormányzatra nevelésről*, Genzwein Ferenc ennek középiskolai kérdéseiről, Merényi József a felügyelet szerepéről szóltak.

A Pedagógiai Heteken ismét *pedagógiai felolvasásokon* mutatták be dolgozataikat azok a szerzők, akiknek írását a 6-7. összevont évkönyvben publikáltuk. Horváth Miklós *A család helyzete és az iskolával való együttműködése* c. dolgozatról Lengvári Józsefné és dr. Szegedi Jánosné mondott bírálatot. Donka György *A hátrányos helyzetű tanulók nevelésének, oktatásának eszközei az általános iskola felső tagozatában* c. dolgozatát Batári Kálmán és Gál József véleményezte. B. Papp János *Az osztályközösség fejlesztésének néhány problémája* c. dolgozatához Petrikás Árpád és Simkovits Gyuláné tett megjegyzéseket. Veress József *A gyakorlati pedagógia néhány aktuális kérdése* c. munkájáról Héczey József és Dalanics György mondott véleményt.

1972. február 22-én az országos küldöttgyűlésen megyénket küldöttek és a tagozat vezetősége képviselték.

Áprilisban Gábor István újságíró nagy érdeklődéssel hallgatott előadása hangzott el Nyíregyházán, *Nyugalom az iskolában* címmel. Májusban a nevelők túlterhelésének kérdéseit vitatta meg a vezetőség.

Szeptemberben Dr. D. Bondár, a Kijevi Egyetem Pedagógiai Tanszékének helyettes vezetője tartott előadást *A pedagógia fejlődésének problémái a XX. században* címmel.

Az év őszén igen nagy munkába kezdett a tagozat. Rövid határidős feladat volt a *tananyagcsökkentési javaslatok elkészítése*. Kétségtelen, hogy az időszak jelentős fegyverténye volt a munkálatokban való aktivitás. Tagozatunk a megyei Pedagógus Továbbképző Kabinettel készítette el a tárgyak számára javaslatát. Ennek legszebb jutalma az volt, hogy a következő évben a minisztérium tananyagcsökkentő füzetében számos helyen javaslatainkat a megvalósítás stádiumában láttuk viszont.

Munkabizottságaink is kialakították arculatukat. Az *általános pedagógiai munkabizottság* kutatómódszertani csoportot működtetett Hajdú, Borsod és Szabolcs megyei munkatársakkal. 16 iskola kapcsolódott be a munkába. Kutatási témájuk *A társadalom iránti felelősség megalapozása az általános iskolában*. A négyéves program összegezésére 1975-ben került sor. A résztvevők évenként 3 alkalommal konzultációt tartottak. A munkabizottság kutatást folytatott a napközi otthonokban önállóságra nevelés témakörében, vizsgálta a méréses módszerek alkalmazását az osztályközösség szerkezetének megállapítására, foglalkozott a tanulók önművelésre, önértékelésre nevelésével, az egész napos iskola nevelési problémáival. A munkabizottság a fentieken kívül részt vett a pedagógiai ismeretterjesztésben, a szülők körében végzett pedagógiai propagandában, a pedagógus továbbképzésben, pályázatok lektorálásában. Módszertani

munkabizottságunk kezdetben a komplex matematikaoktatás problémáival foglalkozott. E témakörben több bemutató tanítást és vitát rendezett. Keresték az ellenőrzés, értékelés korszerű formáit, gondozták a megyében folyó módszertani kísérleteket, részt vettek a munkaközösségek munkájában. Matematikai és geometriai feladatgyűjteményt jelentettek meg. (Az első *Boroska Miklós*, a második *Vonza Sándor* összeállításában.) *Iskolaszervezeti és történeti munkabizottságunk* vizsgálta az iskolavezetés korszerűsítésével kapcsolatos kérdéseket. Kutatóprogram keretén belül foglalkoztak a pedagógusképzés szabolcsi problémáival (*Orosz Gábor*). Elemezték a család szerkezeti változását és annak pedagógiai következményeit (*Horváth Miklós*), pályázatokat írtak ki iskolatörténeti dolgozatok írására. E munkacsoportban dolgozók közül ketten írtak iskolatörténeti témából egyetemi doktori disszertációt (*Lengyel Zoltán* és *Halász László*).

1973 februárjában az 5. Pedagógiai Hetek keretében a vizuális nevelési szakosztály tartott kihelyezett ülést Nyíregyházán. A tanítók és tanárok előtt nagy érdeklődést keltő előadást tartott *Balogh Jenő*, a Képzőművészeti Főiskola tanára. *Soltra Elemér*, *Kőműves Erzsébet* és *Sánta László* felszólalásai a vizuális művelés egy-egy területét elemezték. A pedagógiai felolvasásokon *Pilcsák Elemér* *Tapasztalataim a csoportos foglalkozásról a differenciált oktatásról* c. dolgozatát *Tóth Imre* és *Vonza Sándor* bírálta. *Ferenczi István* *Az oktatási folyamat korszerűbb megszervezésének lehetőségei a történelemtanításban* c. munkájáról *Görbedi Miklós* és *Ábrányi Ede* mondott véleményt. *Áts József* *Olvasástanítás középfokon* c. dolgozatához *Antal Miklós* és *Bessenyei Lajos* fűztek megjegyzéseket. *Gyarmaty Zsigmond* *A honismereti munka néhány pedagógiai kérdése* c. dolgozatáról *Dömötör Sándor* és *Sánta János* mondott bírálatot. Ezek a dolgozatok a 6-7. évkönyvben jelentek meg.

1973. június 25-én városunkba látogató szovjet tanárokat fogadott a vezetőség. Hasonló fogadásokra került sor később is, amikor a szovjet tanárok és orosz nyelvi diáktábor munkáját irányították. 1975, 1976 nyarán francia szakos tanárok tanfolyamának vezetőit látta vendégül a tagozat.

Az év októberében két napos tagozati ülést szerveztünk Mátészalkán. *B. Papp János* *Felelősségre nevelés az általános iskolában* c. előadásához *Dalia Ferencné* és *Nagy Bertalan* korreferált. A tagozat látogatást tett az Esze Tamás Gimnáziumban. A második nap a hodászi cigányóvodába tett látogatás jelentett élményt a résztvevőknek, de megismertek a vajai diákok otthonban folyó munkával is.

Szeptemberben kezdeményezte a tagozat *Bory Zsolt* verseinek kiadását. A kötet a Megyei Könyvtár gondozásában jelent meg *Mélyhegedű* címmel.

1974. január 25-én a küldöttválasztó közgyűlésen a tagozat titkára számolt be. Többen szóvá tették, hogy a központi tagdíjnyilvántartás pontatlansága gondot és bosszúságot okoz.

Február 26-27-én a Pedagógiai Hetek keretében Nyíregyházán ülésezik a *kisgyermek-nevelési szakosztály*. *Szabadi Ilona* és *Forrai Katalin* előadását a város és a megye óvónői és a gondozónők hallgatták figyelemmel.

1975. április 16-án Budapesten a *vezetési szakosztály* ülésén a tagozat titkára a Pedagógus Továbbképző Kabinet keretében megvalósított intenzív vezetőképző tanfolyam tapasztalatairól számol be.

Novemberben a *hazafias és honvédelmi nevelési szakosztály* ülésének ismét Nyíregyháza adott otthont. A szakosztályi és tagozati ülés résztvevőit házigazdaként *Margócsy József*, a főiskola főigazgatója és *Csermely Tibor* köszöntötte. Ezután került sor *Patkós Imre* alezredes, szakosztályi titkár bevezetőjére *Az iskolai*

honvédelmi nevelés a szocialista közösség országaiban címmel. A bevezetőt követő *korreferátumok* részben a Szovjetunió alsó, közép és felső fokú intézményeiben folyó honvédelmi nevelőmunkáról adtak tájékoztatást, (*Papp Árpád* főiskolai adjunktus és *Nyirkos Árpád* alezredes), részben a *Német Demokratikus Köztársaság* iskoláiban folyó honvédelmi nevelő munkát ismertették (*Török Imre*, az MPT-titkárság munkatársa.) A hozzászólók többoldalaúan elemezték a felmerült kérdéseket, s így alkalom nyílt arra, hogy az első napi ülés zárszavában a téma időszerűségéről, az üggyel kapcsolatos jó társadalmi közérzetről és az intellektuális ismeret mellett az érzelmi motiváltság igényéről is szó essen. *November 10-én* a főiskola előadótermében a szakosztály tájékoztatót hallgatott meg a megye iskoláiban folyó hazafias nevelésről és a honvédelmi ismeretek tanításáról. *Szediák Richárd*, a művelődésügyi osztály középiskolai csoportjának vezetője részletesen elemezte az iskolák ilyen irányú munkáját: a tantárgyi lehetőségeket a fizikai felkészítés, a fegyveres testültekkel való együttműködés sokszínű módjait. *Nehéz János* főiskolai docens a szakosztály jegyzője a tanárképzésben szerzett honvédelmi nevelési tapasztalatairól számolt be. A főiskolások nevelési programja egyértelműen megjelöli a célokat és a feladatokat e kérdéskörben is. A pedagógusképző intézeteknek speciális feladatai vannak: kialakítani azt a meggyőződésrendszert, mely alkalmas lesz az ifjúság nevelésében hatóerőként közreműködni. A sokféle tevékenységi forma mind megannyi lehetőség a tanárjelöltek hatékony hazafias-honvédelmi nevelésében.

A második ciklus értékelésére 1976. március 11-én került sor. A titkári beszámoló hangsúlyozta, hogy a társasági tevékenység már nem elkülönült a megyében, hiszen a tagozat mellett a TIT illetékes szakosztályai, a pedagógus továbbképzésért felelős Továbbképző Kabinet, a Tanárképző Főiskola sajátos eszközeivel közreműködik a pedagógiai munkában, a pedagógiai közélet alakításában. A pedagógiai műhelymunkának ez az *integritása* legfőbb ereje és eddigi eredménye a Társaság tevékenységének. A felszólalók (*Tóth László, Vanczák József, Puskás Lajos, Vass Lajosné, Halász László, Simon Gyula*) árnyaltan fogalmazták meg, hogy a tagozat sikerrel igyekezett elkerülni a partikularitás veszélyét, törekedett frissen reagálni a pedagógiai problémákra.

A választások eredményeként az elnököt és titkárt megerősítették tisztében, a közgyűlés ezen kívül *B. Papp Jánost* alelnökké, *Kiss Ibolya* kisvárdai tanárt a tagozat jegyzőjévé választotta. Az 1976. évi küldöttközgyűlésre 6 megyei küldött megválasztására is sor került (*Fodor Géza, Nagy László, Vass Lajosné, Lengyel Zoltán, Tóth Imre, Porzsolt Istvánné*). Ők képviselték az ekkor már 79 tagot számláló megyei tagozatot.

1976. május 28-án tartotta az MPT országos küldöttgyűlését. Itt a tagozat munkájáról számot adtunk. A felszólalás kiemelte, hogy a tagozat továbbra is legfőbb feladatának a megyei pedagógiai közélet és közgondolkodás orientálását tartja. A pedagógiai élet koordinálását vállalja. A tagozat a megye más pedagógiai tényezőivel együtt a pedagógus rendezvények gazdája, sajátos eszközökkel támogatja a továbbképzést és a pedagógiai kutatásokat, segíti a pedagógiai propagandát és ismeretterjesztést. A megyei pedagógiai kiadványok gondozásában a tagozat minden alkalommal szívesen vállalt munkát, erejéhez mérten többször anyagi támogatást is. Tagjaink között sokan vannak olyanok, akik országos szakosztályban is működnek és oktatáspolitikai döntések előkészítésének aktív közreműködői.

Megkezdődtek az előkészületek a bevezetésre kerülő új tantervek fogadására is. A pedagógusok rendszeres felkészítését tagozatunk vitakörökön, előadásokon, tantestületi és egyéni találkozókön erősítette.

1976. október 25-26-án a vezetési szakosztály (immár másodízben) tartotta kihelyezett ülését Nyíregyházán. Kiss Gyula szakosztályelnök megnyitója után a tagozat titkára *A továbbképzés a megyei közoktatás-politikai célok megvalósításában* címmel tartott előadást. A vitában felszólalók a szabolcsi tapasztalatok és az országos gyakorlat elemzését végezték el, és megfogalmazták egy egységes pedagógus továbbképzési rendszer szükségességét. Fodor Géza, a Nyíregyháza városi tanács VB. művelődésügyi osztályának vezetője *a közoktatási és továbbképzési tevékenységről* szólt.

Az 1977. évben számos hagyományos rendezvényen túl megemlékezést tartottunk az 1. Ratio Educationis 200 éves jubileumáról. Szeptember 21-én a tagozat titkárának megnyitója után Bajkó Mátyás *A Ratio és a korabeli iskolakultúra* c. előadásához Szabó József a nyíregyházi evangélikus iskolaügyről, Oroszné Deák Judit Bessenyei Györgyről, Hebeny Zoltán a szabolcsi tanítóegyletről, Lakatos János Debrecen alsó fokú iskoláiról, Oláhné Erdélyi Mária a matematikaoktatásról, Pápay Judit a fizikaoktatásról és Lengyel Zoltán a protestáns iskoláztatás néhány jellemző vonásáról tartott korreferátumot.

Szeptember 22-én a KLTE-n Vaskó László *Az iskolapolitika történetének kutatása a felszabadulást követő években* c. előadása hangzott el, majd Havas László vezetésével Bajkó Mátyás *Kollégiumi iskolakultúránk* c. könyvéről folytattak beszélgetést.

Tíz esztendő munkájának áttekintése után mérleget készíthettünk munkánk hatékonyságáról. Az *egyik oldalon* a tagozatnak létszámát jóval meghaladó közéleti hatása állt, gazdag rendezvényeivel, kiadványaival, a kutatásokat és a nevelési aprómunkát támogató tendenciájával. A *másikon* a tartalmi eredményektől aránytalanul lemaradó intenzitás nyugtalanított, melyet tagjaink sokirányú elfoglaltságával mentgettünk. A lanyguló munkabizottsági tevékenység gondjai figyelmeztettek.

A tagozat vezetősége 1977. december 6-án az 1978-as év munkatervét vitatta meg. Kifejezésre juttatta, hogy szeretné: a 10 éves múlt kötelező ereje és a jövőért érzett felelőssége együttesen jutna kifejezésre a tervezésben és megvalósításban.

Romhányi Flóriánné

Emlékező összeállítás
a 40 éve újjászervezett Magyar Pedagógiai Társaság salgótarjáni ünnepi ülésére
(2007. október 4.)

„A civil világ vagy a világ civiljei között jól ismert a modernizációs társadalmak szerkezetének irodalmian lírai felosztása az állam, azaz a herceg, a privát üzleti élet, azaz a kalmár és a részt vevő és tevékeny citoyen, azaz a polgár világára.” - írja Horváth Attila 1995-ben, a civil szerveződések gyarapodása ill. a helyi pedagógiai rendszerek aktualitása idején az Új Pedagógiai Szemlében megjelent cikkében.

Egy civil szervezet fejlődésének bemutatására, konkrétan a bennünket érdeklő ill. érintő Magyar Pedagógiai Társaság nógrádi történetének áttekintésére csak érintőlegesen és óhatatlanul szubjektív megközelítésben vállalkozhatom. Részint a megszépítő vagy eltorzító emlékezet okán, részint alapos kutatás híján.

Magam 1970-től – 37 éve – vagyok a Társaság tagja; Szabadi Ilona (az óvodai nevelés ill. modernizáció meghatározó személyisége) ajánlására vettek fel, fiatalítási szándékkal a Kisgyermeknevelési Szakosztályba. (Ekkor a felvétel még két társasági tag ajánlása alapján történt; számomra egyértelműen megtiszteltetést jelentett, hogy e szakmai –civil szervezet tevékenységében részt vehetek.)

Nógrádnak még nem volt önálló tagozata, Heves megyével összevontan működtünk. A közös tagozat elnöke az egri főiskola tanszékvezető tanára, Somos Lajos volt és mi Egerben vettünk részt tagozati ülésen – utólagos képzetem szerint formálisan. Valamennyi idő múlva a nógrádi önállóság kimondására is sor került; a bevezető gondolatra utalva alighanem „hercegi” szándék és támogatás folytán.

Az immár Nógrád Megyei nevet viselő tagozat elnöke Kugel Tiborné, Salgótarján város – mai kifejezéssel élve – alpolgármestere lett, engem a szervezési teendők elvégzésével tiszteltek meg. Önálló tagozati működésünk felkarolását a kezdeti időkben a Pedagógus Szakszervezetnek köszönhattuk: Hartly Jánosné, Edit éveken át volt szíves házigazdája rendezvényeinknek. Akkoriban ez nem pusztán erkölcsi megerősítést feltételezett, különösen ha meggondoljuk, hogy a résztvevőknek útiköltséget fizettünk és a társasági rendezvényeket nem a mai szerényebb létszámok uralták.

Nógrád megyében a Magyar Pedagógiai Társaság legelhivatottabb képviselője, a tagság gyarapítója, a társasági tevékenység fellendítője Tóth Lajos volt. Neki köszönhetően a 80-as években a balassagyarmati térség lett a pedagógus civil szervezeti élet központja.

A Magyar Pedagógiai Társaság egészét átható tudományos szellemiség - némelyek szerint olykor arisztokratizmus – nálunk nem vált életképes szemléletté. Felfogható ez a Nógrádban lévő tudományos képzettség elégtelenségeként is; úgy gondolom, ha ebben volt is némi igazság, a fenti megállapítást csak részben magyarázza. Sokkal inkább az, hogy mind a salgótarjáni, mind a balassagyarmati térségben a pedagógus tagság részéről az elmélet és gyakorlat egymáshoz közelítését célzó, ún. „szellemi melegedőként” fémjelzett működtetés iránti fogadókészség volt a meghatározó.

Salgótarjában az ezen igényeknek való megfelelés a pedagógiai pályázatok erőteljes társasági istápolásában, ösztönzésében, a sikeres pályamunkák ismertetésében nyilvánult meg – ebbe az innovációt erősítő folyamatba igen sok gyakorló pedagógus kapcsolódott be a megye egész területéről. Balassagyarmaton pedig sokszínű kulturális, szakmai, közéleti tevékenységben fejeződött ki, melynek központja – forrása a Szántó Kovács János Szakközépiskola ill. Tóth Lajos személyisége volt. Külön is megemlíteném. Hogy a társasági élet forgatagában a diákok is részt vettek, melynek erőteljes attitűd formáló hatása a pedagógussá válók körében a későbbiekben is érzékelhető volt.

Számomra emlékezetes élményt a Magyarok c. film balassagyarmati bemutatója, a rendezővel való találkozás és filmvita jelentett, de e sorban említhetem a neveléstörténeti jelentőségű Szabó Endre emlékülést, vagy Feketéné Czákó Hilda kolléganőnk példáját, aki tehetséges diákként díjazott résztvevője volt a megyei pedagógiai pályázatnak.

Az elmélet és gyakorlat közelítését célzó és szolgáló pedagógus civil szervezet ekkor – úgy gondolom – kétségkívül sokat tett az értelmiségi lét és gondolkodás erősítéséért Nógrádban.

Majd egy más időszak következett – Tóth Lajos dinamikus vezetését nélkülözve a társasági élet megszűnőben volt, szinte meghalt. Megváltozott életünk és megváltozott körülményeink között 1994. február 4-én Salgótarjánban, a Pedagógiai Intézetben tagtoborzó, a társasági élet újraélesztését célzó összejövetelre került sor.

A civil szervezet fennmaradásáért felelősséget érző akkori kicsiny csapat bizalmából, valamint Bihary Lajos igazgató biztatására (valamint a Pedagógiai Intézet háttérként szolgáló támogatására alapozva – dr Szabó Istvánnéval és Mocsáry Gergellyel hozzáálltunk a civil szféra újraélesztéséhez, a szakmai-pedagógiai közélet új kívánalmakhoz igazodó megfeleltetéséhez. A VI. Nevelésügyi Kongresszus ajánlásait követve – és az élet hozta szükségyszerűséget felismerve – ez mindenekelőtt a más szakmai szervezetekkel való kommunikációt, partnerséget jelentette. Mezőfi Zoltánnéval, a Magyar Óvodapedagógiai Egyesület nógrádi elnökével igen jó együttműködést alakítottunk ki, számos nagy rendezvény szervezésére így, közösen tudtunk sort keríteni. Nagy sikert aratott pl. Keresztúri Máriának a pedagógus személyiségéről szóló előadása.

A nógrádi pedagógusok minden rétegéhez kerestük az utat, legfogékonyabban az óvodapedagógusok reagáltak meghívásainkra. De sikerült több alkalomra szóló munkakapcsolatot létesítenünk általános iskolai pedagógusokkal, továbbá – érintettségük okán – némely kérdésben a gyógypedagógusokkal is. A kommunikációnak minden vonatkozásban fontos szerepet szántunk: a NAT vitákban a pedagógusok véleménye megismerése, észrevételeik, javaslataik továbbítása – érdemi képviselőjük – a velük folytatott párbeszéd nélkül elképzelhetetlen lett volna. Mint ahogy a „Közoktatásfejlesztés stratégiája” véleményezésében, vagy az „Óvodai nevelés országos irányelvei” vitájában való közreműködésünk is csak így valósulhatott meg.

Az 1994-től 2000-ig tartó periódusban fő törekvésünk volt a holtpontra jutott tagozat lelkes kis csapatának megerősítése, hatósugarának kiterjesztése. Közérdeklődésre számot tartó kérdéseket tűztünk napirendre, melyekre a társasághoz nem tartozó kollégákat is meghívtuk. Ezeknek a „kibővített” üléseknek a pezsgése mindnyájunknak kölcsönös előnyt jelentett. Többek érdeklődését felkeltette Ádám György társaságunkkal kapcsolatos hitvallása; továbbá emlékezetes volt a Pedagógus Etikai Kódex tervezetének Hoffmann Rózsával lefolytatott vitája, vagy a helyi nevelési rendszerrel való ismerkedés Botka Lajosné közreműködésével.

A Pedagógiai Intézettel kölcsönös érdekeltségen alapuló kapcsolat fenntartásával, valamint a Magyar Soros Alapítvány két évben is elnyert pályázati támogatásával óvodai, iskolai műhelyek bemutatkozására, törekvéseik népszerűsítésére is sort kerítettünk: így többek között a Bólyai Gimnázium NAT-konform helyi tantervei megismerésére; a bátonyterenyi sérült gyermekek differenciált fejlesztésének tanulmányozására; a rétsági óvoda prevenciós törekvései és tapasztalatai megvitatására nyílt lehetőségünk. És amire személyesen is büszke vagyok: a NÓVU-M c. óvodai újság Társasági oldalának kialakítása a nyilvánosság – mégoly szűk szeptemberben történő – meghódításának újabb fontos eleme volt.

Nincs mód és idő részletesebb ismertetésre, ám azt gondolom ennyi is elég annak érzékeltetésére, hogy megtettük, ami szükséges és időszerű volt.

A gyertya fényét a sötétség méri. A vázolt, 1994-től tartó eléggé szürke időszakban, melyben a kalmár nem igen támogatta a civil szférát (kivéve a Soros támogatást), a herceg

pedig „adókiesésként” kezelte a polgár támogatását, nos ebben a szürkeségben a mi gyertyánk fénye nélkülözhetetlen volt.

Nógrádban az elmúlt 40 évben a Magyar Pedagógiai Társaság részese volt a megye nevelésügyének, szervezeti tevékenysége ösztönzően hatott a pedagógusok szakmaisága, közéletisége erősödésére, Nógrádban a pedagógus civil szféra létezett, létezik.

Végül engedtessek meg, hogy az eddigieken kívül még néhány olyan kolléga nevét megemlítsen, akik a már megnevezettekhez hasonlóan különös felelősséget éreztek Társaságunk működéséért, fennmaradásáért. Ők: Radicsné Pintér Ilona, aki a szervezésben; Dupákné Gecse Adél, aki a NÓVU-M tovább éltesítésében; Szilasi András , aki a legrégebb időktől a társaság ügyének támogatója; Kelemen István , aki a középiskolák kitartó képviselőjében; valamint Szabó Istvánné és dr Huszárné Kraft Valéria, akik a tagozat vezetésének sikeres folytatásában jeleskednek. Köszönet valamennyiüknek!

Adalékok az MPT Bács-Kiskun Megyei Tagozatának történetéhez

A kerekegyházi születésű (1929) dr. Krajcsovsky József csaknem egy évtizedig tanulmányi felügyelőként, majd osztályvezetőként dolgozott (1958-tól) a Kecskemét városi tanácson. 1970-től a kecskeméti Óvónőképző Intézetben dolgozott tanárként, 1975-től igazgatóként, 1986-tól főigazgatóként. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal már korábbi munkaköreiben megismerkedett, 1964-től tagja volt a TIT-nek. A szervezet VII. megyei Küldöttgyűlése 1977. május 14.-én megyei elnöknek választotta. Elnöke volt a TIT ügyvezető elnökségének is. Ebben az időben a megyei titkár Konfár Sándor volt. 1972-től alapító tagja volt az Óvónők Nyári Akadémiájának, majd az Óvodapedagógiai Nyári Egyetemnek. (In: Heltai Nándor: "Felnyitni a szaktudományok kincses házának kapuit". Ismeretek és ismeretterjesztés Kecskeméten. TIT Bács-Kiskun Megyei Egyesülete, Kecskemét, 2002.)

Amikor arra vállalkoztam, hogy felkeresem és megszólítom a Magyar Pedagógiai Társaság Bács- Kiskun Megyei Tagozatának egyik alapító tagját, Dr. Krajcsovsky József nyugalmazott főiskolai docenst, nem csak személyes ismeretségünk és korábbi munkakapcsolatunk okán tettem ezt meg nagy örömmel, hanem azért is, mert úgy gondolom, az utókornak kötelezettsége minél többet megtudni a még fellelhető tanúktól, mint hiteles forrásoktól az adott korszakról, s megőrizni azt. Bár tanáremberként igazán jó interjúalanynak bizonyult Krajcsovsky József, azzal kevésbé számoltam, hogy mennyire bonyolultan, szinte alig szétválaszthatóan fonódik egybe pályája, az óvó- és tanítóképzéshez kötődő pedagógiai és vezetői tevékenysége, munkássága egy civil szervezetben, az MPT Bács-Kiskun Megyei Tagozatában végzett társadalmi munkájával.

Az új Magyar Pedagógia Társaság 1967. áprilisi megalakulását követően Kecskeméten is megalakult a megyei tagozat, 3 tagú a vezetőséggel. A szervezet elnöke Dr. Szvétek Sándor lett, aki a kalocsai Diákotthon (a későbbiekben: Hunyadi János Középiskolai Fiúkollégium) igazgatója volt 1951-től 35 éven át, 1986. évi nyugdíjazásáig. A Tagozat titkára Dr. Krajnyák Nándor főiskolai tanár volt, Krajcsovsky József a jegyzői teendőket látta el. Visszaemlékező beszélgetésünkre készülődve megtalálta 1969-ből származó feljegyzéseit, mint legkorábbi, fennmaradt dokumentumokat. A megalakulás idején Krajcsovsky József már jó évtizede dolgozott a Bács-Kiskun Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztályán. Tanulmányi felügyelőként majd osztályvezetőként kiterjedt szakmai kapcsolatai voltak. Az akkori közigazgatási egységeken, a járásokon belül is kialakultak a tagozat helyi tags csoportjai (Baján, Kiskunhalason s másutt is), s ezek gócpontjaivá váltak az ottani pedagógiai életnek, szerveződésnek. Mondhatni, hogy az MPT Megyei Tagozata meghatározóan benne volt az intézmények életében. Nehéz igazából meghúzni azokat a határvonalakat, amelyen belül tevékenykedett a Tagozat, hiszen tagjai nem csak egy-egy oktatási, oktatásirányítási, közigazgatási intézmény meghatározó szereplői voltak, de ugyanígy más társadalmi (esetenként politikai) szervezeteké is. Így Krajcsovsky is, aki a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak egyik alapító tagja Kecskeméten, s a későbbiekben ugyanitt fontosabb szerepeket töltött be (megyei elnök, az ügyvezető elnökség elnöke). Nem véletlen tehát, hogy igen szoros együttműködés alakul ki a TIT és az MPT Bács-Kiskun Megyei Tagozata között. A 60-as évek végén, 70-es évek elején a közoktatás és a pedagógia kérdései országosan is középpontba kerültek. Zajlanak a különböző diskurzusok a társadalomnak a nevelésügy iránti felelősségéről. Eközben interjúalanyom régi vágya teljesül, pályázat útján 1970-ben átkerülhetett az Óvónőképzőbe. Itt, a Pedagógia Szakcsoport docenseként, majd egy évvel később már az intézmény igazgatójaként a pedagógiai kérdések sűrűjébe kerül. Az óvóképzés átalakításában vállalt úttörő munkát, kínál országos kísérletnek műhelymunkákat és terepet

munkatársaival. Visszaemlékezésében tán itt kapcsolódott leginkább össze hivatása és a Megyei Tagozatban végzett munkája. Egyre több fórumot találnak a pedagógiai kérdések középpontba helyezésre. A TIT-tel együttműködésben 1972-től alapítója és létrehozója az Óvónők Nyári Akadémiájának, majd az Óvodapedagógiai Nyári Egyetemnek. Ilyen értelemben is nagyon pontosan rájuk illenek Kelemen Elemér elemző sorai: „Az új Magyar Pedagógiai Társaság – elődjének szervezési elveitől eltérően – nem zártkörű tudományos szervezetként, hanem sajátos, kettős arculatú, elméletre és gyakorlatra orientált pedagógiai tömegmozgalomként lépett fel – a Pedagógusok Szakszervezetének gyámsága alatt. A kor sajátos viszonyainak megfelelően egyszerre volt államilag ellenőrzött szakmai tömegszervezet és a pedagógus társadalom demokratikus szakmai újjászerveződésének keretjellegű intézménye, a pedagógusok szakmai szuverenitásának szerény, de létezőtételményese.”. (Kelemen Elemér: A tanító a történelem sodrában. Tanulmányok a magyar tanítóság 19-20. századi történetéből. Iskolakultúra könyvek. Pécs, 2007.)

Folyt a felkészülés az 1970-re meghirdetett V. Nevelésügyi Kongresszusra, mely egybeesett a felszabadulás 25. évfordulójával. A megyei tagozati élet is a felkészülés jegyében zajlott, s az eltelt 25 év nevelés-oktatásügye téma köré szerveződött.

A Megyei Tagozat munkája differenciálódott, s a helyi sajátosságokat, lehetőségeket tükrözték a szakcsoportok munkái: míg Kecskemét az óvóképzés átalakításában, megreformálásában vállalt meghatározó szerepet (a képzés felsőfokúvá tétele, óvó-tanító kettős képzés, a 6-10 éves korosztály nevelésére felkészítő, kiterjesztett képzés, stb.), Baja a tanítóképzésben. Jól működik a megyei hálózat, folyamatosan jelentkeztek szakmai kiadványokkal, együttműködtek a Szakszervezetek Megyei Bizottságával, de ugyanígy az MPT országos tagozataival is. Makarenko-emlékülést szerveztek. A 70-es évektől tagozaton belüli munkájuk az óvóképzés helyének, presztízsének megteremtésére, a képzés főiskolai rangra emelése, kísérletek jegyében zajlott. E munkáik során is törekszenek a főhatóságokkal való jó kapcsolattartásra, így az Művelődési Minisztériummal, de ide sorolja az emlékező az Országos Pedagógiai Intézet óvodai szakembereivel, Bakonyiné Vincze Ágnessel, Forray Katalinnal, Szabadi Ilonával való együttműködést is az új óvodai nevelési program kidolgozásában. E kísérletek, törekvések eredményei rangot, elismertséget hoztak az óvóképzésnek, az időközben (1986-ban) főiskolai rangra, státuszra emelkedett intézménynek, de Kecskemét városának is. Miután nem csak a Megyei Tagozatban, de a Kecskeméti Tanítóképző Főiskolán is együtt dolgozott Krajcsovsky József és Krajnyák Nándor, így az óvóképzést megalapozó tankönyvük, több közös munkájuk is megjelent. A kísérleteket lezáró elemzéseket, gyakorló iskolai méréseket végeztek. Főiskolai munkájuk kapcsán nemzetközi kapcsolatokat építettek, s ezek a tagozati munkára is hatással voltak. 1989-ben, amikor 60. évét betöltötte, nyugdíjba ment, bár sem a tanítást, sem a társadalmi munkákat nem hagyta abba, csak lassan, folyamatosan vonult vissza azokból, mondott le mind a TIT-ben, mind az MPT Megyei Tagozatában viselt tisztségeiről, s - kis kitérő, más, a társasághoz hűséges pedagógusok – mint pl. a bajai Apáczai-díjas matematikatanár, Szentjóby Tibor elnöksége után - a stafétát jelenleg a főiskolán aktívan munkálkodó kollégái viszik tovább (elnökként Kuti István, titkárként Jelenfiné Dr. Koncsek Andrea).

Érdekességgént említette meg beszélgetésünk végén Krajcsovsky József, hogy mennyire összefonódott egykor a szakmai és a civil életük. Ő 45 évvel ezelőtt indította el a képzőben Tollaslabda Szakosztályt, s ez még ma is működik, aktív résztvevője jómaga is 78 évesen. A város nyugdíjas pedagógusainak, óvónőinek havonta egy alkalommal tart klub-szerű találkozót. Bár úgy látja, ma már nem annyira aktívak az emberek, mint korábban voltak, s mintha lanyhulna az igény a szellemi pezsgésre.

Tomor Lajosné – Villányi Jutka

Interjú Szabadi Ilonával, a Kisgyermeknevelési szakosztály alapító elnökével

Az anyag szerkesztés alatt

Nagy Andor József

A Magyar Pedagógiai Társaság tagjává váltam 1967-ben

A pedagógia mindig is vonzott. A Lyceum Televízió 2004-ben rólam készített műsorának azt a címet adta, hogy Már diákként is tanár volt. Gimnáziumi osztálytitkárként úgy végeztem el különböző tanfolyamokat (retorika, kresz, tánc...), hogy a megszerzett ismereteim igyekeztem átadni osztálytársaimnak. Az egyetemen folytatódott pedagógiai tevékenységem. Három nálam idősebb kolléginát bíztak rám, hogy segítsen felkészülésüket a szemináriumokra, vizsgákra, ők ugyanis szakérettségivel nyertek felvételt a BTK magyar szakára.

A legkedvesebb professzorom Jausz Béla volt, aki a harmadik diplomám megszerzését követően arra biztatott, hogy doktoráljak nála pedagógiából. A summa cum laude értékét növelte, hogy elnököm Jausz Béla volt. Ekkor már az egri főiskola pedagógiai tanszékének adjunktusaként szinte valamennyi kollégiumot oktattam 6 évvel a főiskolára kerülésem után.

1967-ben újjáalakult a Magyar Pedagógiai Társaság és ettől az évtől magam is tagja lehettem. A felvételemről szóló okmányt kitüntetésem között őrzöm. Rajta két csodálatos ember dr. Jausz Béla és dr. Simon Béla aláírásával. Emlékezetem szerint ajánlóm dr. Szűcs László főiskolai főigazgató és dr. Somos Lajos főiskolai főigazgató-helyettes volt. Egyikük a Heves megyei tagozat elnöke, a másikuk titkára volt a tagozatnak. A fent említett négy név ma már része a Társaság történetének és egyben a magyar neveléstörténetnek. Szívesen idézett emlékeim közé tartozik, hogy a Tagozat elnökségében Jausz Béla professzort dr. Kiss Árpád váltotta fel, akivel szintén rendkívül szoros kapcsolatom lehetett mind addig, amíg köztünk volt. Dr. Kiss Árpád professzor a kandidátusi értekezésem konzulense volt, majd a nyilvános védésen, a Magyar Tudományos Akadémián ő elnökölt.

A tagozati tevékenységem mellett megtaláltam helyem a Társaság Neveléstudományi Szakosztályában is, ahol számos rendezvényen előadóként is szerepelhettem. Számomra nagyon sokat jelentett, jelent ma is a Magyar Pedagógiai Társaság. Minden találkozást, tanácskozást önképzésnek, továbbképzésnek tekintek.

További kitüntetésként éltem meg, hogy dr. Somos Lajos professzor a Heves megyei Tagozat elnökévé válva én lehettem a titkára, majd Lajos bácsi nekem adta át nyugdíjazását követően az elnöki teendőket, amit igyekeztem becsülettel ellátni. Jó sorsomnak köszönhetem, hogy hosszú időn át részt vehettem a Választmány munkájában, a küldöttértekezleteken, a Társaság életében.

Amikor e sorok születnek boldogság tölt el, hogy kellemes emlékeim idézhetem és örülhetek annak is, hogy 74 évesen az Apáczai- és más díjak után elsőként vehettem át az Eszterházy Károly Főiskola Pedagógiai, Pszichológiai, Tanárképző Fakultása ez évben alapított dr. Somos Lajos Díjat. Szintén kitüntetésként éltem meg azt is, hogy Trencsényi László, ügyvezető elnökünk egyik levelében azt közölte, hogy örökös tagja lehetek a Magyar Pedagógiai Társaságnak. Idáig csak a Hundidact-nak voltam örökös tagja.

Amikor ezek az emlékezést őrző sorok születnek, előttem van ügyvezető elnökünk legújabb kötete, aminek a dedikálásában a következő mondat szerepel: „Dr. Nagy Andornak egyszer volt közös ifjúságunk emlékeként”.

Füle Sándor

Büszke vagyok, hogy a Magyar Pedagógiai Társaság tagja lehetek

A Pedagógiai Tudományos Intézet megalakulásakor (1954), mint a legfiatalabb munkatárs, vezetőimtől (Dr. Nagy Sándor igazgató, Dr. Zibolen Endre igazgatóhelyettes) először azt a feladatot kaptam, hogy tanulmányozzam a 19. és a 20. századi (1954-ig megjelent) magyar pedagógia irodalmát. Ezt a sokféle folyóiratban igyekeztem elvégezni. Az olvasott anyagok legjavát elemeztem és gyakorlati hasznosítási szempontból értékeltem. A gazdag irodalom tanulmányozása közben találtam rá, az 1891-ben megalakult *Magyar Paedagógiai Társaságról* szóló dokumentumokra. A Társaság alapvető célkitűzései megtetszettek és azokkal azóta is egyet értek.

Remélem, a 2007 évben elkövetkező (az 1967 évi újjáalakulás utáni időszak) 40 éves jubileumán a Társaság teljes, lényegében 116 éves életéről, munkájáról szó lesz. Ehhez magam is tanulmányoztam Mészáros István: „A Magyar Pedagógiai Társaság évszázada 1891-1991.” című és "A Magyar Pedagógiai Társaság száz éves jubileuma alkalmából rendezett tudományos ülés előadása" c. anyagokat. (Neveléstörténeti füzetek, 1992. - p. 356.)

A közelgő 40 éves évfordulón a társaság életében végzett főbb tevékenységeimre is gondolok.

Megtisztelő volt, hogy 1967-ben Simon Gyula főtitkár (akivel a Pedagógiai Tudományos Intézetben együtt dolgoztam és élete végéig tartó szoros baráti kapcsolatban voltam) alapító tagként meghívott az újjáalakulás eseményeire. Igazán büszkeséget éreztem, hogy ezt kiérdemeltem.

Az újjáalakult Társaság életében először az "Általános Iskolai Szakosztály" munkájában (Bakonyi Pál elnöksége alatt) vettem aktívan részt. Annak titkára voltam. Az V. Nevelésügyi Kongresszus tiszteletére szerkesztői feladatként vállaltam egy tanulmánykötet elkészítését. A két kötetes kötet "Tanulmányok az általános iskolai oktató-nevelő munka köréből." I. és II. rész. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest, 1970. címen (Kálmán György Művelődésügyi Minisztérium főosztályvezető, mint társszerkesztő jelentős segítségével) el is készült. És 1970. évben meg is jelent. A kötet színvonaláról számos pozitív értékelést kaptunk. Számomra a legtöbbet Simon Gyula elismerő véleménye jelentett.

A V. Nevelésügyi Kongresszus előkészítésében a Társaság főtitkárától több fontos megbízást kaptam. A Parlamentben kitűnően megszervezett és lebonyolított Kongresszus nagy hatással volt rám, ott rendkívül sokat tanultam. Az elhangzott előadások és szekcióviták anyagait tartalmazó értékes kötetek hosszú éveken keresztül szinte alapforrásai voltak főiskolai oktató munkámnak. Érdemes az ott található gondolatokat ma is tanulmányozni és a magyar pedagógiai gyakorlatban hasznosítani.

Jó néhány évig Simon Gyula (mint elnök) meghívott a Tudományos Ismeretterjesztő

Társaság Pedagógiai Munkacsoportja titkári feladatainak ellátására. ott kitűnően tudtam hasznosítani a Pedagógiai Társaságban addig tanultakat.

A Társaság rendszerváltozás utáni rendezvényeinek magas színvonalára is jó vsszagondolni. Megemlítem - mert az is tény -, hogy az 1993 évi küldöttgyűlés (a Demokratikus Charta időszakában) nem volt mentes bizonyos politikai felhangoktól. Ez sokunknak nem tetszett. Mert a Pedagógiai Társaság célkitűzései szerint annak mindig politikamentesnek kell lennie.

2002-ben (Trencsényi László főtitkár) segítségével létrehoztam a Napközi Otthoni Nevelési Szakosztályt. A szakosztály tagjaival egy jelentős (a főtitkár szerint "mintaértékű") "Ajánlás az esélyteremtő napközi otthonok fejlesztéséhez" c. anyagot készítettünk. Ezt Trencsényi László elküldte az Oktatási Miniszter részére. Ajánlásunkat írásban is elismerték.

Azonban "takarékosági okok" miatt annak egyetlen egy pontját sem valósították meg. Ez az

általunk elképzelhetetlen "megoldás" súlyos következményekkel jár. A legmegdöbbentőbb, hogy a 100 éves gazdag hagyományokkal rendelkező magyar napközi otthonok többsége 1989-től egyre süllyedő színvonalon működik. 2006.decemberében 49 egri pedagógia szakos főiskolai hallgatóm alapos napközi otthoni hospitálási beszámolóiból is tudom. A hallgatók értékes anyagait egy tapasztalatgyűjteménybe szerkesztettem. Jó lenne, ha a Társaság a 40 éves évforduló idején segíteni tudná megjelentetését. A Magyar Pedagógiai Társaság és az említett szakosztály a napközi otthonok elhanyagolásának meggátolásában és a szervezeti, tartalmi problémák megoldásában még sokat tehet. Ebben a munkában, mint a szakosztály tiszteletbeli elnöke (amíg élek és dolgozni tudok) szeretnék részt venni.

A kiemelt tények bizonyítják, hogy a Magyar Pedagógiai Társaság az elmúlt 40 évben is lehetőségeket adott és ad az értelmes cselekvések számára. Hálás vagyok azért, hogy a Társaság mindig növelte szakmai tudásomat, igényességemet. A magyar pedagógia elméletének és gyakorlatának fejlesztéséért/fejlődéséért érzett felelősségérzetemet erőteljesen alakította! A büszkeség kellemes érzése töltött és tölt el a Társaság tagjai közé kerülésemről kezdve egészen a mai napig.

Azt kívánom, hogy a következő években, évtizedekben, a 21. században az 1891-től létező Magyar Pedagógiai Társaság az eredeti és az 1967 évtől újabb célkitűzéseit sikeresen valósítsa meg. Bizonyára sokakkal remélem, hogy ebben a munkában az utánunk következő pedagógus generációk, a Magyar Pedagógiai Társaság tagjai a magyar pedagógiai elmélet és gyakorlat fejlesztésében nagy eredményeket elérve vesznek majd részt.

Illés Lajosné Négy évtized a Magyar Pedagógiai Társaságban⁴

Ahogy közeledik a Magyar Pedagógiai Társaság újjászervezésének 40. évfordulója, egyre gyakrabban gondolok a kezdeti időszak várakozással és eseményekkel bővelkedő idejére. Egymásután tűnnek fel mindazok a kollégák, akikkel együtt indulhattam 1967 áprilisában és részt vehettem már az első hónapokban, esztendőkből a munka alapjainak létrehozására és a kibontakozás, a fejlődés lehetőségeinek, tartalmi problémáinak feltárására és formáinak megteremtésére. Ismeretes, hogy a Társaság elődje évtizedeken át fontos szerepet töltött be a magyar pedagógia történetében, de az idő tájt számot kellett már vetnünk nemcsak a hagyományokkal, hanem a viszonylag hosszú működési szünet alatt felhalmozódott kihívásokkal, új kérdésekkel és gondokkal is. Meghatottan emlékezem egykori professzoromra, Jausz Bélára, aki a második diplomám megszerzése alkalmával, a Bölcsészkar "Gólyavár"-ában tartott egyik didaktikai előadásának szünetében odajött hozzám, és meghívott a Pedagógiai Társaság újjáalakuló ülésére. Szívesen és nagy érdeklődéssel fogadtam kérését, de akkor még nem is sejtettem, hogy e Társaság és az ott kialakuló közösség milyen meghatározó, inspiratív szerepet tölt be pedagógiai pályám, tevékenységem során. Kezdetben még nem voltak külön szakosztályok, és így együtt dolgozhattam a korabeli

neveléstudomány kiváló művelőivel, akik közül azokat említem, akik már sajnos nincsenek közöttünk: Kiss Árpád, Petrikás Árpád, Gáspár László, Majzik Lászlóné, Nagy Katalin, Kálmán György, Rozsnyai Istvánné, Vastagh Zoltán. Ugyanígy kapcsolatokat építhettem ki és mélyíthettem el a neveléstörténet jeles egyéniségeivel: Simon Gyulával, Zibolen Endrével, Bajkó Mátyással, Ravasz Jánossal, Köte Sándorral, Felkai Lászlóval, Vág Ottóval, Balázs Mihállyal, Szebenyi Péterrel. A didaktika és a felnőttoktatás kiemelkedő személyiségei szintén értékes segítséget nyújtottak pedagógiai tevékenységemhez. Hálás szívvel gondolok Szokolszky Istvánra, Nagy Sándorra, Durkó Mátyásra, Várnagy Mariannra, Csiby Sándorra. Ők már eltávoztak közülünk, de itt hagyták szellemiségüket és műveiket. A róluk őrzött emlékeim közül elsőként felidézem előadásomat, amit Sárospatakon tartottam a francia diákmozgalmakról, a párizsi "forró tavasz"-ról "Az ifjúság erkölcsi és politikai arculata" címmel. Erre Simon Gyula, Petrikás Árpád és Majzik Lászlóné kért fel. Az előadás nemcsak

hazánkban, hanem külföldön is visszhangot keltett. A Pedagógiai Társaság folyóiratában, a Pedagógiai Szemlében megjelent publikációm például átvette az olasz Riforma della Scuola. Időközben megalakultak a Társaság szakosztályai, és az érdeklődés is egyre jobban kiterjedt külföldre, nemzetközi pedagógiai problémákra. 1968-ban a Neveléstudományi Szakosztály nemzetközi nevelésügyi kongresszust rendezett Balatonfüreden. Itt fogalmazódott meg először egy önálló Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály létrehozásának gondolata, amely az összehasonlító pedagógiai kutatások eredményeinek tanulmányozását tűzte ki célul. Én akkoriban az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum osztályvezetője voltam, aki rendszeresen, különböző kiadványok formájában tájékoztatta a pedagógusokat és más érdeklődőket a nemzetközi pedagógiai sajtóban, szakmai folyóiratokban megjelent

⁴ A tanulmány képezi alapját annak a „magyar esettanulmánynak”, mely Vandra MAsemann, Mark Bray és Maria Manzon szerkesztésében Common interests, Uncommon Goals. Histories of the World Council of Comparative Education Societies and its Membres című, 2007-ben a Hong Kong-i Egyetem gondozásában közreadott kötetben jelent meg.

cikkekről, tanulmányokról. A Szakosztály létrehozásában fontos szerepet játszott az OPKM akkori igazgatója: Arató Ferenc, mint alapító elnök, és én mint alapító titkár.

Ez 1970-ben történt. Még ebben az esztendőben a Szakosztály vezetését az V. Nevelésügyi Kongresszus résztvevőinek sorába is beválasztották. 1975-ben a Pedagógiai Szemle hasábjain vitát indítottunk az „összehasonlító pedagógia tárgya, formája és feladatai” címmel. Ajánlást dolgoztunk "Az összehasonlító pedagógia kötelező tantárgyként való tanításáról az egyetemen és a tanárképző főiskolákon.

A hetvenes években részt vettem a Neveléstudományi és Neveléstörténeti Szakosztály

rendezvényein. 1971 őszén a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, Debrecenben előadást tartottam az ifjúságkutatás magyarországi helyzetéről. 1973-ban Zánkán, a Neveléstudományi Szakosztály rendezésében tartottam előadást a nevelés nemzetközi problémáiról, majd 1976-ban a Szegedi Nyári Egyetemen áttekintést nyújtottam "Az iskolai osztályozás és értékelés - nemzetközi összehasonlításban" címmel. Emellett aktívan járultam hozzá a Magyar Pedagógiai Társaság valamennyi ülésén és összejövetelein ország különböző városaiban. Például Baján Simon Gyulával és Nagy Katalinnal együtt világítottuk meg a hazafias és honvédelmi nevelés aktuális kérdéseit. Munkámat megbecsülte a Pedagógiai Társaság elnöksége, és 1977-ben Kiss Árpád elismerő szavakkal adta át a Magyar Pedagógiai Társaság Kiváló Oktatásért érdemérmét. Az Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály fejlődése ekkor már lehetővé tette, hogy nemzetközi jelentőségű vállalkozásba kezdjünk. 1978-ban elindítottunk egy II-nyelvű pedagógiai szakszótár munkálatait hazai és külföldi szakemberek bevonásával. Szótár-készítő és szerkesztő munkánk a magyar nyelven kívül angol, francia, orosz, német, lengyel, cseh, szlovák, bolgár, román és szerb-horvát nyelvekre terjedt ki. A 2845 tárgyszóából álló tárgyszó-gyűjtemény a neveléstudomány és az oktatásügy valamennyi területét átfogja a rokon- és határtudományok /általános lélektan, fejlődéslélektan, pedagógiai pszichológia, felnőttlélektan stb./ terminológiájából is tartalmazza a leglényegesebbeket. 1980-ban Genfben, az UNESCO h. főigazgatójával, Rodney Stockkal vitattuk meg a szótár felépítését és kidolgozását. Bár az UNESCO-ban is nagyra értékelték a szakszótárt, de megjelentetni csak 200 példányban sikerült 2 kötetben az OPKM nyomdájában.

1983 nyarán Würzburgban a CESE /Európai Összehasonlító Pedagógiai Társaság/ II.

kongresszusán, melyen Gázsó Ferencsel és Kozma Tamással vettem részt, a polémia tárgyául "A multikulturális nevelés" kérdéseit tűzték ki. Ekkor ragadott meg Wolfgang Mitter együttérzése az európai országokban élő népcsoportok, nemzetiségek iránt, aki előadásában kiváltképpen azokról szólt, akik még hátrányos vagy elnyomott helyzetben élnek. Mély felelősségtudattal foglalkozott a külföldi vendégmunkások gyermekeinek tanulási problémáival, az egyes országok többkultúrúságából eredő konfliktusokkal, a fejlődő országok sajátos "multikultúrájából" adódó pedagógiai kérdésekkel, a kihalófélben lévő nyelvek megőrzésének lehetőségeivel. Ekkor nyújtottam át neki a plenáris ülésen az akkortájt elkészült 11 nyelvű pedagógiai szakszótár két sokszorosított kötetét, amit érezhető meggyőzősággal az európai, jelesül a közép- és keleteurópai pedagógiai kapcsolatok szorosabbá tételére törekvés szép kifejezésének tekintett. Érdeklődése irántunk már előzőleg is megnyilvánult, amikor például közölte a Newsletter-ben, a társaság lapjában "Az összehasonlító pedagógia helyzete és eredményei Magyarországon" című tanulmányomat. Későbbi hazai és külföldi együttműködésünk során mindvégig éreztem figyelmét és segítőkészségét. Munkája hozzájárult ahhoz, hogy a CESE budapesti kongresszusa révén a magyar pedagógia figyelemreméltó helyet vívott ki

az európai tudományos élet átalakulásának legújabbkori történelmi folyamataiban. Az 1990-ben, Madridban rendezett 14. CESE Kongresszuson Wolfgang Mitter "Nevelésügy az Egyesült Európában" című előadását e szavakkal kezdte: "Két évvel ezelőtt, a budapesti kongresszuson sikerült a "kelet-nyugati hídverés", de akkor még nem mertük remélni, hogy 1989-ben megrázkódtatás nélkül Európa két szektora ilyen jelentős mértékben közeledik egymáshoz, és hogy 1990-ben ilyen közel kerültünk legfőbb célunk: az egységes Európa megvalósításához, melynek szellemében nevelhetjük a jövő nemzedékét".

A 80-as évek elején a keleteurópai és közép-európai neveléstudományi intézetek egyre

inkább keresték a nyugateurópai intézményekkel való együttműködés formáit, s ekkoriban olyan programokat igyekeztek kidolgozni, amelyek célja az oktatás és nevelés színvonalának, minőségének emelése. Hazánk 1983-ban kapcsolódott be a már említett Európai Összehasonlító Pedagógiai Társaság /CESE/ munkájába, amikor a Magyar Pedagógiai Társaságot a CESE tagjainak sorába vették fel. A CESE 1961-ben alakult meg, és azóta két évenként tartja Európa különböző országaiban kongresszusait. Tevékenysége szorosan kapcsolódik az Összehasonlító Pedagógiai Társaságok Világtanácsához /WCCES/, mely 1970-ben alakult meg és 3-4 évenként rendezi kongresszusait. A Párizsban, 1984-ben tartott világkongresszusra már mi is meghívást kaptunk. Ezen Kozma Tamás és én képviseltük a Magyar Pedagógiai Társaságot, ahol mindketten előadásokat tartottunk. Az én előadásom címe: "A magyar oktatási rendszer fejlődése napjaink világméretű társadalmi és gazdasági folyamatainak tükrében. 1985-ben a CESE 12. kongresszusán Antwerpenben is részt vettünk. Ennek a kongresszusnak a témája "A modern technika hatása az ifjúságra" volt. Hozzászólásomban - amely német nyelven egy darmstadti tanulmánykötetben meg is jelent - e téma magyar oktatásügyi problémakörét és vonatkozásait elemeztem s fejtettem ki. Még ebben az évben részt vettem a Budapesti Műszaki Egyetemen rendezett "Ingenieurpedagogik 85" címmel az európai országok iskolarendszerének összehasonlítását bemutató konferencián is.

A CESE 25. jubileumi ülésén, Olaszországban Wolfgang Mitter professzor, az akkori

elnök kérte fel a Magyar Pedagógiai Társaságot, hogy a 13. kongresszust Budapesten rendezzük meg. Örömmel tettünk eleget a felkérésnek, mivel ez a magyar pedagógia nemzetközi elismerését jelentette. Ezt követően, 1986 őszén megalakítottam a 13. kongresszus szervezőbizottságát, melynek tagjai voltak: Benedek András - aki, mint az Országos Pedagógiai Intézet főigazgatója már addig is jelentős erkölcsi és anyagi segítséget nyújtott a szakosztály munkájához - Benő Kálmán, Barkó Endre, Pék András, Timár András. A szervezőbizottságban a MPT elnökségét Széchy Éva képviselte, aki nekem, mint a bizottság titkárának hatékony támogatást adott. A kongresszus fő témájaként javasoltuk az alábbiakat: "A nevelés céljai és a személyiség fejlesztése - nemzetközi összehasonlításban". Helyéül ajánlottuk a Budapest Kongresszusi Központot, idejét pedig 1988. június 27 - július 1-ig határoztuk meg. A kongresszus munkájának lebonyolításához hat szekciót vettünk tervbe: 1. A szocializáció folyamata a személyiség fejlesztésében. 2. Az értékfogalmak változásainak hatása a személyiség kibontakoztatására. 3. Az általános nevelés és a munkára nevelés kölcsönhatása. 4. A személyiségfejlesztés az intézményes oktatásban. 5. A személyiség-elméletek új irányzatai. 6. A személyiségfejlesztés és az új információs technikák. E, mai szemmel is aktuális témakörök akkor is élénk érdeklődést keltettek. A részvételre jelentkezők tekintélyes számban küldték el

előadásai teljes szövegét, illetve ezek téziseit, rövid összefoglalását. A kibontakozott kutató-alkotó munka méreteit jellemzi, hogy az így kapott kéziratokból összeállított 572 oldalas kötetet nyújthattunk át az érkező vendégeknek, amelyben 42 előadást és 22 kivonatos ismertetést találtak angol és francia nyelven. E gazdag és sokrétű gyűjteményt tovább gyarapították a plenáris üléseken magyar, angol, francia, orosz és német nyelven elhangzott előadások, valamint a 6 munkacsoportban itt először elmondott felszólalások. A szekciókban angol és francia nyelven folyt a vita. A kongresszuson 32 ország 203 küldötte jelent meg. Nemcsak Európából, hanem a különböző kontinensekről is érkeztek szakemberek, hazai egyetem, tanárképző és tanítóképző főiskolák pedagógiai tanszékeinek vezetői és tanárai, valamint pedagógiai kutatóintézeteink neves, külföldön is elismert munkatársai. A kongresszus védnöke Köpeczi Béla akadémikus volt, aki a magyar oktatásügy

helyzetéről tartott megnyitó előadást. A plenáris ülésen Benedek András "Az új technológiák hatása a nevelésre" címmel világította meg e ma is időszerű témakört. A plenáris ülések és a munkacsoportokban folyó viták eredményeit Wolfgang Mitter és én foglaltuk össze, illetve értékeltük. A résztvevők között a Magyar Pedagógiai Társaság elnökét, Horváth Mártont, alelnökét Benczéd Józsefet, Elnökség és a Választmány tagjait, valamint az Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály valamennyi tagját is üdvözölhettük. A kongresszus munkájáról elismerően nyilatkoztak a magyar és külföldi lapok és pedagógiai folyóiratok: a Newsletter, a Pedagógiai Szemle, a Köznevelés stb. A plenáris üléseken elhangzott előadások angol nyelven megjelentek 1990-ben Bruxelles-ben "Conclusions of the 13th CESE Conference" címmel. A kötet szerkesztője, Henk van Daele, a genti egyetem pedagógiaprofesszora. Az Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály új elnökévé Benedek Andrást választotta meg a tagság. A CESE új elnöke Henk van Daele lett, én pedig abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy a kongresszus befejező napján a CESE elnöksége az egyesület "örökös tagjává" /honorary member/ nyilvánított. Ha most visszatekintek e kongresszus megszervezésére és lebonyolítására, erkölcsi és tudományos nemzeti értékére, úgy érzem, hogy e munkámmal nyújtottam - nyújthattam - a legtöbbet annak érdekében, hogy a Magyar Pedagógiai Társaság sokoldalúbban, szervezetileg és tartalmilag bekapcsolódjék az európai és a világ nemzetközi pedagógiai áramlataiba. A 13. kongresszus után a MPT Elnöksége nagyra értékelte tevékenységünket, és Benedek Andrást, valamint engem beválasztott a Pedagógiai Társaság Választmányába. 1990 májusában a 60 tagú Választmány ügyvezető elnöke Benkő Lóránd akadémikus és Széchy Éva ügyvezető főtitkár lett.

1990-ben indítottuk útjára az "Összehasonlító pedagógiai füzetek" kiadványsorozatot - mintegy az előző években általam szerkesztett "Pedagógia időszerű kérdései külföldön" című,

Tankönyvkiadónál megjelent könyvsorozat folytatásaként az OPKM kiadásában, az Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály szerkesztésében. Egyéni kötetet írt Horváth Márton és Benedek András. E sorozatban jelent meg "A hazai összehasonlító pedagógiai kutatások helyzete és feladatai" című tanulmányom. Az "Elméletek az iskolai nevelésről" című kötetben pedig Angelusz Erzsébet, Ballér Endre Brezsnayánszky László, Cserné Adermann Gizella, Petrikás Árpád és Zrinszky László értékes tanulmányai láttak napvilágot e témakörrel - nemzetközi összehasonlításban. 1991-ben a Pedagógiai Társaság 100 esztendő jubileumához kapcsolódó közgyűlés Köpeczi Béla akadémikust elnökké és Széchy Évát főtitkárrá választotta. A

MPT SzervezőBizottságának felkérésére a VI. Nevelésügyi Kongresszusra való felkészülés keretében válogatott bibliográfiát készítettem, amely külföldi szerzők különböző rangos folyóiratokban megjelent cikkeit, tanulmányait és könyveit szedi csokorba. "Néhány európai ország, az Egyesült Államok és Japán oktatásügyének helyzetéről és fejlődési tendenciáiról 1986 és 1990 között" címmel. Ekkor még nem sejtettem, hogy e bibliográfiában megjelent szerzők nagy részével a CESE későbbi, madridi, dijoni kongresszusain személyes munkakapcsolatba - többekkel baráti kapcsolatba kerülök, sőt mindmáig baráti kapcsolatot tartok Wolfgang Mitterrel, a frankfurti Nemzetközi Neveléstudományi Kutatóintézet professzorával, akit Trencsényi László, a MPT ügyvezető elnöke az összehasonlító pedagógia

"nemzetközi nagykövete"-nek nevezett a 2006-ban magyar nyelven is megjelent, a Mark Bray által szerkesztett "Összehasonlító pedagógia - Folytatódó hagyományok, új kihívások, új paradigmák" című kötetben. E kiadvány Előszavában Trencsényi László a következő megtisztelő sorokat írta le: "E keretek közt kell szólni a türelme s helytállás "hőseiről" , Illés Lajosné Magdikáról és Benedek Andrásról, akik a legnehezebb időkben is ébren tartották a Magyar Pedagógiai Társaságban az összehasonlító pedagógia fontosságának hitét..." E kötetben Tóth Péterrel - aki az Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály titkára és e kötet magyar nyelvű változatának szerkesztője és Benedek Andrással közösen lépésről-lépésre haladva nyomonkísértük Szakosztályunk történetének 35 évét, a megalakulás kezdetétől, 1970-től fogva. Leírtuk a Szakosztály alapvető célkitűzését, vagyis a közoktatás, a szakképzés és a felsőoktatás területén folyó összehasonlító kutatásoknak vitafórum teremtését, a nemzetközi trendek figyelemmel kísérését. Emellett nyitott a Szakosztály a pedagógia új értékei iránt is. Ennek jegyében neves hazai és nemzetközi kutatók bevonásával, az információs és kommunikációs technológiák oktatásra gyakorolt hatását feltáró kutatások eredményeinek megvitatására is nagy hangsúlyt fektetünk. Szakosztályunk tagjai több hazai és nemzetközi kongresszusokon tartottak és tartanak előadást kutatási eredményeikről, a hazánkban folyó pedagógiai problémákról. Én például Madridban és Dijonban tartottam előadásokat a CESE 14. és 15. kongresszusain, ahová a Magyar Pedagógiai Társaság elnökének, Köpeczi Bélának a támogatásával jutottam el. Az idő tájt a "Szakképzés 2000 Alapítvány" ügyvivője voltam és a Nemzeti Szakképzési Intézetben dolgoztam. Így kedvező lehetőségem nyílt arra, hogy e kongresszusok fő témáihoz - "Pedagógiai reformok és innovációk a XXI.században" (Madrid), és „A nevelés és az oktatás értékelése" (Dijon) a magyar százötven szakiskola tapasztalatainak anyagából és eredményeiből leszűrt következtetéseimet ismertethessem. 2001-ben könyvet is írtam "A Szakképzés 2000 Alapítvány tíz éve" címmel. A kötet bevezetőjét az Alapítvány Kuratóriumának elnöke: Benedek András írta. A Madridban és Dijonban tartott előadásaimat az Új Pedagógiai Szemle, illetve a Magyar Pedagógia című folyóiratok közölték.

Az Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály jó kapcsolatokat ápol a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának Andragógiai Albizottságával, a Magyar Szakképzési Társasággal és a Nemzeti Felnőttképzési Intézettel is. Részt vettünk az 1994.évi küldöttközgyűlésen, amelyen elnökké Ádám György akademikust, főtitkárrá pedig Trencsényi Lászlót választottuk, akik mindmáig sokoldalúan támogatják és hatékonyan karolják fel az Összehasonlító Pedagógiai Szakosztály tevékenységét.

Bakonyi Pál
Mából a múltba, - múltból a mába

Sok újat nem tudok emlékezetemből feltárni. Az újjáalakulás körülményeit, a megelőző belső vitákat már többször összefoglaltam. Többek között egy régebbi ünnepi ülésen; ennek a hozzászólásomnak a kézírata biztosan megtalálható az irattárban. Azért még egyszer ennyit: A Társaság újjáalakításának igénye már évekkel a tényleges lépés előtt sok és erőteljes hangot kapott. Végül is a döntés és elhatározás az új gazdasági mechanizmus légkörében, az úgynevezett „liberalizáció” tendenciáját felhasználva valósult meg, (amelyben emlékeim szerint a vezető szerepet a Pedagógusok Szakszervezete játszotta, a minisztérium nem eléggé határozottan, de támogatta).

Az újjáalakítók célja világos volt. Jelszószerűen mondogattuk: „Egy asztal köré kell ültetni az elhívatott pedagógusokat!”. Találkozzanak, beszélgessenek, vitatkozzanak pedagógiai kérdésekről, ne csak a kötelező nevelő-testületi értekezleteken (többszörre kötelező témákról); ne csak a kötelező továbbképzés által szervezett rendezvényeken, hanem spontán érdeklődés, helyi igények, személyes vagy iskolakoncepciók alapján. Ezek a célok nagyjából megvalósultak, különösen a Kiss Árpád – Simon Gyula vezetés időszakában.

A jelenlegi politikai légkörben két megjegyzést szeretnék ehhez fűzni.

a) A Társaság természetesen nem lett „ellenzéki” szervezet, amitől sokan féltek, főként a minisztériumban. Ilyen képzetet – értelmetlen hivalkodásból – ne is keltsen senki Társaságunkból. Javítani, fejleszteni bizony akartunk, de az adott rendszer keretei – „falai” – között.

b) Ámde: a Társaság határozottan tágította a lehetőségeket, tolta szét ama bizonyos „falakat”.

Szembenéztünk a szokásosnál bátrabban a valósággal. Az általános iskolai szakosztályban – amelyet vezettem – programunk ez volt: „tegyük teljessé az általános iskolát”. Nyíltan kimondtuk ezzel, hogy az egységes tanterv, egységes követelmények semmiképpen sem garantálják a gyerekek, fiatalok egyenlő léptékű fejlődését; ennek jegyében hangoztattuk a differenciálás szükségességét, (bár ennek pedagógiai megalapozását kezdetben nem tudtuk kifejtetni). A „falak” tágításának tényei, kezdeti eredményei között említhetjük a következőket:

- Vállaltuk a kitekintést a világra. Ismerkedtünk, vagy újraismerkedtünk különböző pedagógiai, metodikai, pszichológiai koncepciókkal.

- Nemzetközi kapcsolatokat hoztunk létre más országok hasonló civil szervezeteivel, tekintélyes intézményeivel, professzoraival (például az összehasonlító pedagógia területéről).

- Szakosztályaink és tagozataink rendszeresen szervezték a fővárosi, városi és falusi pedagógusok szakmai összejövetelét, konferenciáit. Sok-sok értékes tapasztalat szűrődött le ezek nyomán, fontos, tartalmas szakmai, emberi kapcsolatok jöttek létre.

- Egy asztalhoz ültek – a szó szoros értelmében – gondozónők, óvónők, tanítók, általános iskolai és középiskolai tanárok, szakoktatók, a pedagógus-képzés tanárai, előadói. Ilyen találkozók keretében vált ismertté több egészen speciális problémával foglalkozó – küszködő – intézmény. (Gyógypedagógiai intézmények, iskolaszanatóriumok, különböző napközi otthonok, stb.)

- Kezdeményezője, támogatója volt a társaság nagy ügyeknek, rendezvényeknek. Úgy gondolom, hogy az V., majd a VI. Nevelésügyi Kongresszus, és azoknak előkészítő rendezvényei (például az ELTE dékáni tanácsstermében tartott konferenciák) a nevelés történetében nem kapták még meg méltó helyüket, a modernizációban játszott szerepüket ma sem méltányoljuk. Ehhez kapcsolódnak még – többek között – a zánkai neveléseméleti értekezletek, a debreceni egyetem által kezdeményezett FORUM-ok, iskolakonferenciák, vagy éppen a Magyarországi Makarenko Munkabizottság.

- Legalább ekkora jelentősége volt a helyi együttműködési formáknak, például a TIT-tel, helytörténeti csoportokkal, hivatalos szervekkel. A Társaság mindvégig erősítette a nevelés helyi determinációjának jelentőségét.

Mindezeknek és az itt nem említett rendezvényeknek, tapasztalatcseréknek sok, alig ismert, feltáratlan dokumentuma található, napjainkig érvényes mondanivalóval.

E pozitív jelenségek felsorolásával semmiképpen sem kívánom azt állítani, hogy a Társaság működésének mélyreható következményei lettek volna a tömeges gyakorlatra, vagy akár a közoktatás irányító szerveinek munkájára. (Ez utóbbiakkal konfliktusos helyzetek is alakultak, a már említett együttműködés mellett.) Azt azonban állítom, hogy a Társaság tevékenységének folyamatában létrejött egy olyan, nem nagyszámú, pedagógus réteg, amely vállalta a „falak” széttolását, és amely igazi reformértelmiségként fokozatosan bontotta le a rendszer ideológiai, politikai, pedagógiai merevségeit, dogmáit, anélkül, hogy magát a rendszer létjogosultságát kétségbe vonta volna.

Hozzá tartozik ehhez, nem lebecsülhető emlékeztetőként: a Társaságnak zömmel állami vagy szakszervezeti forrásból sok pénze volt rendezvényekre, kiadványokra, utazásra. A Társaság megnyilvánulásaira odafigyeltek, a tagság némiképpen presztízst is jelentett.

Ma és bizonyára holnap is gyökeresen más feltételekkel, más körülmények között működik Társaságunk, talán ezért mást is kell – kellene – elvárunk tőle. Egészen pontosan nem tudom megfogalmazni, hogy mi is az a „más”, csak körülírni próbálom. A Társaság ma állandó anyagi gondokkal küszködik, lehetőségei évről-évre változnak és ez önmagában is szűkíti mozgásterét. Sok és sokféle alapon működő pedagógiai szövetség, társaság, egyesület, platform fejti ki közéleti-szakmai tevékenységét, hangoztatja nézeteit a pluralizmus jegyében. A tantárgyakon alapuló társulásoknak jól észlelhető a publicitása, mert valamely tantárgy jellege, a tanulók tantárgyi eredményei érdeklik nem csak a közvetlenül érdekelteket, hanem a szélesebb publikumot is. Ezt a fajta érdeklődést támogatja csendben az oktatáspolitikai is. Működnek természetesen különböző világnézeti alapon szerveződő társaságok is, valamint egy-egy sajátos tevékenységi formát gyakorlatba átültetni kívánó szervezetek. (Folytathatnánk...) Támogatóik inkább egyházak, civil szerveződések, és nem az állam.

Ebben a helyzetben természetesen nem érvényesülhet Társaságunk presztízse a régi értelemben. A jelenlegi politikailag élesen megosztott társadalmi helyzetben az „egyik oldal” elégedetlen a Társaság működésével, azt jelentéktelennek, hatástalannak tartja, a „másik oldal” viszont ellenkező irányból bizalmatlan, működésünket némileg elítélendőnek véli. Társaságunk pedig minderről tudatosan – vagy szükségszerűen – hallgat. Persze – mondhatjuk – hiszen a Magyar Pedagógiai Társaság belsőleg sem egységes ideológiai - politikai színezetű, - és erre nem is törekszik. Ilyen módon – nagyon nagy jelentőségű kérdésekben – társasági álláspont szinte nincs vagy alig észlelhető. Továbbá: az adott gazdasági helyzetben társaságunk tagjai nem mulaszthatnak veszteség nélkül tanítási órákat; iskolaigazgatók nem teszik lehetővé tagjaink megjelenését egy-egy rendezvényen. Ezért azután 10-15 fős megjelenést már sikerként könyvelünk el, majd EZEK a sikerek összegeződnek az éves jelentésben, a közgyűlési beszámolóban. Meg is nyugodhatunk, hogy a Társaság él, dolgozik, mindenesetre „csinál valamit”.

Nem hallgathatom azonban el, hogy a tagság jó része tudja: a siker nem igazán siker, az a „valami” nagyon csekély, ezért hatástalan. Jól tudják, hogy az alacsony létszámmal lefolyó rendezvények feltehetően látszat jellegűek, amolyan fantomok. Ismétlem, ezt sokan gondolják így, bizonyos esetekben magam is így látom.

Társaságunk sokat tett a rendszerváltás óta, hogy megőrizze a történelmi folyamatosságot az új körülmények között. Vagyunk, élünk, - ez nem kicsi dolog. Nagy hiba volna, ha bizonyos rossz tapasztalatok, meg-nem-értés következtében feladnánk

igényeinket, vagy netán felszámolnánk magunkat. Ám valódi sikerekre kell törekednünk, úgy „ahogy lehet”.

Mit kell tennünk a plurális körülmények között, presztízszünk visszaszerzése érdekében, megtörve az esetenként kínos hallgatásunkat? Vagyis mi lehet az a „más”? Nagyon szubjektíven: számomra a társadalmi – presztízsz vissza- illetőleg megszerzése a legfontosabb. Nem maradhatunk homályban, szürkén, az $x + 1$ -ik pedagógiai egyetként. Ehhez elsősorban az kellene, hogy világosan és színesen megkülönböztessük magunkat, tevékenységi területünket, munkánk tartalmát a többitől, az x -től. Véleményem szerint a mi Társaságunk képviselhetné – némi nagyképűséggel mondva – a pedagógia, pedagógusi ethoszt. Lebontva e kifejezést: úgy kell fellépünk, viselkednünk, hogy mi képviseljük – és hangoztatjuk – a tantárgyak fölötti (közötti, bennük lévő) – de nem azoktól függetlenül; az iskolatípusok fölötti, (közötti, bennük lévő) – de nem azoktól függetlenül; az adott iskolarendszerrel, oktatáspolitikával szemben – de nem azoktól függetlenül a gyermeki szükségleteket, fejlesztésük talpköveit, fejlődésük érdekeit, azaz a „pedagógikumot” intézményeinkbe, sőt közéletünkbe. Értve ezen adott helyzetben a gondolkodásmódunk és cselekvéseink pedagógiai tartalmát. Jól tudom ezek talán szép szavak, és azoknak összerakása, ám úgy gondolom hogy egy ilyen igény alapján kibontakoztatható az a „norma”, (pedagógiai minimum?) amely egész tevékenységünket, megnyilatkozásainkat meghatározza. Természetesen szükség volna komoly PR munkára. Hangoztatnunk kell hasonlíthatatlan, gazdag történelmi tapasztalatú múltunkat, amely – kis megszakításokkal – túlélte háborúkat, forradalmakat, rendszerváltozásokat, és ami feljogosítja Társaságunkat az előbb kifejtett „pedagógikum” sajátos és erőteljes képviselőjére. Igazán erőteljes képviselőre gondolok. Tudom az érveket, amellyel hallgatásunkat magyarázzuk, utaltam is rá az előzőekben. Mégis! Számomra képtelenségnek tűnik, hogy a fent leírt nagy múltú Társaságnak ne legyen – erőteljes! – mondanivalója olyan kérdésekben, mint az értékelés-osztályozás (buktatás), az érettségi vizsgák új tartalma, követelményrendszere (több szinten), az alapkultúra fogalma, változásai, egysége és differenciáltsága, vagy éppen a bolognai modell értelmezése. Lehetetlen, hogy a Társaságnak ne lenne mondanivalója, akár valamely intézkedés, tendencia magyarázata, indoklása a szakmai és szélesebb közvélemény számára; vagy akár a közvélemény, a szakma kritikája valamely intézkedés tendenciájával – esetenként bizonytalanságával szemben. Ám ha nincs mit mondanunk (ezért vagy azért...), vagy nem akarunk megszólalni semmilyen formában, akkor legalább tegyünk fel kérdéseket, kényszerítsünk ki válaszokat éles formában. Ha továbbra is inkább hallgatunk, akkor persze még fennmaradhatunk, de ki figyel ránk?... Hatásfokunk növelése érdekében folytassuk azt, ami az elmúlt években jónak, hatásosnak bizonyult, és ez a kiadványunk. Igazán fontos, érdekes anyagokat jelentetett meg Társaságunk, - más kiadókkal együttműködve – az érdeklődők számára. Hadd említsem meg kedvencemet, ami különleges forrásértékkel bír. Dr. Deák Gábor: *A magyar gyermektanulmányi mozgalom története*. (2000) Azt gondolom, hogy a szakmai kollégium egyes anyagait, az előadásait, szerkesztett formában, vagy a vitatott kérdéseket tézis-szerűen, ugyancsak kiadványként kellene terjeszteni. És persze mindezekről recenziókat kell íratni jelentékeny szerzőkkel, el kell juttatni ezeket különböző folyóiratokba, és bármelyik témáról nyilvános vitaestet lehetne szervezni, - és így tovább.

Az a javaslatom tehát, hogy vizsgáljuk felül tevékenységünk fő irányát. Ne veszítsük el azt a hagyományos elvünket, hogy a Társaság élete a szakosztályokban, tagozatokban, más szervezeti formákban zajlik. Ehhez azonban a Társaságnak, mint olyannak hangsúlyváltásra, új preferenciákra kell nagy figyelmet fordítania.

FÜGGELÉK

(LÁNYI KATALIN NEVELÉSTÖRTÉNE SZ KÉT INTERJÚJA AZ ELŐDÖKKEL)

Beszélgetés(ek) Zibolen Endre (1914-1999) professzor úrral

A Magyar Pedagógiai Társaság ténylegesen 1892. január 5-étől működött, „a német megszállást a háború befejezését követően két év szünet után 1946. május 18-án került sor az első „nagygyűlésre”. Gyulai Ágost leköszönt titkári tisztéről. Főtitkár lett Hajdú János, titkár Zibolen Endre. Háromtagú bizottságra (Vajda György Mihályra, Faragó Lászlóra és Zibolen Endrére) bízta a lemondott választmány és tisztikar 1949. április 2-án a Társaság ügyeit. 1950-ben belügyminiszteri rendelet oszlatta fel a Magyar Pedagógiai Társaságot. Beszélgetőpartnerem a „triumvirátus” egyik tagja, akivel még hosszú élete utolsó időszakában is folytathattam beszélgetéseket.

Megjegyzem, hogy már Sarkadi László is készített egy könyvet a tanár úrról Beszélgetés Zibolen Endrével címmel, mely az Oktatáskutató Intézet kiadásában Sándor Ernőné szerkesztésével jelent meg 1988-ban. Mivel a könyvről ismertetőt készítettem, ezért csak a tanár úr emlékeinek felidézéseként szólok róla néhány gondolattal. A könyv bevezetőjében Sarkadi László a következőket írta. „E beszélgetés formális apropója, hogy a Tudományos Minősítő Bizottság 1987. április 6-án Zibolen Endrét életműve elismeréseként a neveléstudomány doktorává nyilvánította. A valódi és egyáltalán nem formális oka ennél fontosabb; több mint fél évszázadot átölelő pályafutása során sok gyakorlati tapasztalatot, rengeteg elméleti-tudományos ismeretet halmozott fel mindenre fogékony elméjében. Tudományos publikációinak és cikkeinek a pusztán címjegyzéke is megtöltene egy kisebb kötetet, mégis, akik ismerik, sejtik róla, többet tud ő, mint ezek a megjelent írások tükröznek. Élete úgy alakult, hogy arra volt legkevesebb ideje, amit szíve és tehetsége szerint művelt volna, a tudományos kutatásra, a magyar és egyetemes neveléstörténet elemző monográfiákban testet öltő bemutatására. Felsorolni is sok lenne, hány és miféle bizottságnak, testületnek, munkaközösségnek volt tagja és vezetője, irányítója tudományos intézeteknek, ahol is többet kellett véleményt mondania, beszámolókat, hozzászólásokat írnia, mint amennyi ideje jutott saját karrierjét jobban szolgáló műveket alkotnia. Nem lett tanszékvezető, csak címzetes egyetemi tanár; nem lett belőle oktatáspolitikai vezető, de mindig ott találjuk, ahol a legfontosabb teendőkről döntenek, szavának súlya van, bár nem mindig fogadták meg bölcs tanácsait.

Még egy – szubjektív – motívuma van annak, hogy beszélgetésre kértem Zibolen Endrét: az ő jó kedélyű, mesélő alkata. Már Eötvös-kollégista korában csipkelődve Szókratésznek nevezték barátai. Nem kellett sokat kapacitálni, hogy leüljön a magnetofon mellé. >>Szívesen<< – mondotta, mert „az írás feszélyez, a beszélgetés felold”. Amikor gratulálok neki doktori címéhez, azt mondja: >>Köszönöm. Jól esnek szavaid.<< Majd némi iróniával vegyes kesernyés hangon hozzáteszi: „Jobban esett volna húsz évvel ezelőtt a megtisztelő cím. Tudod, akkoriban sosem volt annyi szabad időm egyfolytában, hogy a számomra vadonatúj munkaterületen, a felsőoktatás-elméletben ilyen igényes vállalkozásba kezdjek.”

A könyv írója befejezésül azt kérdezte tőle. – Hogy értékelnéd a pályád egy szóval? – „Semmiképpen nem nevezném karriernek. Sok más értelmiségijéhez hasonlítanám, alkalmi sikerekkel, több kudarccal. Panaszkodni nem szeretek, némelyek szerint nincs is miért.”*

De az idő folyt tovább és a könyvben írottak után még jelen sorok írójának is volt alkalmunk a sokunk által Bandi bácsiként tisztelt tanár úrral beszélgetésekre. *Zibolen Endre nevét Z.E, saját nevem L.K. rövidítéssel, a beszélgetések időpontjait aláhúzással kezdések elején jelöltem.*

1.) 1996. szeptember 27.

L.K. Tiszteletteljes szeretettel köszöntöm Bandi bácsit, kérem beszéljen nekem az Önről megjelent könyv óta zajló eseményeiről.

Z.E. Ez akkor többlet [többletmunka].

L.K. Igen, mert akkor mégsem a Gyertyánffy-kutatásig kell visszanyúlni, hanem annál korábbi időszakhoz.

Z.E. Értem. Hát ennek örülök, ezt én sem tudtam. Gyertyánffy* életműve is kapcsolódik az én munkásságomhoz. Ő kezdeményezte Magyarországon a Pestalozzi- centenáriumot. A Magyar Pedagógiai Értesítő értesítette őt az ünnepség előkészületeiről. Összegyűjtötte a tematikát, vezetésével is őt [Gyertyánffyt] bízták meg. Régi tanítóképzős hagyományként került erre sor. 1944-et írtunk, még nem voltak tanszéki tanári szobák, csak a tornatanárnak volt külön szobája. A többiek közös tanári szobában voltak, ott tartózkodtam én is úgy $\frac{3}{4}$ 8 tájban. Akkoriban hetenként egy napot tanítottam. Az első óráim 8-kor kezdődött, 5 órát tartottam. Szokás szerint rágyújtottam és sétálva lélekben készültem az első órára. Kinyílt az egyik ajtó, azon kilépett egy nő skótkockás szoknyában – erre még emlékszem, a későbbi mennyasszonyom és feleségem – egy bizonyos mozdulattal kiütötte kezemből a cigarettát. De aztán, azt hiszem még aznap (nem biztos, hogy stimmel) nem mentem el az MPT ülésre, Gyöngyit kísértem el egy atlétikai versenyre. Az egésznek a története, hogy akkoriban a testnevelő tanárok különböző tanfolyamokat végeztek. Fő törekvésük volt, hogy a gimnáziumi tanárokkal azonos fizetést kapjanak. A háború következtében kialakult helyzetben Bélydy altábornagy volt a testnevelés és sport országos vezetője, a nők hozzá fordultak kérésükkel. Az altábornagy kérésükre felöltözött egyenruhába és elment a Középiskolai Tanárképző Intézet akkori alelnökéhez, Melich János egyetemi tanárhoz (akinek mániája volt, hogy a heti póttornaórát reggel 8-ra tette). Úgyhogy délig teljes altábornagyi díszben jelent meg és előadta a tervet, amit kigondoltak, hogy négy év illetve nyolc félév után

a testnevelő tanárjelöltek is gyakoroljanak egy évig, mint az elméleti szakosok. Ezután a tanárvizsgáló bizottság előtt tegyenek pedagógiai vizsgát, ahogyan mi illetve én, mint magyar-német szakos ilyen vizsgát tettem. Majd egy következő alkalommal Melich szólt, felkészült a látogatásra. Tudta, mit fog hallani és azt mondta Bélydynek, hogy ő a maga részéről egyetért az elképzeléssel, de feltétele, hogy előbb a főiskolai pedagógiai képzést azonos színvonalra emeljék. Márpedig ő úgy tudta, hogy a TF-en akkoriban nem is volt pedagógia tanár. Ez azért igaz, mert az előző tanár elhagyta a főiskolát, mégpedig azért, mert a testnevelő tanár a mennyasszonya miatt párbajra hívta ki őt. Egészen egyértelmű, hogy mit kell mögötte elképzelni, gondolni. Abban a világban az volt a megoldás, hogy ha egy pedagógust ilyen vád ért, akkor legelső intézkedésként másik iskolába helyezték át. Őt (az említett személyt) valami főigazgatóságra tették, a nevére most már nem emlékszem, valamilyen Albert nevű volt az illető. Ezután a főiskola nem is alkalmazott ilyen tanárt, hanem különböző megoldásokkal pótolta helyettesítését.

L.K. Bandi bácsi kérem, térjünk most már a Brunszvik-témára.

Z.E. Hogyne kérem, mondja mire kíváncsi.

L.K. Szeretném, ha elmondaná, az 1995-ben tartott Brunsvik-ülésen mi volt az az újszerűség, amire nagyon büszke. Azt hiszem, Esztergomban szerezte meg az iratanyagot. **Z.E.** Az iratanyag nem Esztergomban volt, hanem a Széchenyi Könyvtár Levelestárában. Ma azt úgy hívják, hogy Aprónyomtatványok Tára. Amikor 1961-ben Brunsvik Teréz halálának százéves évfordulójára emlékeztünk, akkor a Tankönyvkiadó két fiatal szerkesztője, Vág Ottó és Orosz Lajos egy kiadvány szerkesztéséhez fogott. Megírták, hogy a képanyag rendelkezésre áll. De először történetéhez el kell mondanom, hogy a kiadás még testesebb legyen és meg tudják jelentetni, annak érdekében (hogy ki kezdeményezte, az Ottó-e vagy az Orosz Lajos, azt nem tudom) ők hozzám fordultak, mivel 59-ben, két évvel korábban jelent meg a kétkötetes Pestalozzi-válogatás, amelynek én voltam szerkesztője. Mivel Brunsvik Terézről lényegében azt tudta a szakma, valamint a közvélemény, hogy Pestalozzival kapcsolatban volt, engem kértek fel egy cikk megírására. Akkor én korábbi publikus írások alapján megírtam a tanulmányt, amire szintén egy kicsit büszke vagyok. Ebben a tanulmányomban azt a véleményemet fejtettem ki, hogy ez a hatás nem volt olyan egyértelmű, erre Brunsvik*csak később jött rá.

L.K. A Pestalozzi hatására?

Z.E. Pestalozzi hatásának a jelentőségére. A Pestalozzi (1746-1827) évforduló idején (1846) az országos figyelem erre fordult. De nem volt olyan indítása az óvodaügy területén, ami Pestalozzihoz köthetne volna. Önéletírás alapján egy programhoz kötötték. Amikor Brunsvik Teleki Blankával együtt újból Svájcban járt, egykori ismerősökkel találkozott, úgy emlékezett vissza Pestalozzira.

L.K. Vajon miért volt különbség ennek jelentőségében?

Z.E. Ezt a későbbiek igazolták. Ennek megírása miatt jártam a Széchenyi Könyvtár Kézirattárában, amely akkor itt székelt a közelben, a Nemzeti Múzeumban. Ott jártamkor Pestalozzi nyomait kerestem.

L.K. Kérem Önt, most legyen szíves a képekről beszéljen.

Z.E. Először az óvodák berendezéséről és felszereléséről szólnék, majd a dokumentumokról készült diákról, utána az egész óvodai foglalkozásról, azok jelentőségéről szóló képekről és ennek keretében a heti jelentésekről – mert ebben egyértelmű volt Pestalozzi hatása Brunsvikra (aki Yverdonban töltött hetek alatt – 1808/1809 telén) részt vett azokon az értekezleteken, amelyet Pestalozzi személyesen vezetett az ott dolgozó pedagógusoknak.

A Magyar Nemzetben 1996. szeptember 17-én megjelent egy hír. Mutatom, de keresek még hozzá. Hát ez az! Nézze meg, ez annak a xerox-másolata.

L.K. Én közben olvasom: „Korompai gróf Brunsvik Géza maga s nővére, Mária nevében

elkeseredett szívvel jelentik kedves nagynénjüknek, Korompai Brunsvik Teréz gróf Brünni

szerzetes hölgynek f. hó 23-án de. 7.00 órakor, élte 88-dik évében a halotti szentségek ájtatos

felvétele után tüdősorvadásban Dukán történt gyászos elhunytát.”

Z.E. Na, most ennek hátára van ragasztva a Magyar Nemzetnek az a híre, amivel kapcsolatban én ezt fontosnak tartottam, mert tudniillik...

L.K. Bandi bácsi, egy pillanat, olvasom még tovább. – „Boldogult hült tetemét pénteken, vagyis e hó 27-én Martonvásáron a Nemzetségi Sírboltban letétetni és ugyanakkor engesztelő

mise áldozatot tartatni fognak Pesten, szeptember 23-án 1861-dik évben” kelt.

Z.E. Ez azért érdekes, mert valamilyen szerencsétlen körülmény folytán Pestalozzinak nem

Brunszvikkal kapcsolatos életéről van szó... a hírek tévesek.

L.K. Tehát a Magyar Nemzet 1996. szeptember 17-i számában Évforduló Martonvásáron

címmel jelezte, hogy Brunszvik Teréz [1775. június 8. – 1861. szeptember 23.] 135 évvel ezelőtt 86 éves korában halt meg. „A gyermekpedagógus, a magyarországi óvodaügy úttörője

kezdeményezésére létesült a budai és a pesti nőegylet, és 1828. június 1-én Angyalkert néven

alakult óvodája...” Vagyis, „Budán, 1828. június 1-én Angyalkert néven megalapította az első

magyarországi óvodát.” – szerepel a sajtóban. *[A tény további pontosítást igényel – állítható*

Vág Ottó Az óvodai nevelés története Magyarországon című könyve (=Magyar Óvodapedagógiai Egyesület, Miskolc, 1994) olvasása után.]

Z.E. „Széleskörű tevékenységének eredményeképpen 1836-ban már 14 világi jellegű kisdédóvó működött az országban. A nők egyenjogúsításának egyik legkövetkezetesebb híve

volt. Családját szoros barátság fűzte Beethovenhez” – írja a cikk.

L.K. Tehát ezt a kis cikket azért vágta ki, mert végül is Brunszvik Teréz nem ott halt meg.

Z.E. Nem ott és nem is akkor.

L.K. Vagyis ez volt az az információ, amit Ön egy tisztelendőtlől beszerezett.

Z.E. Hogy?

L.K. Egy paptól szerezte be Bandi bácsi?

Z.E. Hát kérem szépen, a papnak a szerepe az, hogy a gyászjelentésnek egyetlen téves állítását cáfolja meg, mert ez a gyászjelentés nagyon fontos. Brunszvik Teréz Dukán – azt ma

úgy hívjuk, hogy Vácduka – halt meg, azonban Martonvásáron temették el. Viszont nem igaz,

ami itt bent van: hogy ott halt volna meg és nem is pont akkor. Ebben az egyben cáfolta meg a

halotti anyakönyv. Viszont az sem igaz, hogy ott halt meg, ugyanis nem vette fel az utolsó kenetet. Ebben téved, azt megcáfolta az egyházi anyakönyvi kivonat, amelynek a magyarázatával tulajdonképpen nem is akarok előállni, mert ez nem az én nem felfedezésem. Ez Üvegesné Hornyák Máriának feladata lenne. Ő visszavezeti Brunszviknak az Istenélményére, mely Pestalozzi látogatása utáni hetekben, napokban, itáliai utazása idején, 1809-ben történt. Ennek következtében ő egy sajátos vallásos élményben részesült, ami formális gyakorlatba helyezte őt, közvetve kapcsolatban lenni az Úristennel. Ha Isten éltet, talán még én is megélem, hogy Hornyák Mária a nyilvánosság elé lép a Brunszvik-életrajzzal. Bár szívem szerint az _ pozitív értékelése nem egészen őszinte. Ebben a kérdésben a pesti rokonok véleményére támaszkodhatok. De az is nyomozást igényel, hogy kik azok a pesti rokonok. Végül is kiderült, hogy ezek az ő egyik hozzátartozójának a gyerekei lehetnek, akik azokról a kapcsolatokról írnak. Le is rajzoltam a családfát világosan.

L.K. Bandi bácsi, ezt elküldte a Magyar Nemzetnek?

Z.E. A levelet igen, de a dokumentumokat nem. Levélben megpróbáltam megírni ennek a lényegét és azt is, hogy ezt honnan tudom.

L.K. Közben olvasom a dokumentumot, melyben ez áll. „Tisztelt Szerkesztőség! A Magyar Nemzet folyó hó 17-i számában jelent meg a közlemény, amely szerint 135

évvel ezelőtt 88 éves korában Martonvásáron halt meg Brunszvik Teréz.” Mindkét állítás tévedés. Az első magyarországi óvodák alapítója nem Martonvásáron halt meg, hanem [Vác]Dukán és nem 88,

hanem 86 éves korában. A pár soros közlemény más állításai is tévesek. A budai és a pesti nőegylet nem Brunszvik Teréz kezdeményezésére alakult, és az első magyarországi óvodát nem Angyalkertnek nevezték, erre már néhány éve felhívta a figyelmet az egyik kutató, Vág Ottó a szerkesztőség számára.”(*Erről szól Vág Ottó könyve Az óvodai nevelés Magyarországon címen = Magyar Óvodapedagógiai Egyesület Miskolc, 1994*) A halotti értesítő tévesen írta 88 évesnek Brunszvik Terézt, aki valóban 86 éves korában halt meg.

Z.E. És most a feleségemről beszélnek. Neve Czudar Margit volt, a Margitot én „magyarítottam” Gyöngyire. Időnként nekem is eszembe jutott, hogy magyarosítani kellene a

nevemet. Akkor legszívesebben a Czudar nevet vettem volna föl, mert tetszett nekem. Ennek következtében a gyerekek családneve a feleségem családneve lett volna, de az sok félreértésre adott volna alkalmat. Ezt nem akartam.

L.K. Miért szerette volna Bandi bácsi magyarosítani nevét?

Z.E. Fiatal koromban volt törekvés a nevek magyarosítására. Ennek bonyolult oka van illetve volt. Az én édesapám Turócligeten született, a Felvidék nyugat-szlovákiai részén lévő faluban. Édesapja napszámos volt. A 13. században német erdei munkásokat telepítettek, ezeknek volt egy olyan szerszámuk, amit zibolennek hívtak. Az egyik unokaöcsém Komárom

Megyei Levéltárban találkozott egy szlovák levéltáros nővel, akit ráadásul Nováknak hívtak, ő mellőzte az –ova végződést. Elképzelhető volt, mert ez a magyar –né végződést jelentette. Jövevényszót kellett volna kapcsolni, de ő ragaszkodott a saját nevéhez.

L.K. Bandi bácsi! Kérem térjünk vissza a Brunszvik képekre.

Z.E. Igenis.

L.K. Azt mondta, hogy a 2. kép az olvasás tanítása. Nem is tudom, hogy fejezte ki magát...,

hogy a tárgyban uralkodó lexikográfiai zűrzavart meg lehetett volna takarítani, ha figyelembe

veszik a gyászjelentést, amelyet annak idején Brunszvik pesti rokonai postán terjesztettek, és

amelyik a Széchenyi Könyvtár Aprónyomtatvány-tárában kezdettől fogva hozzáférhető volt,

és facsimiléjében való közlése megtalálható.

Z.E. A szerkesztőség tévedésének jóvátételén túl Brunszvik Teréz emlékezetének is jó szolgálatot tehetne.

L.K. Szóval, én a lexikográfiai zűrzavar kifejezést találtam érdekesnek.

Z.E. Egy folyóiratban olvasható az előadás szövege, de amikor Üvegesnéék ki akarták adni, akkor közölték, hogy ebben a kiadványban nem tudnak képeket bemutatni. Én megírtam, hogy itt van ez a cikk, ők mondták, hogy leírás formájában teszik közzé. Most már nincs értelme, hogy keressem azt a szöveget, a leírásból is megérti az olvasó. A Brunszvik Teréz életrajzával kapcsolatban eszembe jutott az tény, hogy halála óta szinte a mai napig egyetlen

életrajzban lexikográfiai adattal nem találkoztam, amely valós adatokat közölt volna. A magyar Pedagógiai Lexikonban Czeke Mariann martonvásári temetéséről ír, ami persze nem igaz. Erről a Fináczy szerkesztette Pedagógiai Lexikon írt helyesen.

[Magyar Pedagógiai Lexikon – a Magyar Pedagógiai Társaság megbízásából Finácz Ernő és Kornis Gyula közreműködésével szerkesztette Kemény Ferenc – Budapest, 1936]

L.K. Tehát ott temették el, de nem ott halt meg.

Z.E. Azt akarta elfogadtatni. Az Életrajzi Lexikon is ezt a tévedést tartalmazza. Amikor az új akadémiai elnök, Glatz Ferenc egyszer nyilatkozott a tévében, azt mondta, hogy a lexikon szubvencionálásához szükséges pénzt már csak azért is nehéz előteremteni, mert nem megbízható a forrás. Ez egyrészt visszamutatott arra, hogy ezt szóvá kellene tenni, másrészt (tekintettel arra, hogy én is egyfajta perben állok a nagylexikonnal) nem tartottam volna korrektnek, hogy ezzel nyilvánosság előtt szerepeljek. Pedig szerettem volna látni, hogy azért

írok, mert szolgálni akarom ezt az új hatalmat, az új elnököt, Glatz Ferencet. A történet ott kezdődött, amikor én a Pedagógiai Könyvtárban dolgoztam öt éven át, '56 után – aminek most az évfordulója közeledik (*mondta Bandi bácsi beszélgetésünkkor L.K.*) Oda járt be olvasóként Zrinszky László, aki ma az ELTE professzora. Nyilvánvalóan külföldi tanulmányai alapján tartozott azzal a felfogással, gyakorlattal, hogy a

könyvtáros az irodalomkutatásban egyéb dolgokkal is kiszolgálja a látogatót. Különböző megbízásokat adott az én munkatársaimnak is, könyvtárosi szolgálatot igényelt tőlük. Már nem voltam a könyvtárban, amikor egyszer megkért (utasítást nem adhatott, utasítás jellegű kéréssel fordulhatott hozzám) egy címszójegyzék készítésére. Azoknak a lexikon címszavaknak a jegyzékéről van szó, amelyek általánosan fel voltak dolgozva. Ezt a címszójegyzéket átnéztem, bíráló megjegyzésekkel elláttam illetve kiegészítettem és odaadtam neki. Majd behívtak az Akadémiai Kiadóhoz és a szerkesztőnő elém tette az 'A,

betűs címszavaknak a pedagógiai vonatkozású jegyzékét. Akkor meg is jegyeztem, hogy ezt

ismerem, ez Zrinszky munkája volt eredetileg. A szerkesztőnő pedig adott egy szerződést az

'A' betűs pedagógiai vonatkozású címszavak megírására. Én azt aláírtam és hozzá is fogtam a

teljesítéséhez, de mivel képtelenségnek gondoltam, hogy ez csakis az A betűre szorítkozik, eleve szélesítésbe fogtam. Valahogy nagyjából az a gyűjtemény állt össze, ami ott látható a

falon. Megvettem az akkor megjelenő pedagógiai lexikonokat... azt akartam figyelemmel kísérni, hogy ahhoz képest ez a nagylexikon megállja-e a helyét. Na mostan ...

L.K. Bandi bácsi! Egy nagyon érdekes témához jutottunk, de erre most már nincs idő.

Z.E. Egyetlen mondattal befejezhetem? Megjelent a négy pedagógiai kötetben a Brunszvik-cikk is, de az abban bármit mond, az hibás.

L.K. Egy kis csemege, hogy a lexikon mit tartalmaz és mit nem. Bélaváry-Burchardt Erzsébetet sem tartalmazza. Az új sem és érdekes módon a régi sem, melyet a Társaság adott ki.

Z.E. Az a főszerkesztő felfogása szerint a pedagógiai tudományokat elemzi. Én egyébként személyes kapcsolatban voltam Mária Montessorival. Amikor Budapestre látogatót, szegény cég láthatta vendégül, az Eötvös-kollégium helyezte el a vendégszobájában.

L.K. Ez melyik évbéli látogatása volt Montessorinak?

Z.E. Várjon csak. Én 32-től 36-ig voltam ott [Svájcban], ő 36-ban jött ide.

L.K. A Köznevelésben tetszett találkozni a Montessori írással?

Z.E. Nem, vagyis igen. Az a maga írása.

L.K. Nem az én írásom, csak az interjú, amit készítettek a Mária Montessori Szakbizottsággal, téves adatokat közölt. Ezért hozzászólásként írtam, hogy én a Magyar Pedagógiában más évszámokat találtam. Nagyon érdekes, hogy a főszerkesztő örömmel fogadta, sőt nekem jólesett, amit a Magyar Pedagógia közölt.

Z.E. Ezt ő vette ki a maga írásából, annak idején nem tudtam róla. Egyébként az igazság az, hogy én közelről nem ismertem a híres vendéget, tulajdonképpen nem is érdekelt. Közös laktunkon egy István nevű úr (úgy emlékszem Császár István, jobb kezén egy kacska ujja teljesen merev volt, valószínűleg annak idején szándékosan rontotta el az ujját, hogy felmentsék a katonaság alól. Ez volt a szabályos felmentés.) hívott egyszer a vendégszobába, és megmutatta, hogy mit talált Montessori ágya alatt. Egy pirosra színezett útszéli krimit olvasott Montessori, azt felejtette ott. Ennyi közöm volt a dologhoz, mint kollégistának annak

idején. Ennyi kapcsolatom volt. Azt tudom nagyjából, hogy a Bélaváry-Burchardtra azt mondták később, hogy megtette a magáét több-kevesebb joggal, ha nem is a pártért. Nem tudom, hogy hívták ezeket a véneket, akik a 19-es kommunizmusnak voltak ilyen vagy olyan

őrei. Olyan tagokkal, személyekkel voltak pozitív kapcsolatban, mint például Pásztor Józsi bácsi, akit aztán a „nagyok” kigolyóztak.

L.K. A Társaságból?

Z.E. Nem a Társaságból, hanem a „kommunista véneknek” a 19-esek táborából. Milyen mértékben meggyőződésből vagy milyen mértékben nem, ezt nem tudom. Nem véletlen, hogy

Pásztor József pedagógus [1890-1978, polgári iskolai, felsőkereskedelmi iskolai, majd gimnáziumi tanár, tanszékvezető a BPTI-ben (1957), vezető felügyelő – tanulmányokat írt a Pedagógiumról, a XVIII. sz. végéről és az 1918-19-es évekről] hiába kereste a Szabó Ervin Könyvtárban a 19-es kiadványokat, azok eltűntek. De Pásztor Józsi „bácsi” kiadásában aztán megjelent a teljes gyűjtemény. Mint ahogy aztán engem helyben könyvtári szolgálatra helyeztek át (azért nem mondom, hogy ítéltek), mert ennek a későbbi karrierem is köszönhető a Felsőoktatási Tudományos Intézetben. Akkor Ladányi Bandi gondozta, aki gólyám volt. exkuzálta magát, hogy engem nem tudnak rehabilitálni, ugyanis akit rehabilitáltak, az már megadta számára a „fehérképességet”, ennek következtében nem ítélték el. E kétes eredménnyel bíztak meg egy intézmény szolgálatára. A Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont létezését a mai napig sokan vonják kétségbe.

L.K. Bandi bácsi, megint annyi új dolgot csillantott fel, sajnálom, hogy telik-múlik az idő. Most egy dolgot kérdeznék még, ami nagyon érdekel a Gyulai Ágost-anyaggal kapcsolatban.

Akkoriban, amikor kinevezték a pedagógusokat, miért állt ott az életrajzukban, hogy xy ilyen

és ilyen tanár, beosztva a bizonyos számú szakaszhoz.

Z.E. Milyen szakaszhoz?

L.K. Egy katonai jellegű beosztási cím jelzése szerepelt ott.

Z.E. Ezt nem értem.

L.K. Gyulainál például az állt, hogy „Mollináry-féle ezredhez”

Z.E. Az nem lehet. Az Értesítőben tüntették fel, hogy az iskolában dolgozó hol teljesített katonai szolgálatot. Ezt meg kellene nézni.

L. K. Köszönöm szépen, hogy fogadott. Viszontlátásra.

Z. E. Szívesen látom bármikor, viszontlátásra.

2.). 1997. április 12.

L.K. Köszöntöm Bandi bácsi és kérdezem, mit csinált az eltelt időben?

Z.E. Bélyeget oldottam egész éjjel.

L.K. Legutóbb Gyulai háborús gyűjteményéről tetszett beszélni, szólt Kornisról és Prohászkaról is. Mi mindennel foglalkozik még?

Z.E. Tudja, 83 éves korban kicsit megerőltető, hogy három napja nem aludtam.

L.K. Ilyet hogy lehet tenni, és miért csinálja?

Z.E. Hát mit csináljak?

L.K. Nem tudott aludni, Bandi bácsi?

Z.E. Nem arról van szó, csak bélyeget oldottam.

L.K. És esetleg találkozott olyannal is, amelyiken pedagógus képe van?

Z.E. Igen, Pestalozzi (1927), Rousseau és Salzmann.

L.K. Gondolom, a martonvásári rendezvényről is készült bélyeg.

Z.E. Arra nem emlékszem. Viszont keresek egy bélyegképet. Én úgy figyeltem fel rá, hogy

biztos neves ember lehet, ha bélyeget is adtak ki róla. Lengyelországban emlékművet állítottak tiszteletére. Több gyermekklinikát és óvodát neveztek el róla, Korczaknak hívták.

L.K. A Magyar Pedagógiai Társaságnak is van egy Korczak Bizottsága.

Z.E. Igen, az lett volna a háttérintézet. Én egyszer jártam az Ó utcában. Ott egy idős betegek kórháza van, ahonnan egy fénykép is készült. Más magyar rendezvényen én nem vettem részt.

L.K. Bandi bácsi, a mindennapok most hogyan telnek?

Z.E. Többnyire úgy telnek, hogy idegeskedem, mert túl sok a program és tennivaló, amit

ember képes megcsinálni. Ez a képes neveléstörténelem, ez tényleg kimerítő volt.

L.K. De nagyon jelentősnek tartható, a jövő generációját segíti vele a neveléstörténet megismerésében. Történeti kultúrájukhoz számos ismeretet adott. Most viszont hagyom Önt

pihenni, minden jót kívánok.

3.). 1997. június 4. – *(Melyet főként képek illetve dokumentumok megtekintésével töltöttünk.- L.K.)*

L.K. Bandi bácsi, én Balázs Mihállyal beszéltem éppen a mai napon. Ő is nagyon sok szeretettel üdvözlí Önt. Sajnos beteg, a lábával van gond.

Z.E. Mi szerettük egymást, őszintén.

L.K. Igen, a Pedagógiai Könyvtárbeli találkozásukról beszélt, meg arról, hogy Bandi bácsi mondta Kozma Tamásra, hogy egy jó tollú ember. Még erre is emlékezett, és azt is emlegette,

hogy Bandi bácsinak olyan jó meglátásai voltak az életben emberekről, hogy azt máig csodálja.

Z.E. Örülök és annak is, hogy ez neki jólesett. De az említett tényre magára nem emlékszem.

L.K. Még egyet mondott Mészáros Istvánról. Róla mondta Bandi bácsi, hogy jó neveléstörténész lett belőle. Ezt is említette Balázs Mihály.

Z.E. Örülök neki. Mészáros Pista [könyve] egyébként az előbb volt a kezemben. Talán éppen ezt köszönte meg. Mészáros Pista az egyetlen magyar pedagógus, akinek már évek óta akadémikusnak kellene lennie. Erről meg vagyok győződve. Sajnos éppen az Akadémia egyik

vezetője volt ellene.

L.K. Valóban?

Z.E. Igen.

L.K. És vajon miért?

Z.E. Azt hiszem, egyfajta féltékenység.

L.K. Magyar iskola 996-tól 1996-ig című könyv?

Z.E. Igen, úgy van. Ezt annak idején beadta az Akadémiának kiadásra. Én javasoltam, az említett neves ember ellene volt. Az akkori osztálytitkár is megpróbált bennünket összebékíteni. Nem sikerült. Úgyhogy azt más tudományos szféra számára biztosított összeg terhére adta ki az Akadémia.

L.K. A múltkorjában, mikor itt voltam, Önnél volt egy könyv, amit Bandi bácsi írt a felsőoktatásról. Nagyon szeretném, ha arról mondana néhány szót, mert az a könyv nekem nincs meg, csak itt lapozgattam bele.

Z.E. Melyik könyv, közelebbről meg tudná mondani?

L.K. Bandi bácsinak a nagydoktori disszertációja.

Z.E. Á, igen! Félek, hogy ebben a rendetlenségben ma azt sem tudom előadni. Arról tudom,

hogy Szarka Jóskának volt az a megtisztelő megjegyzése, hogy azt az anyagot sokkal ügyesebben is lehetett volna tálni, mint ahogy azt én csináltam. Szóval, ilyen furcsa dicsérete volt. Azt mondta, tulajdonképpen sokkal több van benne, mint amennyit én ki tudtam hozni belőle.

L.K. El tudná mondani, hogy mi vezérelte, milyen szempontok vezették, amikor az anyagot összeállította?

Z.E. Azt hiszem, pillanatnyilag nem tudom. Sajnos, ma semmi se megy. De ott talán megtalálom, ott a jobb szélén kell, hogy legyen. Nem ez az, ez sem.

L.K. Mi annak a könyvnek a címe?

Z.E. Az iskola és társadalmi funkciói.

L.K. Ez a kép itt a falon Bandi, a fia? Mennyi idős volt akkor? Két-három éves?

Z.E. Három éves.

L.K. És most mennyi idős?

Z.E. Most már öreg, mert őszül nagyon.

L.K. Itt pedig látom a Szeminárium könyvtár fényképét.

Z.E. Itt Duda, a hölgyet Dudának becézték. A gimnázium első osztályától végigkísért, még egyetemi hallgató koromban is emlékeztem rá.

Z.E. Ez a következő kép a Mária Terézia laktanyában készült.

L.K. A Mária Terézia laktanya? Hol volt?

Z.E. Az Üllői út sarkán.

L.K. Amit Ludovikának neveztek, az mi volt?

Z.E. Az volt a Mária Terézia laktanya. Ott kaptam egy háromhetes kiképzést... nem is

voltam igazán katona.

L.K. Bandi bácsi, pszichológiát is végzett?

Z.E. Nem.

L.K. Erre azért gondoltam, mert amikor képzésben vett részt a háborús időkben, a képességvizsgálaton kapott helyet.

Z.E. Oda protekcióval kerültem, amikor a Közoktatási Tanácsban dolgoztam.

L.K. Bandi bácsi, kedves, ez a laktanya miért kapta a Mária Terézia nevet vajon?

Z.E. Mert Magyarország elismert királynője volt.

L.K. Ez a következő kép Önről készült, szerintem nagyon jó kép. Hány éves volt itt?

Z.E. 60 éves.

L.K. Én 40-50 közöttinek nézem.

Z.E. Ezen a képen a német felsőoktatás és az állam átalakulása látható.

L.K. Ez 1938-ban készült, érdekes lenne megtudni, vajon az „*állam átalakulása*” kifejezés mit takar? De látom, itt van Bandi bácsi édesapjának a képe is, nagyon rokonszenves embernek tűnik.

4.). 1997. október 3.

L.K. Köszöntöm tisztelettel Bandi bácsi. Folytathatjuk a megkezdett beszélgetést?

Z.E. Igen, természetesen.

L.K. Kezembe veszek egy könyvet, melyben beírásként áll – „Dr. Zibolen Endrének a régi

barátsággal és tisztelettel 1969. Komlósi Sándor.”

Z.E. Rá is szívesen gondolok. Viszont 1968 Szokolszky Pista halálának éve volt.

L.K. Bandi bácsi, most miért foglalkozik Szokolszky Istvánnal és Székely Endrével?

Z.E. Pistára mindig gondolok, hozzám közel állt, gólyám volt. És az ő közvetlen munkatársa volt Székely Endrének.

L.K. A Gyulai-könyvbeli Magyar Paedagogiai Társaság tagjaként szerepel Zibolen Endre,

de a régi Társaságban id. Zibolen Endre volt a tag, akiről az Emlékkönyv ezt írta: „Tevékenyen képviselte a Társaság céljait.” A fiatal Zibolen Endre csak 1946-ban lett a

Társaság tagja, az időben a Testnevelési Főiskolán oktatott.

Z.E. Ez a kedves könyvem.

L.K. Én pedig olvasom a címét >>Nőttön nő tiszta fénye<< Tanulmányok Brunsvik Teréz emlékezetére Szerkesztette Hornyák Mária Kiadta a Brunsvik Teréz Szellemi Hagyatéka Alapítvány, Martonvásár 1996. Én ezt tudom, kaptam ilyet Bandi bácsitól. Volt olyan kedves és megtisztelt azzal, hogy dedikálta. Tényleg nagyszerű ez a gyűjtemény, és jó, hogy az előadási napot, az ott elhangzottakat összefoglalták, mely Martonvásáron készült. Amikor Bandi bácsi és még többen tartottak előadást. Ez pedig egy színes kép, valószínűleg egyről beszélhetünk. Fehér Erzszi küldte meg nekem a képet. Rajta van Bandi bácsi, Mészáros tanár

úr, Fehér Erzszi és én. Négyükről készült a kép, azt hogy ki volt a fotós, nem tudom. De nekem ez a kedves képem van meg.

Z.E. Ezzel hadd dicsekedjem.

L.K. Kezembe veszem a dokumentumot, melyen ez áll: „Az oktató-nevelő munkájában kifejtett kimagasló tevékenységéért dr. Zibolen Endrének az Apáczai Csere János díjat adományozom.”

Z.E. Ezt kaptam a 70. születésnapomra. Bp. 1984. május 31-én – a minisztertől.

L.K. Ki volt akkor a miniszter?

Z.E. Nem emlékszem, pedig talán az aláírásból kitűnik. Azt tudom, átadója Aczél (György) volt.

L.K. Az nagyszerű, hogy ezzel elismerték munkásságát. Gondolom, sok minden mással is elismerték. Vagy ez az egyetlen kitüntetés Bandi bácsinak?

Z.E. Ennyit érdemeltem meg. De itt egy másik szép kitüntetés.

L.K. Ezt miért kapta Bandi bácsi?

Z.E. Munkaérendrend arany fokozata. Pontosan nem emlékszem, hogy mikor és miért kaptam. Ez egy Comenius-emlékplakett.

L.K. Sárospatakról?

Z.E. Igen.

L.K. Ez is egy értékes emlék. Rajta a sárospataki iskola, a főiskola. A hátlapon pedig Comeniusnak a képe.

Z.E. Ez pedig a Pozsonyi Egyetem Emlékplakettje.

L.K. Erre megint csak azt tudom mondani, amit a múltkor mondtam a fényképeknél, hogy azokból is sok minden van, amit nem láttam. Szeretném azokat is megnézni, de időben zavartalan, nyugodt körülmények között.

Z.E. Van még egy Comenius-kép, az is szép.

L.K. Valóban, ez tényleg nagyon szép.

L.K. Én úgy látom, hál' istennek jól érzi magát Bandi bácsi, és legközelebb úgy jövök, hogy hosszabb időt tölthessek itt. Ágnessel [a lányával] úgy állapotunk meg, hogy egy órát töltök Önnel, de gondolom ennél több is fordítható következő beszélgetésünkre. A könyvek közül, most nekem a békéstarhosi tetszik nagyon. Belelapoztam, és látom Kodály is járt ott. Kodállal is foglalkozik a könyv. Mészáros tanár úrral beszélt-e mostanában Bandi bácsi?

Z.E. Nem, elég rég találkoztunk.

L.K. A jó múltkorjában én találkoztam vele, és akkor mondta, hogy nagyon szeretne Bandi

bácsihoz jönni.

Z.E. Hát jöjjön!

L.K. Igen, csak gondolom ő is időzavarban van, mert valamin dolgozik. Ha találkozom vele

a könyvtárban, Bandi bácsi üzen-e valamit a tanár úrnak?

Z.E. Én azt üzenem, hogy mindig szeretettel várom.

*

Az interjú készítője fontosnak tartja megjegyezni, hogy az idős, nem egészséges házigazda

megrendítő gondoskodással fogadta a vendéget. A beszélgetés szubjektív mozzanatai ezért maradtak a szerkesztett változatban. A töredékes beszélgetésekből kirajzolódik nagy műveltsége, tudományos igényessége és kedves, személyes emberi arca. Ilyen beszélgetéseket folytathattam még Bandi bácsival. De, sajnálatosan állapota egyre rosszabb lett és hamarosan bekövetkezett halála. A neveléstudománynak – főként annak, aki ismerte – nagyon hiányzik sokmindenre odafigyelő, sokmindenről tudó, eseteket elmesélő, a hiányosságokat számontartó, pótlásukért küzdő, elhivatott történész kutató személyisége.

Jegyzetek

*A Könyv tartalma a bevezető után a következő fejezetrészeket jegyzi. A csűr küszöbén; Újpesten; Az Eötvösben; Friss diplomával – Losoncon, Pestszentlőrincen, Tea Heideggernél; Az OKTban; A Testnevelési Főiskolán – egyenruhában; Zibolen zászlós; Hadifogságban; Újból a TFen; Az első Neveléstan-könyv; A PTI-ben; Balatonfüred; Az Országos Pedagógiai Könyvtárban; Az FPK; Nyugdíjban. (I.m. 255.o.)

*Gyertyánffy István (1834-1930) pedagógus és író, illetve gimnáziumi tanár. 1869-ben Eötvös József báró a svájci képzőintézetek tanulmányozására küldte ki és népiskoláit is meglátogatta. Trefort Ágoston kultuszminiszter megbízásából megszervezte a budai Paedagogiumot, igazgatója (1873-1898), az Országos Közoktatási Tanács tagja. Eötvös József

kultúrpolitikájának szellemében a demokratikus néphagyományokat követte. Az 1920-as évek első felében alakult Polgári Iskolai Tanárképző Gyakorlóiskolájában megalapította a tanulók önképzőkörét, mely munkásságára méltó emlékezettel az ő nevét tervezte viselni, melyhez beleegyezését kérték. A 90. évében járó személytől levélben kértek engedélyt.

*Brunszzik Teréz (1775-1861) a kisdédóvás és a nőnevelés úttörője – írta a róla szóló martonvásári könyv. 1995. szeptember 23-án a neves előadók között Zibolen Endre is vetített képes előadást tartott Első négy óvodánk

belső életéből címen. Felidézte belső berendezésüket, felszerelésüket és vázolta az oktató-nevelő munka, foglalkozások jellegét. Lásd >>Nőttön nő tiszta fénye<< Tanulmányok Brunszvik Teréz emlékezetére, Szerk.: Hornyák Mária = Brunszvik Teréz szellemi hagyatéka alapítvány Martonvásár, 1996

Megtudjuk: Brunszvik kezdettől fogva ragaszkodott hozzá, hogy óvodáiban (az első négy óvodáról van itt szó – 1. Krisztinavárosi ,2. Felsővárosi (várbeli), 3. Vízivárosi ,4. Lipótvárosi) dolgozó pedagógusok hetenként egyszer gyűljenek össze. Ő [Pestalozzi] elnökölt az összejöveteleken, melyekre a pedagógusok vitték magukkal a megelőző hétre vonatkozó jelentésüket, meg alkalom szerint egyéb írásos dokumentumokat. Ezeket azzal a szándékkal készítették óráikra, hogy ott ismertetik a hallgatónak a foglalkozásokat (ami megvan a Mesevárbán) – emlékezett a Tanár Úr. Egyik hétfői értekezletre magával vitte Erdélyi József pedagógus is a fennmaradt heti jelentést. Azt tanulmányozva a jelenlévők az általa képviselt nevelési stílusra következtethettek. A következő sorozatban azok a dokumentumok szerepeltek, amelyek az óvodák társadalmi támogatásának, ellenőrzésének a dokumentumai valamint elszámolások voltak. Brunszvik összehívta az egyes értekezletre őket és a támogatókat.

Befejezetlen beszélgetés Vajda György Mihály professzor úrral

Dr. Vajda György Mihály (1914-2001) magyar-német-angol szakos tanár, irodalomtörténész, kritikus. 1946. május 18-án 308. tagként lett társasági tag. „...Gmnáziumi tanár, a magyar irodalmi tanítás pedagógiájának művelője, a Magyar Pedagógusok Szabad Szakszervezete magyar irodalmi tankönyvsorozatának szerkesztője, Társaságunk felolvasó ülésének szorgalmas látogatója és felolvasója.” (M. Paed. 1944-46.) A fordulat éve előtt harmadmagával vállalta magára a Társaság ügyeinek vitelét. E tisztségnek a megszüntetési határozat vetett véget. (Isd. a Zibolen Endréről szóló anyagot. Ő volt a „triumvirátus” másik tagja.) Az Eötvös Kollégium tagjaként szerezte diplomáját, majd filozófiából, pszichológiából, magyar irodalomból doktorált, közben tanárként dolgozott. 1948-tól Pedagógiai Főiskolán és budapesti egyetemen oktatott, majd 1950-től általános iskola foglalkoztatta. 1951-től gimnáziumban, illetve a Színház- és Filmművészeti Főiskolán tanított. 1956-tól 1985-ig az MTA Irodalomtudományi Intézetének főmunkatársa, majd osztályvezetője. 1969 és 1989 között több külföldi egyetem vendégprofesszora volt. 1962-ben kandidátusi fokozatot, 1980-ban a tudomány doktora fokozatot kapta meg.

A beszélgetésben Vajda György Mihály nevét V.Gy.M., Lányi Katalin nevét pedig L.K. rövidítéssel, az időpontokat aláhúzással jelöltem.

I.) 2000. 05. 24-én

L.K. Köszöntöm tisztelettel Vajda György Mihály professzor urat, és először azt kérdezném, hogy 2000 kora tavaszán, március 22-én tartott könyvbemutatóra, az Emlékkönyv Gyulai Ágost Jubileumára című előadásra hogyan emlékezik. Az említett kiadvány az Eötvös József Könyvkiadó gondozásában jelent meg.

V.Gy.M. Inkább előbb arról beszélnék, ahogyan mondta, mert az különösen megragadott, hiszen annyi szubjektív szeretet kapcsolódott ehhez a mondanivalóhoz, hogy szinte nem is értettem. Hát nem ismerhette személyesen Gyulai Ágostot! Talán rokonát vagy leszármazottját se ismeri. Úgyhogy itt valóban pusztán a tárgyszeretet és egy olyan embernek – azt kell mondanom, egy olyan tiszta embernek – a szeretete hatotta át a szavait, mint amilyen Gyulai Ágost volt. Én úgy éreztem, hogy nagyon méltó hozzá az, amit mondott. És mit mondott? Hát elsősorban vázolta a karrierjét, életét, elmondta a szerepét, amely tulajdonképpen egy nem hivatásos vagy nem végül is hivatásul pedagógiát választott embernek az élete volt, hanem valakié, aki amatőr módjára kapcsolódott bele a világba vagy ebbe a Magyar Paedagogiai Társaságba. Azt szerette benne elsősorban, hogy egy olyan szervezetet fog össze, amely akkor sokkal erősebben élt, mint sajnos ma. A régi pedagógusok között az összetartás, az egymás szeretete, egymás tisztelete és

egyáltalán egymás ismerése sokkal nagyobb volt, mint amilyen most. Nemcsak azért, mert a pedagógusok száma nagyobb, hanem a pedagógusok becsülsége volt sokkal nagyobb az elmúlt időkben. Nem szólva mondjuk egy nagyon régi korról, egy száz év előtti vagy százhusz év előtti Ferenc József-i korról. De az utána következő rendszerben, még a Horthy-rendszerben is, amelyet én nem tartok Magyarország fénykorának ... a pedagógusok megbecsülsége nagyobb volt, mint ma. És ez a megbecsülség anyagiakban, erkölcsiekben egyaránt megmutatkozott, tisztelték őket. Ma nem tisztelik a pedagógusokat. Ha szegény Gyulai Ágost látná! Az ő munkássága összefogott egy Társaságot, mert valahogy annak ellenére, hogy ő csak egy pénztáros volt, mindig ő volt a központ.

L.K. A Pedagógiai Társaságban pénztáros volt?

V.Gy.M. Nem pénztáros volt? Én úgy emlékeztem rá.

L.K. A Pedagógiai Társaságnak a titkára volt.

V.Gy.M. Titkára? Nahát, akkor ez tévedés részemről.

L.K. Ez a titkári tisztsége 1946-ban szűnt meg, az ő elhatározása miatt.

V.Gy.M. Az elhatározása miatt?

L.K. Igen. Úgy döntött, hogy ő már benne van a korban, már neki ebből elég volt. Viszont a Társaság nem akart tőle megválni és megválasztották az elnökség tagjai közé.

V.Gy.M. Hát erre én emlékszem, mert akkoriban én már ott voltam a Paedagógiai Társaságban, és azt hiszem életem egyetlen előadását abban a Társaságban akkor tartottam. Azt hiszem az irodalmi oktatással kapcsolatban valamit.

L.K. Igen.

V.Gy.M. Ez az írás, ami *itt benne* van, ez nem arról szól. Ez az iskola tekintélyéről, ha jól emlékszem vagy a pedagógus tekintélyéről szólt.

L.K. Szerintem pedig irodalomoktatásról szólt.

V.Gy.M. Nono, tévednék? Ezt ki lehet vágni, hogyha majd véglegessé teszi a formát. De a címe is az, hogy Az iskola tekintélye – az én írásomnak. A második lapon van. Hát erről beszéltem most is, hogy az iskolának akkor még volt tekintélye és most egyre kevesebb.

L.K. Azt nézem, hogy én vajon miért gondoltam azt, hogy az irodalommal kapcsolatos, amit mondott?

V.Gy.M. Ezt az írást nem adtam elő soha, ezt a Gyulai-Emlékkönyv számára írtam annak idején.

L.K. Igen, itt azok az írások vannak, amelyek a Gyulainak szóló Emlékkönyvbe kerültek. Igazából, én magam nagyon sokat gondolkodtam azon, vajon hogy készültek ezek az írások az emlékkönyvbe. Akik ideírtak, azok előre elgondolták, hogy erről fognak írni vagy egy olyan tanulmányt közöltek itt az emlékkönyvbe, ami már egyszer megjelent részükről?

V.Gy.M. Kérem szépen, az emlékkönyvekbe egyáltalán nem szokás már megjelent tanulmányt írni, hiszen az illető számára, akinek az emlékkönyv készül az megtiszteltetés, hogy az ő tiszteletére ír valaki tanulmányt. A téma az általában tágan szokott megadva lenni. Itt is tágan volt megadva, didaktikai témákról kellett itt írni. Végeredményben Kornis és Prohászka Lajos iniciálták ezt az egész könyvet vagy kiadványt; ők mindketten csak annyit adtak utasításul, hogy pedagógiai, didaktikai téma legyen. Tehát olyan, ami az élő neveléssel, az iskolával összefügg. Lehet elméleti is, de kevés az elméleti tanulmány benne aránylag, többnyire a gyakorlattal kapcsolódó.

L.K. Illetve, ami elméleti, az is erősen gyakorlati vonatkozású.

V.Gy.M. Igen, mert ez hozzá is tartozik a didaktikához. Ebben az időben, amikor ez készült, jelent meg Prohászka Lajosnak a Didaktikája. Az egy elfelejtett könyv. Egy nagyon kiváló, filozófiailag mélyen átgondolt írás. Egy vastag kötet, amelyről nem sokat tudnak, hogy egyáltalán van. Prohászka Lajos nevével a Vándor és a bujdosó című szellemtörténeti, igen szellemes tanulmányt, könyvet szokás ismerni és emlegetni. Mivelhogy itt megpróbál egy néptipológiát vagy egy ember-tipológiát, a mai antropológiai vizsgálatok, irodalom-antropológia fogalmát mintegy megelőlegezve felállítani; ahol a vándort a német szellemiséggel azonosítja (a német >wandern wandern meine rust pist ist der Grab< népdalban is benne van, bár nem népdal, de népies dal lett). És a magyar bujdosó pedig a kuruc bujdosás. Meg általában a magyar történelemnek ez a tragikus felfogása, hogy valahogy mindig valaki elől bujdosni kellett a magyarság egy felének. Sajnos ebben van valami igazság is, és nemcsak a múltban, hanem a közelmúltban is, meg a jelenben is valakik mindig el voltak nyomva, valakikkel mindig baj volt, valakik sosem voltak kegyben, sosem voltak egyenrangúak a többiekkel. Sajnos, érzésem szerint ma sincs ez másként. Ha megnézzük az újságokat, melyek szerint manapság minden harmadik ember a létminimumon él az országban, ami pontosan úgy van, mint Horthyék-idején, amikor 3 000 000 koldusról beszéltek. Hát a 3 000 000 koldus ma is megvan, csak nem a földművesek között, hanem a munkanélküliek, hajléktalanok és a nyugdíjasok adják.

L.K. Közben az jutott eszembe, amit az elején kellett volna kérdezniem, hogy Professzor Úrral csináltak-e már olyan riportot, beszélgetést, amelyben az életéről mesélt, számolt be valakinek?

V.Gy.M. Nem, ilyen életrévjegy, ami a rádióban vagy a televízióban van, ilyen velem nem készült. De hát sok mindent meséltem azért már különböző fórumokon a saját tapasztalataimról, meg van egy Naplófélelem is, amibe diktálok időnként és abba mindenfélét belemondok. A részben magánvonatkozású dolgokat is, úgyhogy, ha a halálom után ezt valaki megnézi, akkor ki kell gyomlálnia azokat, amelyek nem illenek bele, mert írtam abba olyanokat is. És nem tudom, miért tette fel ezt a kérdést?

L.K. Azért, mert megvalloam őszintén, hogy a Tanár úr pályájáról nem sokat tudtam egészen addig, amíg nem találtam rá az irodalmi lexikonra és az abban írottakra. A pedagógiai lexikonban nem szerepel, és azért mégis csak úgy gondolja Ön is – remélem –, hogy pedagógus.

V.Gy.M. Kérem szépen, ha minden tanár pedagógus, akkor én is pedagógus vagyok. De a tudományos munkásságom, az valóban nem elsősorban pedagógiai. Mondjuk a pedagógiai lexikonban, melyikben? Egy mostan megjelent pedagógiai lexikonban?

L.K. Hát sajnos egyikben sem szerepel.

V.Gy.M. Egyikben sem.

L.K. A Nagy Sándor-féle pedagógiai lexikonban sem, az utána következő Új Pedagógiai Lexikonban sem.

V.Gy.M. Hát, nem pedagógusként tartanak nyilván, ez nyilvánvaló. Tessék nézni az én tudományos pályám, miután Eötvös-kollégista voltam, és az Eötvös-kollégiumban szokatlan módomban harmadéves koromban elhatároztam, hogy filozófiával fogok foglalkozni. Ezért kezdtem Pauler Ákos óráira járni, amelyen elragadó előadásokat hallottam. Így egy kicsit mondjuk eltérően kezdődött egy szokásos Eötvös-kollégiumi tanári vagy tudósi pályától, de Pauler Ákos abban az évben, amikor már hallgatója lettem, meghalt. Én akkor az uralkodó két filozófus Kornis Gyula és báró Brandenstein Béla hallgatását kezdtem meg. Azután közülük a barátságosabb, a báró Brandenstein Béla csábított el arra, hogy végül is nála írjam meg a

disszertáciomat. Amely disszertáció legalább olyan irodalmi, mint filozófiai, de mindenesetre ő elfogadta filozófiának. Thienemann Tivadar, aki akkor germanista professzor volt, szemrehányást tett nekem, hogy ezt a témát önála is megírhattam volna. Nagyon jó viszonyban voltunk, nagyon bátor voltam. Thienemann Tivadar, aki később aztán a neves irodalom-elméleti könyvet írta, melyet néhány éve újra kiadtak az irodalom rendszeréről. Ő egy nevezetes ember volt, aki 46-ban talán vagy 45-ben kiment Amerikába. Ott tanított tovább, de nem germanisztikát, hanem pszichológiát, sokáig. Voltak kapcsolatai, magyar kapcsolatai végig, még velem is volt némi kapcsolata. Olyan időkben, amikor ezt nem vették jó néven. Mindenesetre ő egy nevezetes személyiség volt. Brandenstein Béla, akinél aztán doktoráltam filozófiából és aki öt leánnyal rendelkezett; azért 5 leánnyal, mert mindig azt remélte, hogy a legközelebbi fiú lesz, de mindig lány lett. Ezzel az 5 leánnyal együtt 1945-ben elhagyta az országot. Miért? Én úgy ismertem őt, mint egy katolikus beállítottságú embert, aki az egész filozófiáját is mintegy a Szentháromság visszatükrözésének fogta fel, és ezért nála

minden három volt. Mátrai László, akinek nyilván tetszik ismerni a nevét, szkeptikus ember volt, már akkor is azt mondta, hogy Brandenstein tulajdonképpen a náccikkal, a nemzeti szocialistákkal igen szoros kapcsolatot tartott. Ez nem volt így én szerintem. Ő egy nyílt gondolkodású és rendes ember volt. De annak ellenére, hogy sokkal többet írt, észben, bölcsességben, emberi magatartásban, filozófiai nagyságban nem érte el Kornis Gyulának a szintjét. Kornis Gyula külön lenyűgöző volt, és azért beszélek erről szívesen, mert ő a Paedagogiai Társaságban is fontos szerepet játszott.

L.K. Igen, az elnöke volt.

V.Gy.M. Igen. Piarista szerzetes volt. De a főnökök, a rendfőnök engedélyével nem a rendházban lakott, hanem magánlakása volt. Igen-igen elegáns szép magánlakás, és volt egy nőtársa is. Úgyhogy valahogy megengedték neki, mivel az egész jellege, egyénisége és a politikai súlya. Ő a házelnök volt, és akkoriban házelnöknek lenni, talán még többet jelentett, mint ma. Legalábbis úgy gondolom, hogy egy Kornis Gyula a maga egész tudásával, súlyával, tekintélyével, nagyságával, imponáló egyéniségével méltó volt arra, hogy a képviselőház elnöke legyen minden szempontból. Sokat jártam az óráira. Főleg nagyon emlékszem egy Spinozával foglalkozó félévre, mert Spinoza a korai szabadgondolkodók közé tartozott. Kornis rendkívül szerette őt és mélyen magyarázta. Egy-egy órán tulajdonképpen egy-egy tézist fejtegetett a spinozai gondolkodásból és az volt az ember érzése, hogy ő maga is ehhez a szabadgondolkodó réteghez tartozott, annak ellenére, hogy a szerzetnek végig tagja maradt. Szóval ő egy furcsa jellem volt, hiszen tetszik tudni, hogy vannak ilyen esetek. Az ő tudása tulajdonképpen elsősorban filozófia volt, de művelődéstörténeti tanulmányai is vannak: van egy kétkötetes nagy műve, amely a Magyar Művelődés történetéről szól. Az is egy kiemelkedő munka, és hát a pszichológiai tankönyvét, amely lényegében egy tankönyv volt, azt pedig évtizedekig használták a középiskolák utolsó osztályában. Ez a pszichológiai tankönyv egy múltra alapuló pszichológiai összefoglalás volt, de rendkívül tiszta gondolkodású, okos, világos mű, amely méltó volt az ő személyiségéhez. Ahogy hallottam aztán, később elment. 1945 után nekem megszakadt a kapcsolat az egyetemmel. Már előbb megszakadt, de 1944-ig jórészt megmaradt. 1945 után Kornis méltatlan helyzetbe került az egyetemen, nem volt hallgatója, és kvázi kinézték onnan. Úgyhogy szomorúan végezte. Nem

kényszernyugdíjazták, maga ment korábban nyugdíjba, mert úgy érezte nincs helye és nincs talaja. Ellentétben Prohászka Lajossal, akit nagyon közeli ismertem. Azért

ismertem olyan nagyon közről, mert azt kell mondanom, ő fedezett föl. Egyszer kezembe került egy orosz, Párizsba emigrált filozófusnak egy idealista, félig-meddig a misztikával kacérkodó filozófusnak a könyve, amelyet ismertettem az Athaeneumban. Az a Filozófiai Társaságnak lapja volt, melynek főszerkesztője volt Prohászka Lajos. Prohászkanak nagyon tetszett ez, és attól kezdve én az Athaeneum állandó munkatársa lettem, sőt legvégén szerkesztője is. De, ha jól emlékszem a pedagógusok lapjának, a Magyar Paedagogiának is, az utolsó évfolyamának talán szerkesztője voltam és a felújított Magyar Paedagogiának, amelyet 1947-ben újírtottunk fel, annak meg biztosan tudom, hogy a szerkesztője és alapítója voltam. Ez tartott 2-3 évig. Tudniillik a vicc – új magyar dolog – úgy hangzott, ahogy Prohászka nem választotta szét a pedagógiát, a szellemtudományt és a filozófiát, úgy éreztem én is, hogy ezt nem kell szétválasztani. Nyilván az ő nyomán vagy az ő hatására a filozófiával való foglalkozás természetesen egyesült a pedagógia elméleti részével való foglalkozással. Amely nálam aztán azért szakadt meg egy kicsit, mert én 1938-ban Jászberényben kaptam állást és ott voltam 5 évig. Ott ismertem meg első feleségemet, és ott voltak olyan tanítványaim, akik még ma is hűségesek hozzám, ha élnek még.

L.K. Említette, hogy 1945-ben megszakadt a kapcsolata az egyetemmel. Ez miért volt?

V.Gy.M. 1945 bizonyos cezúra volt. [19]45-ben sokan hittük azt, hogy egy új korszak kezdődik Magyarországon, miután új korszak kezdődött is. Sokan hittük azt, hogy a demokráciának látszó berendezkedés, amelynek az országjáró elnöke volt Tildy Zoltán, az egy maradandó dolog és amellé álltunk. Ennek a demokráciának több pártja volt: a Nemzeti Parasztpárt, melynek Keresztury Dezső volt egyik oszlopa, Sőtér István is tagja volt; a Kisgazdapárt, akiket Ortutay Gyula képviselt erősen; aztán voltak a szociáldemokraták, a Szakasits-féle szociáldemokrácia, és ott voltak már a Rákosi-féle kommunisták is. Na most ez a négy párt akkor egy-két évig úgy működött együtt, hogy úgy nézett ki, itt egy demokrácia alakul ki. Meg kell mondanom, hogy én ezt nagyon kedveltem, és e mellé a demokratikus fejlődés mellé szívvel-lélekkel odaálltam, nem választván pártot. Nem voltam párttag soha életemben, de pártoltam mindazt, amiről úgy éreztem, hogy egy ilyen modern államforma felé vezet, és azt a katonai félpáncsuralmat, ami a Horthy-rendszert jellemezte, azt nem „vették be” az emberek. De hát tessék végignézni, hogy ott voltak a K und K katonatisztek mint „jómagá” is, a lovasított tengerész, aki egyben egy tiszteletre méltó katonai funkciót töltött be a Monarchiában. Volt hát itt parancsnok, főparancsnok és Ferenc Józsefnek sok-sok évig szárnysegédje volt. Aztán utána bejött fehér lován a román hadsereg által megszállt és a kommunistáktól megtisztított Magyarországra.

L.K. Csöngettek.

V.Gy.M. De hát a feleségem itthon van.

L.K. Azt mondta, hogy kiszalad a közértbe. Azt súgta a fülembe, mikor jöttem.

V.Gy.M. Az első feleségemet korán elvesztettem. A mostani másodszori nősülés. Iszik valamit?

L.K. Nem kérek köszönöm. Csak azt akartam mondani, hogy Zibolen Bandi bácsi volt úgy, hogy ő is elég korán elvesztette a feleségét és annyira, de annyira szerette, hogy legutóbb már amikor feljártam hozzá és beszélgettünk, akkor a feleségéről nagyon nagyon sokat mesélt, tényleg a szavaiból hallatszott iránta való szeretete.

V.Gy.M. Én ismertem jól Zibolent is, hiszen szobatársam volt az Eötvös kollégiumban, és a családot is: a papát, a két leányt, akik, szegények, egyszerre haltak meg, mostanában temették mind a hármat. De hát az utódok azok

megvannak, Vayer Lajos is, aki az egyik Zibolen-leány férje volt sokáig és ma özvegy. Ezért elzárkózik a világtól és nem lehet vele szót váltani. A művészettörténész Vayer Lajos.

L.K. Zibolen Bandi bácsinak a sógora?

V.Gy.M. Igen.

L.K. Ágnestől hallottam róla, Zibolen Ágnestől.

V.Gy.M. Melyik Ágnestől, aki meghalt vagy a fiatal, az orvos Ágnestől? Az orvosnőtől?

L.K. A fiatal...Ágnes, az orvosnő.

V.Gy.M. Hát az a Bandinak a lánya. Ifjabb Zibolen Endre leánya.

L.K. Az én agyamban sem merült fel, hogy Bandi bácsi, Bandi bácsi. De, hogy Bandi bácsinak a papája is Bandi bácsi volt, és a Paedagogiai Társaságnak tagja is volt. Sőt mi több a Gyulai Emlékkönyvben közölt írás is tőle van, és nem az ifjabb Zibolen Endrétől.

V.Gy.M. Nem is tudom, hogy miért nincs az ifjabb Endrétől írás. Ezt nem tudom, mert ő már akkoriban is a pedagógiával kacérkodott, és elég érett volt ahhoz, hogy írjon, hiszen egyidősek voltunk.

L.K. Ágnesnek, mikor megmutattam a könyvet akkor mondta, hogy jaj, hát itt a Zibolen Endre. Mondtam neki, Ági ez nem az édesapád, aki ideírt.

V.Gy.M. Nem? Ja, pardon, hiszen Vayer Lajos feleségét is Ágnesnek hívták és az én generációm, ha Ágit mond, akkor rá gondol.

L.K. Az egyik Zibolen-leszármazott, Bandi bácsinak a testvére, Zibolen Etelka. Etelka néni hívták úgy a családban, hogy Morzsa.

V.Gy.M. Az Ágnest hívták úgy.

L.K. Én úgy hallottam, hogy Morzsa néni, sőt én is úgy szólítottam.

V.Gy.M. Ezt egyszerűen nem értem. Morzsa néni az a Vayer Lajosné volt. Az Etelka, pedig az Ortutay Gyula, Ortutay Lovas Gyula felesége volt. A Lovas, az az Ortutay Gyula anyja neve volt, amit azért vett fel, mert Ortutay Gyulának hívták őt is, mint a néprajzost.

L.K. Igen-igen, a nevek összetalálkoztak.

V.Gy.M. Nem akart ugyanazon néven szerepelni. Ő is Eötvös-kollégista volt, egy évvel lejjebb járt nálam. Bandinak volt szobatársa, és akkor Lovas Gyula néven kezdett publikálni. A fia, az Ortutay Lovas Gyula, aki újságíróként szerepel, azért vette fel mindkét nevet, mert joga volt hozzá, hiszen az apját Ortutay Gyulának hívták. Az írói neve Lovas Gyula volt, tehát mindkét nevet jogosan használhatta.

L.K. Én úgy tudtam, hogy Etelka néni is úgy használta, hogy Ortutay Lovas Gyuláné.

V.Gy.M. Hát azt el tudom képzelni, és ez lehetséges, mert hiszen szegény Lovas Gyula halálos ágyánál én is ott voltam. Az ő halála nagyon korán következett be, csontvelőrákban halt meg.

L.K. Olyan sok mellékes kérdés vetődik fel bennem, hogy tényleg ha egy következő beszélgetésre lesz alkalom, az nagyon jó lenne.

V.Gy.M. Mit tetszik csinálni ezekkel a beszélgetésekkel?

L.K. Hát részben szeretném megjelentetni, mert azt gondolom egy olyan anyag gyűlik össze, amit nem mindenki ismer, tud és én például nagyon szeretem az efféle olvasmányokat. Különösen Bandi bácsi, az ifjabb Bandi bácsinak a könyvét olvastam, nagyon-nagyon szívesen, amit Sarkadi László készített vele Beszélgetés Zibolen Endrével címen.

V.Gy.M. Ezt én nem is ismerem.

L.K. Egy nagyszerű könyv. Sarkadi László is már sajnos meghalt, az 1980-as évek végén.

V.Gy.M. Sajnos, mi Zibolen Bandival elszakadtunk egymástól, de a Vayer Lajossal mindmáig szoros kapcsolatban voltunk és vagyunk, és így az Ágnessel is. De Bandival nem, és az Etelkával sem. Etelkának én valaha nagyon csaptam a szelet diákkoromban, és tulajdonképpen ő választotta helyettem az Ortutay Lovas Gyulát.

L.K. Hát ilyen az élet.

V.Gy.M. Hát, ilyen van: Bandival megszakadt a kapcsolat. De a Vayerékkal annál élénkebb. Csak nem tudom, amióta meghalt a Zibolen Ágnes, az öreg Zibolen Ágnes – akit még egyszer mondom, őt hívtak Morzsának, tessék elhinni. Ha Morzsa néniről van szó, csak ő lehetett és nem az Etelka. Eta nénit, az lehetetlen, hogy Morzsa néninek szólították. Tessék még egyszer megkérdezni: ha jó kapcsolatban van az Ágnessel.

L.K. Megkérdeztem, és megtudtam, hogy Etelka nénit mint „legfiatalabbat Babának” szólították a családban.

V.Gy.M. Ez a pszichiáter Ágnes?

L.K. Igen.

V.Gy.M. Tudom, mert nekem is van egy pszichiáter lányom, egy-két évvel idősebb Zibolen Ágnesnél.

L.K. Ágnes is említette, hogy ők talán – úgy mondta – évfolyamtársak voltak.

V.Gy.M. Az is lehet. Vagy egy-két évvel lejjebb volt, mint az én lányom. De tudnak egymásról.

L.K. Ágnes mondta, hogy tud az Ön leányáról.

V.Gy.M. Vajda Juliannáról.

L.K. És Vajda Julianna ír-e mostanában ismeretterjesztő jellegű könyveket?

V.Gy.M. Nem annyira, inkább esettanulmányokat.

L.K. Esettanulmányokat? Mert van nálam egy könyv, aminek a szerzői közt szerepel Vajda Julianna.

V.Gy.M. Hát lehet az egy gyűjteményes kötet ...

L.K. Mint kiadó, illetve mint szerző szerepel.

V.Gy.M. Mint a könyv szerzője? Nem is tudtam róla. Nem ismerem. Pedig, a lányom műveit mégis ismernem kéne.

L.K. Biztos vagyok benne, hogy így is van.

V.Gy.M. Tudom, mit csinál egyébként, de arról nem tudok, hogy önálló kötetet tett volna közzé. Bár közzétehetne, mert nagyon okos. Nem olyan típusú, mint a papa, aki lehet, hogy elnyomja. Hát, ez így van. Egy erősebb egyéniségű papa mindig elnyomja a gyerekeit, sajnos.

L.K. Saját magáról azt mondja Ön, hogy ...

V.Gy.M. Hát, én egy elnyomó egyéniség vagyok. Még most is, ezért ...

L.K. A családban?

V.Gy.M. A családban és azonkívül is.

L.K. Igen?

V.Gy.M. Hát, mert akinek követelményei vannak, azt nem szeretik. Még most is aktív vagyok. Tanítványok meg ilyenek nem szeretik, mert szoktam követelni a vizsgáztatáson is.

L.K. Szerintem ez nagyon jó dolog.

V.Gy.M. Hát, én szerintem is. A nívót tartani kell.

L.K. Én úgy gondolom, hogy aki követel, azt a hallgatók megismerik és tudják, hogy mi a mérce, hogy meddig kell eljutni.

V.Gy.M. Világos. Az idén már nem tanítok, mert egy kicsit nehezemre esik. Őszintén szólva egy ilyen másfél órás beszéd az már sok. De vizsgáztatni folyton vizsgáztatok itt is, ott is, amott is. Meg mint öreg, mindig elnökölök valahol különböző tárgyakban.

Pontosan filozófiában, pedagógiában és irodalomban. Mint irodalmár én az általános irodalom szakembere, összehasonlító irodalmár lettem, ami azt jelenti, hogy nem egy irodalmi elméleti kérdés, hanem több irodalmi kérdés kezelése a dolgom. Szeretném, ha még egy pár percre lehetne folytatni ott, ahol a Paedagogiai Társaságot hagytuk abba, mert ha jól emlékszem, Prohászka Lajosról kezdtünk beszélni. Én azt mondtam, hogy tőle tanulta meg az ember azt, hogy a pedagógia, a filozófia, illetve annak filozófiai alapjai, az ember felfogás filozófiai alapja és hát az antropológiai szemléletmód milyen szorosan függenek össze, és hogy mennyire fontos egy pedagógiai szemléletmód kialakításához az elméleti alapvetés. Ezt a tanulást akkor hasznosítottam, amikor Prohászka Lajos ezért megharagudott rám, mert 1947-ben, amikor nyugdíjazták, úgy érezték az akkori erők (akkoriban kerültek a kommunisták erősebben uralomra), hogy ifjú emberek kelljenek. Tetszik ismerni ezt mozgalmat, most az ifjúság következik jelen pillanatban is, ebben a fázisban vagyunk. Akkor kissé forró fejű ifjúságot tettek oda. Ilyen „forró fejű ifjúként” kerültem én is az egyetemre, a pedagógiai tanszékre, és vezettem a tanszéket egy évig. Beosztottaim voltak – és ne tessék ezen nevetni – Várkonyi Hildebrand, ami nevetséges, hogy az én beosztottam volt, és Kardos Lajos, a pszichológus. Prohászka Lajos pedig eltávozott az egyetemről. Ő azt gondolta, de ebben nem volt igaza, hogy nekem is részem volt benne. A politikai hatalmak, amelyek az egyetemi vezetőket irányították, hajtották végre. De viszont, amit tanultam tőle, az az alatt a két év alatt történt, amíg az egyetemen dolgoztam. Egyben az Országos Neveléstudományi Intézetben is dolgoztam, melyet Mérei Ferenc vezetett, ez a zseniális, zaklatott életű, állandóan nyugtalan, forradalmi szellemű, de valóban zseniális, furcsa ember.

L.K. Mérei Ferenc?

V.Gy.M. Igen, Mérei Ferenc. A művei most is közkézen forognak. Nem volt kellemes ember, de komolyan mondom, hogy élesebb eszű emberrel nem találkoztam, mint ő volt. Mindent megértett egy pillanat alatt. Az ember nem is mondta ki, amit gondolt, mégis azonnal tudta, hogy mire gondol. Erőszakos is volt. Neki volt a gondolata, hogy menjek oda. Ebben a furcsa helyzetben igyekeztem jól viselkedni, és igyekeztem úgy előadni, hogy a hallgatók szeressék az előadást. Soha életemben annyi hallgatóm nem volt, mint abban a két évben. Általában olyan négyszáz-ötszáz ember ült a teremben, úgyhogy nem lehetett a bölcsészeti karon előadni, hanem a jogi kar legnagyobb termét kaptam meg, és odajöttek a hallgatók. De jöttek! A különböző emlékiratokban szerepel is, hogy óráimra jártak és hogy ezek az órák milyenek voltak. Jó órák voltak, nem tudom, miért. Neveléstörténetet adtam elő, és ezen a címen művelődéstörténetről beszéltem, ezt Prohászka-tól tanultam. Készült is egy jegyzet, az ókori művelődéstörténetről, illetve pedagógiatörténetről és ezt a jegyzetet, ha a név mond valamit magának, Bódy László csinálta.

L.K. Bódy László? Nem találkoztam ezzel a jegyzettel.

V.Gy.M. Turóczi-Trostler József tanítványa volt, germanista. Később, '56 után kivándorolt, és Ausztráliában lett professzor. Ma is él már nyugalomban, de főleg Bécsben tűnik fel. Azt hiszem, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagjává választotta. Ezt azért mondom el, mert ez valahogy beletartozik. Én még mindig azt hallom: Prohászka volt itt tulajdonképpen az ismert. Ez a pedagógiai előadás jól sikerült, a jegyzet is jó. A Bandi, a Zibolen Bandi, a fiatal, sokszor csodálkozott azon, „hogy tudta ezt te már akkor”. Mondtam, mert bizonyos későbbi pedagógiai marxista nézetek már benne voltak az én előadásaimban. Fogalmam sincs róla, hogy azokat én honnan tudtam. Mindenesetre pedagógiai előadások érdemei folytán kaptam egy három hónapos ösztöndíjat Genfben. Piagetnek, a nagy pszichológusnak az

intézetébe, a Nemzetközi Nevelési Intézetbe, és ott három hónapot töltöttem. Rendkívül sokat

gyarapodtam, és pedagógiát is tanultam, eközben itthon megtörtént a fordulat.

L.K. Ez már '49-ben volt?

V.Gy.M. '48-ban hazajöttem, és '49-ben kedves Mérei barátunk mondta, hogy hát jól van, jól van, látom sokat tanultál. De tanúja voltam a házasságának is. Úgyhogy ezt a részét is nagyon ismerem az életének.

L.K. Ami engem nagyon-nagyon érdekel részben az Emlékkönyv, és ez most már nem Prohászka, hanem egy kicsit odébb lépve Gyulai személye. A könyvbemutatón is említettem, hogy Gyulait igazán nem ismerik, és nem ismerik el. Ön szerint ez miért lehetett, hogy így alakult a helyzete?

V.Gy.M. Hát, Gyulai nem írt sokat, írásai nem voltak jelentősek, nem hagyott maradandó nyomot.

L.K. Pedig nagyon sok költőről, íróról írt.

V.Gy.M. De nem olyan jelentőset, hogy ezt az utókor megőrizte volna. Lehet, hogy egyszer fel fogják fedezni. De nem jelentősek írásai, ez az oka, hogy keveset beszélnek, keveset tudnak róla. Érdemes, okos ember volt. De nem volt olyan kiemelkedő egyéniség, akit ne mindig a szorgalma, odaadása, megbízhatósága, szeretete, emberszeretete miatt ne becsülték volna. Emiatt becsülték elsősorban: az egyénisége miatt, nem annyira a tudása miatt. Mely szintén nagy volt, de az ő egész embersége volt a vonzó, és az volt az, ami az iránta való tiszteletet a Paedagogiai Társaságban is magával hozta. Ezért választották őt a vezetők közé, mert úgy érezték, hogyha nincs is vastag kötettsorozat a háta mögött, de annyi emberség van mögötte, hogy mindent megérdemel.

L.K. Van egy Emlékkönyve, de azt, azt hiszem a nekrológban írta is, hogy ő nem akart didaktikával, egyáltalán pedagógiával foglalkozni.

V.Gy.M. Igen.

L.K. És mégis ...

V.Gy.M. Erre mondtam, hogy bizonyos fokig laikusként került oda. Pedagógus volt, de ő nem hivatásos, hogy úgy mondjam, nem elméleti pedagógus volt.

L.K. De az amit tett, a gyakorlat vonatkozásában nagyon fontos volt.

V.Gy.M. Azt jutalmazta a Társaság azzal, hogy a legfőbb tisztségekre választotta meg: miután a titkárságról lemondott, akkor elnökségi taggá választották. Amint elmondtam, az ő becsültsége, az elsősorban egyénisége miatt volt: a szorgalma, megbízhatósága miatt. Támasza és talpköve volt a Társaságnak évtizedeken keresztül.

L.K. Szóval én csodáltam azt, amit gyönyörű szépen írt saját magának az ún. Opusculákban. És nem tudom, hogy hogyan írta le. Megjelent tanulmányok voltak, és azt másolta ki, azt sem tudom hogyan állt össze? A mai napig nem tudom. Úgy tudom, hogy a tanárképzőn, a Polgári Főiskolai Tanárképzőben, annak Magyar Irodalmi Szemináriumában amit dolgozott és ahogy bánt a hallgatókkal, az valami csodát jelentett.

V.Gy.M. Maga ismerte őt? Hát az nem lehet.

L.K. Nem, én ezeket az Opusculákat kaptam meg az unokától, és az egész kapcsolat abból adódott, hogy a Testnevelési Főiskolának 60. évfordulóján megjelent az újságban egy hír. Ott írt az újságíró Gyulai Ágostról, ahol közölte, hogy többek között az újságírónak a nagypapája volt. Én ezt említettem Mészáros István tanár úrnak, és ő, amikor befejeztem a Magyar Paedagogiai Társaság történetével való foglalkozást – ugyanis ebből készítettem a doktorit – mondta, hogy Katalin, azért keressen, keressen. Mesélte, hogy volt egy cikk. „Keresse meg az utódot, biztos,

hogy ő tud többet mondani a nagypapáról”. Természetesen a telefonkönyv volt a végső forrás, amikor egy automata telefonnál bemondtam, hogy ki vagyok és kit, miért keresek. A forrás gazdája visszahívott. Így ismerkedtem meg az unokával. Mondtam neki, hogy a nagypapával foglalkozom. Annyi nagyon jelentős közleménye, titkári közleménye jelent meg, hogy úgy gondoltam, feltétlenül meg kell ismerni, ha van leszármazottja. Akkor kaptam meg tőle a nagypapának néhány könyvét, például az Emlékkönyvet is. Így adódott, hogy megírtam a Gyulai Ágost kismonográfiát, és utána kezdtem hozzá az Emlékkönyvhöz. De máig is nagyon fontos kérdés számomra, hogy 1967-ben az Életrajzi Lexikonban miért írták azt Gyulai Ágostról, hogy a Horthy-rendszernek a kiszolgálója volt.

V.Gy.M. Nem lehet azt tudni, ki csinálta a cikket...?

L.K. Kenyeres Ágnes neve lehetett ott.

V.Gy.M. A Kenyeres Ágnes is olyan marxista volt, és Bolgár Elek volt a férje. A „Révai Minisztériumban” dolgozott, okos, kedves nő volt.

L.K. E körülmények alapján feltételezem, hogy emiatt állt hozzá a pedagógiai szakma is úgy, hogy Gyulai Ágost nem került bele a '70-es években készített Pedagógiai Lexikonba, mert abban nem szerepel. Az Új Pedagógiai Lexikonban Haránszky Nándor már írt róla.

V.Gy.M. Tetszik látni.

L.K. Ezek nagyon furcsa dolgok számomra.

V.Gy.M. Országunkban ez szokás. Egyik könyvben szerepel az, aki a másikban nem szerepel, aztán megint szerepel. Egyszer jót írnak róla, aztán rosszat írnak róla – ez már így van.

L.K. Azt hiszem, ennek lehet a következménye, hogy még most is, ha meghallják Gyulai nevét, akkor igazán nem ismerik el.

V.Gy.M. Nem ismerik, mert nem tudják ki volt.

L.K. Gyulainak az eredeti neve Griesbach volt. Magyarosította a nevét. Nem tudom, mennyit olvasott bele az Emlékkönyvbe.

V.Gy.M. Nem sokat. Amit maga írt...

L.K. És ahhoz mit szól?

V.Gy.M. Jónak tartottam.

L.K. Az előljáróban írottakat?

V.Gy.M. Szép és okos, mértéktartó.

L.K. Nagyon-nagyon sajnálom, és mindig azt kell mondanom, ha ez szóba kerül, hogy amit én ebben az előljáróban írtam, annak az a része, hogy a polgári pedagógiánk utolsó nemzedékéről írottak az Mészáros István tanár úrnak a könyvéből valók.

V.Gy.M. Melyik Mészáros István? Amelyik itthon van, vagy aki külföldön van?

L.K. Nem, Ő itthon van és a könyvbemutatón ott volt. Akit Ön megismert ott.

V.Gy.M. Ja, tudom már, az az idős úr a pedagógusokkal, akit a pedagógusok atyjaként tisztelnek. Tudniillik van egy Mészáros István, aki Berchesterben lakik Angliában, s aki az Akadémiának külső tagja és ide is szokott látogatni. Azt hittem hirtelen, hogy ő.

L.K. Nem. Ő neveléstörténész, és sok könyve jelent meg. Többek között Mindszentyről írott kiadványa, továbbá a Magyar iskola és neveléstörténet kronológiája. Az, amit kiemeltem a könyvben, az onnan van.

V.Gy.M. Ez így jó, és én nagyon örülök a találkozásnak.

II. 2000. július 06-án

L.K. Tisztelt professzor úr! Olyan sok érdekes dolgot mondott a múlt alkalommal. Említette a szegedi munkásságát is, ami nagyon érdekelne. Hát, ha Prohászka is Önben felvetődik, részben a kiadvány kapcsán, azt is szívesen hallgatom. Gondolom, hogy Tőkéczi Lászlónak is tudok majd újat mondani vele, ahhoz képest, ami a kötetben áll.

V.Gy.M. Tulajdonképpen eddig én Szegedről mit mondtam?

L.K. Szegedről nem mondott professzor úr semmit, csak azt mondta kissé megrovóan, hogy nem említettem a Gyulai-féle könyvben az Ön szegedi tartózkodását. Sok mindent felsoroltam, és Szeged tényleg kimaradt.

V.Gy.M. Ha már Szegedről van szó, akkor mondom, hogy én sok évig dolgoztam az Irodalomtudományi Intézetben. Még akkor is, amikor már Szegedről nyugalomba vonultam, még egy évig az Intézetnek dolgoztam. Onnan mentem végleg nyugalomba, de az akkor már másodállásom volt. Az Intézetbe, az Akadémia Irodalomtudományi Intézetébe 1956-ban kerültem, még a forradalom előtt. Klaniczay Tibor jóvoltából, aki egy villamosmegállóban kérdezte tőlem: nem akarsz az Intézetbe jönni? Azt kérdeztem: mi az. Nem tudtam, hogy megalakult. Előtte már dolgoztam ott egy évig az elődjében. Mondta, hogy ismét megalakult az Intézet.

L.K. Hogy hívták az elődszervezetet?

V.Gy.M. Várjunk csak, Világirodalmi Központ vagy valami ilyesmi. Azt Kardos Tibor vezette, és ott dolgozott állandóként például az Erdélyi Ilus, az Erdélyi Ilona, a néprajzos Erdélyinek a húga; most is él, irodalomtörténész. Aztán Bor Kálmán, aki nyugalomban van, a Széchenyi Könyvtárban volt osztályvezető. Egy darabig az Intézet könyvtárában is dolgozott. Na, ezek nem pedagógusok, hanem irodalmárok. Így az Intézetbe kerülve ott dolgoztam én is, de nagyon sokáig, míg aztán az Intézetnek külföldi kapcsolatai kerültek az én kezembe. Itt nagyon jó volt, mert gyakorlatilag szabad járást biztosított nekem Nyugatról Keletre, mert abban az időben, mikor nemigen volt szabad utazni, engem nemzetközi funkcionáriusként kiengedtek, és nem is bántuk meg. Még emlékszem rá, hogy egy alkalommal valami problematikus író is elhívtam, Tóth Dezsőt, az egykori piarista szerzetest, aki majd a pártközpont dolgozója lett.

L.K. Tóth Dezső nevét én azért hallottam, mert volt az Akadémiának egy Pedagógiai Kutatócsoportja, és annak vezetője volt Horváth Márton egyetemi tanár, és azt hiszem, hogy ott dolgozott a felesége.

V.Gy.M. Dezső irodalmár volt. De a kutatócsoportról is tudok. Horváth Mártonnak viszont a fia az intézetben nevelkedett.

L.K. Azt hiszem megint másra gondolunk, mert az a Horváth Márton, akit én ismerek, ő az ELTE-n volt a Neveléstörténeti Kutatócsoport vezetője, és fia állatorvos lett.

V.Gy.M. Akkor az nem a politikus Horváth Márton? Meghívott egy azóta is kollégám, barátom, velem egykorú francia professzor Párizsba, és egy évig ott voltam. Aztán átmentem Kanadába az előző feleségemmel, aki aztán rövidesen meghalt. Így akkor visszajövén úgy éreztem, hogy nem szeretek az Intézetben lenni, mert ott túlságosan irányított az ember. A tanár, pláne egyetemi tanár önálló. Ezért szóltam Sőtérnek, a minisztériumban Polinszkynak, hogy szeretnék Szegedre menni, és ott katedrát alapítani. Ezt teljesítették is, és akkor ott megalapítottam az Összehasonlító Irodalomtudományi Katedrát, amely máig virágzik. Az utódom, közvetlen utódom Fried István lett. Jobban mondva közben volt még Kanyó Zoltán, aki egy idő után meghalt. Fried István 15 évig vezette a katedrát és Odorics Ferenc, egy irodalomelmélettel foglalkozó szakember volt. Én Szegedet előzőleg már nagyon kedveltem, mert meghívott oda a Halász Előd, külső professzornak. Összeköttetésben voltunk, bár ő lényegesen fiatalabb volt nálam, de azért megvolt

az összeköttetésünk. Így aztán természetesen adódott, hogy Szegedre kerüljek. A szegediek, nem mondom, hogy túl nagy lelkesedéssel fogadtak. Főleg félték tőlem – mert hogy úgy mondjam, idézőjelben - „magasabb körökből” jöttem. Azóta a szegedi egyetem más státussal rendelkezik. Ma az ország legnagyobb egyeteme. De valóban a legnagyobb.

L.K. Nagyobb mint az Eötvös?

V.Gy.M. Igen. Lényegesen nagyobb, és a rektora pedig az Országos Rektori Konferenciának az elnöke. Úgyhogy Szeged elnyújtotta csápjait az egész környékre, az Orvostudományi Egyetemet is be tudta kebelezni. A József Attila Tudományegyetem ma egy része a szegedi egyetemnek, hivatalosan a neve már nem József Attila Tudományegyetem, hanem Szegedi Egyetem és abban az orvosok éppúgy benne vannak, mint az Élelmiszeripari Főiskola, a Tanárképző Főiskola, a Hódmezővásárhelyi Agrár Főiskola. Az egész környéket behálózta. Rendkívül tehetséges a rektor is, matematikus. Csak az volt a gond, hogy tizenkettő után már nem lehet vele beszélni, mert addigra elfogyott egy üveg konyak...

L.K. Ajaj.

V.Gy.M. ...akkor már abbahagyta a gondolkodást, de 12-ig igen okos és kedves volt. Ennek az „örömnek” az is kifejezése volt, hogy egyszerűen nem adtak helyet, szobát, tantermet előadást tartani. Az első előadásaimat a folyosón tartottam. Ezt meg is írja a Pál Jóska, aki az első tanítványaim közé tartozott. Aztán ez lassan változott, és én Szegeden – őszintén mondom – nagyon jól éreztem magam. Nagyon jó gárdát tudtam összehozni a tanszékre. Bojtár Endre is ott volt egy darabig, és hadd mondjam el, hogy fenomenális tanár is volt, nemcsak lakótárs. Aztán elkerült. Szívem neveltje Pál József, aki államtitkár volt. Szerencsére erről mélyen hallgat, hogy miért, de elment. Ő a kulturális miniszternek volt az embere, és miután lecserélték, államtitkárságot kapott.

L.K. Ezek szerint el kellett mennie?

V.Gy.M. Valószínűleg ... és egyébként sokáig tehetséges és népszerű ember volt. Szegeden én is népszerű tanár lettem, egyszerűen azért, mert én mindenféléről beszéltem, a bibliától kezdve a keleti és nem keleti, a titkos és nem titkos iratokig. De ezt elnézték valahogy, mert kicsit idegennek tekintettek. Hát ezt a kis gárdát nagyon szépen összehoztam. Sok kiadványt is csináltunk. Egy nagy kronológiát, de „hála” Szeged könyvterjesztő impotenciájának, nem terjedt el. Hát lehet hogy majd egyszer később kiadják, óriási munka van benne. És rengeteg pénzt kaptunk hozzá.

L.K. Irodalomtörténeti kronológia?

V.Gy.M. Ez egy irodalomtörténeti kronológia. Mégpedig csak a XX. század, 1901-től kezdődik. Később Pál Jóskával csináltunk egy irodalomtörténeti kronológiát. Az Akadémiai Könyvtár rendelte, mindjárt népszerű lett. Eltűnt, azóta nem sikerült kiadni. Ezek szerencsétlen dolgok, mert abban a kronológiában van egy csomó ember, akit nem kellett volna bevenni tulajdonképpen. De voltak kötelezőek – költők, irodalmi vezérek, nem lehetett kihagyni őket. Közben azonban költészetük nem ért annyit, hogy beleférjenek egy ilyen kronológiába. De Szegeden azt sikerült megőrizni, hogy a hallgatóknak valóban irodalmat tanítottam, és soha nem alázkodtam meg olyan értelemben, hogy mit tudom én egy Akszajevről, meg ilyen hülye szovjet írókról zengedezzem. Ezek vagy kimaradtak, vagy megmondtam róluk, hogy ezek divatból „mennek”. Előadásaim ún. világirodalmi előadások voltak, amelyek ...

L.K. Világirodalmi, de benne magyar képviselőkkel is?

V.Gy.M. Hát természetesen. A világirodalom számomra gyakorlatilag inkább az európai és az amerikai, észak-amerikai irodalmat és újabb időkben a dél-amerikait is

jelenti. Akkor még az afrikaiak kevésbé voltak előtérben. Ma már egészen más a helyzet. (Vannak francia nyelvű, angol nyelvű afrikai írók.) Ezek az előadások nagyon népszerűek voltak. Sokan jártak, rendkívül sokan vizsgáztak, rengeteg szakdolgozóm és disszertánsom volt bel- és külföldről. Mit mondjak még? Még egy szép élményt jelentett az ún. csütörtök este. Ugyanis mindig szerdán mentem le Szegedre és péntek este jöttem vissza, így a csütörtök este volt szabad. Ezen a csütörtök estén volt egy szabad szeminárium, amely tömve volt, és mindig valamilyen témáról beszélünk. Vagy én beszéltem vagy valaki más beszélt és ...

L.K. Hallgatók vagy meghívottak, külső meghívottak?

V.Gy.M. A hallgatók. Ezt nagyon szerették. Ez komoly tényező volt, úgyhogy lassanként befogadtak, megszerettek, és ma már Szegeden a szent öregek közé tartozom. Tetszik tudni, egyszer 70 éves koromra adtak ki egy idegen nyelvű könyvet rengeteg nyomdahibával, egyszer 80 éves koromra adtak ki egy idegen nyelvű kötetet, egyszer most '98-ban, 85 éves koromra egy magyar nyelvű kötetet. Abból adtam is Önnek vagy nem?

L.K. Nem.

V.Gy.M. Akkor adhatok?

L.K. Ha megtszítel vele, köszönöm szépen!

V.Gy.M. Most három könyvet odaadjak? Ha ki tetszik dobni, akkor az sem baj... Hát ez az a három emlékkönyv, amit eddig megjelentettek. Remélem 90 éves koromra, ha megérem, megint kapok egyet. Mert ezek szorgalmas, kedves barátok.

L.K. Szeptemberben lesz Szegeden egy német nyelvű előadássorozat, a neveléstudományi tanszék szervezi. Pukánszky Béla ő már a fiatal nemzedékhez tartozik, ő ott a neveléstudományi tanszék vezetője.

V.Gy.M. Most vezetője már?

L.K. Azt hiszem, most már az lett.

V.Gy.M. Ő a fia vagy unokája a Pukánszky Bélának, a germanistának?

L.K. Erre nem tudok biztonsággal felelni.

V.Gy.M. Pukánszky G. Béla egy fontos germanista, a debreceni egyetemen volt tanár. Ehhez még Bleyer Jakab neve kapcsolódik, aki Budapesten volt magántanár, aztán a debreceni egyetemen lett tanszéke. Ez a Bleyer Jakab valamikor még a Horthy-korszak kezdetekor, azt hiszem a Bethlen-kabinet előtti kabinetben volt miniszter. Erre nagyon büszke volt, hogy ő kegyelmes úr, de 1933-ban elég dísztelenül halt meg. Rendkívül kellemetlen ember volt. Én nála vizsgáztam, jól tudom. Tüntetések voltak ellene, a diákok felvonultak a lakása elé, a Mikszáth-téren lakott, és záptojással dobálták meg az ablakait. Szegény, aztán meghalt '33-ban. Az utódja lett Thienemann Tivadar, gondolom ismeri a nevét. 1945-ig volt, majd 1947-ig és 47-ben kiment Amerikába. Ott még hosszú ideig oktatott, de pszichológiát és nem germanisztikát. Nagy tudású ember volt a Thienemann és nagy fantáziájú. Egyik pártfogóm és mesterem. De egyébként Bleyer Jakab két embere, akik mindig mellette voltak, Pukánszky és Koszó János. Az ő nevük talán ismerős... Unokája kell, hogy legyen. Hát most mit mondjak még Szegedről? Kérem szépen azt mondhatom még Szegedről, hogy én szegedi tanár koromban lettem annak a Nemzetközi Összehasonlító Irodalmi Tudományos Társaságnak az elnöke, és mint ilyen, Szegedet a központjává tettem akaratomon kívül is egy kicsit ennek a nemzetközi komparativista életnek, amely rendkívül odaadó emberekből állt. Folyton kell írni valahová, most nekem is. Már úgy értem, tanulmányokat, meg mindenki kap emlékkönyveket. Onnan aztán, mikor '84-ben, nem, '74-ben – már összekeverem a dátumokat – tessék csak várni, nem mégis '84-ben, mert '74-ben kerültem Szegedre. Egyébként én akkor 60 éves voltam, amikor Szegedre kerültem, és így csak 10 évet

tudtam ott eltölteni. Onnan aztán egyenesen meghívtak egy német egyetemre, egy fiatal német egyetemre. Ugyancsak azzal a kéréssel, hogy alapítsak egy összehasonlító – irodalomtudományi tanszéket. Ez a Bayreuth-i Egyetem. Csalogatásul még az ünnepi játékokra is kaptam jegyet, hogy szeressem Bayreuthot. Az egyetem egy fiatal egyetem volt igen sok pénzzel. Ez az Adidas gyár – nyilván tetszik ismerni – ott van a közelben, vagy ott volt a közelben. Ez szponzorálta az egyetemet, úgyhogy rengeteg pénze volt. Ott 23 hónapig voltam már Szeged után közvetlenül, mert 24 hónap után már véglegesíteni kellett volna. Azt már csak azért sem tehették, mert 70 éven felül abszolút lehetetlen lett volna. De ez egy nagyon szép időszak volt. Bizonyos fokig folytattam ott is Szegedet. Ott is volt egy (nem csütörtök, hanem) szerda estéim.

L.K. Szóval mindig volt egy olyan este ...

V.Gy.M. Igen, amikor összejöttek vagy én beszéltem, vagy valamelyik másik tanár, vagy meghívtunk oda sok embert, mert volt pénz. Úgyhogy nagyon sokan összejöttek. Híre ment és jelentkeztek az emberek, hogy szeretnének itt egy estét. Ezek nagyon szép dolgok voltak. Azt mondjuk, azért volt folytatása Szegednek. Kis egyetem volt a Bayreuth-i, amelynek természettudományi része volt elsősorban kifejlett. Az irodalomtudományi rész kevésbé, annak fejlesztésében működtem én közre. Nagyon népszerű voltam ott is. Vezetője ma is barátom, és ő mindig mondogatta, miért nem vagyok egy kicsit fiatalabb, soha nem engedne el.

L.K. Ez kedves volt és biztos nagyon szerették a professzor urat.

V.Gy.M. Hát szerettem én is őket, és nagyon aranyos tanítványaim voltak. Ott tartottam az első Don Juan előadásom, amiből aztán könyv is lett: Don Juan vándorútja címmel. Az egyetemi könyvtárnak kitűnő könyvtárosa volt Karácsonyi Béla, mindent összegyűjtött, amit lehetett. Elképzelhető, hogy az egyetemi könyvtárnak megvan. Vagy van Szegednek egy másik nagy könyvtára, egy gyönyörű épületű könyvtár. Valamelyiknek az irattárában valószínűleg megtalálható Gyulai Ágost könyve is. Tettamanti Bélával tetszett találkozni?

L.K. Csak a nevével. Tudom, hogy pedagógus volt, és azt is tudom, hogy a Magyar Paedagógiának az évfolyamait Márer Erzsébettel együtt ők gyűjtötték össze, de többet nem tudok róla.

V.Gy.M. Tettamanti, ez a név nem túl gyakori. Ez volt az első kísértés, hogy Szegedre kerüljek, mert halála után a szegedi tanszék üresen állt. Akkoriban én, mint pedagógus az Országos Neveléstudományi Intézetben dolgoztam. Azt nem is tetszik tudni, ez is egy bűnöm.

L.K. Sajnos tényleg nem tudom, pedig erre is nagyon kíváncsi lennék.

V.Gy.M. Akkor Mérei Debrecenből jött Kiss Árpáddal együtt, és a pedagógiai tanszéket foglalta el Budapesten. Egy magas, tagbaszakadt ember. Kiss Árpádnak a nevét ismeri?

L.K. Igen, természetesen. Árpád bácsi akkor, amikor én odakerültem a Magyar Pedagógiai Társaság titkárságához, a Társaság elnöki tisztségét látta el.

V.Gy.M. Akkor már kiszabadult. Tudja, ő egy darabig teljesen ártatlanul, hát ki nem ártatlan, Kistarcsán volt évekig. Ha érdekli, majd arról a pedagógiai korszakról is beszélgethetünk. Mert ő, vagyis Árpád akkor nem volt ott, de felmerült benne, hogy átvinném-e esetleg a tanszéket. Én szívesen átvettem volna, de nagyon elleneztek itthon. A feleségem mondta, hogy az nagyon fárasztó lejárni, úgyhogy végül is nem mentem le Szegedre. De hosszú évekig vagy mondjuk, addig a bizonyos 1954-es párthatározatig dolgoztam a pedagógiai területen. 1945-ben én még a Pestszentlőrinci Gimnáziumban voltam tanár. Azért mondom, hogy Pestszentlőrinc,

mert akkor úgy hívták. Utána átkerültem a Barcsay utcába. Baróti Dezső, ez a név mond valamit?

L.K. Igen, természetesen.

V.Gy.M. A papája is Baróti Dezső, osztályvezetősége idején ürrült egy hely vagy kreáltak egy helyet a köznevelési intézményben. Ez volt a Köznevelési Tanács. Ez a Köznevelési Tanács tanácsadó szerve volt a minisztériumnak. Ez azt jelentette, hogy itt az ember, mint kis előadó gyakorlatilag nagy hatáskörrel rendelkezett. Mert ha én szóltam a minisztériumban, hogy ezt vagy azt kell csinálni, akkor ezt vagy azt csinálták. Ennek a Köznevelési Tanácsnak volt vezetője Kiss Árpád, aki Debrecenből jött. Ő volt a főtitkár, az elnök pedig Sík Sándor, aki viszont Szegedről jött oda, és mint tudja aztán a piarista rend főnöke lett. Ő és a másik pártfogója Karácsony Sándor volt, mert Karácsony Sándornak debreceni kapcsolatai voltak. Egyébként őt már középiskolai tanár korában megismertem, mert akkor a Zrínyi Gimnáziumban tanított, ahol én is érettségiztem. De kedves tanítványai közé tartozott Bóka László is, aki egyetemi tanár volt, és magyar irodalmat tanított s mint írónak sok regénye van. Nos, ez a Köznevelési Tanács egy évig állt fenn. Kiss Árpáddal azt kell mondani egy életre szóló barátság kötött össze, amely azzal folytatódott, hogy fia, Kiss Endre most is a legkedvesebb barátaim közé tartozik.

L.K. Amikor én Kiss Endrével beszéltem és kérdeztem, hogy édesapja régi társasági munkásságáról miért nem szólt, azt mondta, hogy az a Társaság olyan zártkörű szervezet volt – édesapja igazán nem tudott oda beférkőzni. Mondtam, hogy ezzel én nem értek egyet, mert Árpád bácsi éppen az Embernevelésről tartott székfoglaló előadást, amikor a Társaságnak tagja lett.

V.Gy.M. Tetszik emlékezni Kemény Gábornak a nevére?

L.K. Igen, persze.

V.Gy.M. A pedagógus Kemény Gábornak, akinek a lánya Hamvas Bélának lett a felesége, lányát pedig Kemény Katalinnak hívják. Én azt hiszem, hogy még él a Kemény Katalin. A hivatalos pedagógiai pályámat én tulajdonképpen Kemény Gábornál kezdtem, és az Embernevelés c. folyóiratba írtam. Az életemnek van egy ilyen pedagógiai része is. De még visszatérek Kiss Árpádra egy kicsit, aki egy nagyon kiváló ember volt. És nemcsak kiváló volt, de egy rendkívül kellemes, vonzó ember is.

L.K. Igen, az egy öröm és csoda volt, amikor bejött, amilyen nyugalommal érkezett a Társaság titkárságára.

V.Gy.M. Szélesen mosolyogva. Rendkívüli egyéniség volt és egészen – mondjuk azt kell mondanom – a haláláig megtartottuk a barátságot. Amikor ő nem volt hozzáférhető, akkor a feleségével találkoztunk, és aztán a legvégén a fia már hozzámragadt. Ma is heti látogatóm. Arra a bizonyos tanárképzőre térjünk vissza. Azt tudtam is, csak nem volt világos számomra, hogy Gyulai Ágost ott nemcsak pedagógiát adott elő ezek szerint, hanem irodalmat is.

L.K. Igen, és művelődéstörténetet.

V.Gy.M. Hát, ezek a dolgok össze is függenek. Főleg annál a generációnál, amelyet még Fináczy nevelt. Ő is abba tartozott. A művelődéstörténetet, a pedagógiatörténetet, a neveléstörténetet nagyon erősen összefogta. Nekem is volt ezzel kapcsolatban élményem, amikor az ELTE-n adtam elő neveléstörténetet. Ezek rendkívül népszerű előadások voltak. Azt hiszem, hogy azok is azért voltak népszerűek, mert hát akkor ott volt Fináczy Ernő is. Furcsa dolgok voltak, de előadásaim meg vannak örökítve különböző memoárokból, emlékezőkben főleg az órák és a neveléstörténeti gyakorlati órák. Akkor három ilyen, minden bölcsész számára kötelező tantárgy volt: a filozófia (azt Fogarasi Béla adta elő), aztán a

szociológia (azt Szalai Sándor) és a pedagógia azt én adtam elő, egészen 1950-ig. Amikor már megszűnt a Köznevelési Tanács helyette megalakult az ONI, az Országos Neveléstudományi Intézet. Ott voltam én is osztályvezető, hozzám tartoztak a folyóiratok, a Magyar Paedagogia, az Új Nevelés, melynek 5 vagy 6 száma jelent meg. Ez egy nagyalakú folyóirat volt. Az utolsó számát bezúzták már, merthogy „bűnös dolgok” voltak benne. Ámde én megmentettem egyet és be is van kötve mind a hat.

L.K. Ezzel a folyóirattal nem találkoztam.

V.Gy.M. Várjunk csak, hol lehetnek? Volt egy Új nevelés Könyvtára című könyvsorozat, melyet én adtam ki, de még Kiss Árpád alatt, az Egyetemi Kiadónál. Abban jelent meg a Mérei-Binét féle pszichológia, ami aztán hosszú ideig tankönyvként szolgált. És sok minden más is megjelent pl. Móczár László Állathatározója, meg ilyesmik. Néhány hónapig ún. rendelkezési állományban voltam, és utána egy általános iskolába hívtak be, ahol tanítottam egy pár hónapig.

L.K. Ez a „rendelkezési állomány” mit jelentett?

V.Gy.M. Azt jelentette, hogy a fizetést az ember csökkentve megkapta, és nem kellett csinálni semmit. Nem is volt szabad csinálni semmit! Ez egy érdekes dolog volt. Annak idején, amikor én ezt a pedagógiai pályámat kezdtem, akkor Ortutay Gyula volt a miniszter, és volt egy lapjuk, a Köznevelés. Ma is megvan. A Köznevelés szerkesztőbizottságában bent voltam, és sokat ültünk, vitatkoztunk, írtunk. Ortutay aztán felkért ebbe az intézetbe. Egy szép levélben megírta, hogy érdemeimre való tekintettel osztályvezetőnek kinevez. Aztán, mikor kitétek, akkor viszont Darvas József volt a miniszter, aki szintén írt nekem, egy levelet, amely így hangzott: további szolgálataimra nem tartanak igényt.

L.K. Először érdemeire tekintettel ... *(nevetés mindkét részről)*

V.Gy.M. Úgyhogy ez egy kedves, emlékezetes eset. Mindkét levél megvan valahol a sok irat között. Az isten tudja, hol kallódik. De lapozzunk inkább ebbe a könyvbe, amit mutat. Most látom, itt van a Zibolen Bandi.

L.K. Igen. Mondtam, hogy egy könyvet írt róla Sarkadi László.

V.Gy.M. Ki volt ez a Sarkadi László?

L.K. Újságíró, sajnos már ő sem él. Úgy kezdi a könyvet, hogy tulajdonképpen azért kérte fel Bandi bácsit beszélgetésre, mert olyan élvezettel tud mesélni, hogy azt ő feltétlenül le szeretné írni.

V.Gy.M. Látom, itt az 56-os szárszói előadásról is írt. *(Vajda György Mihály nyilvánvalóan Balatonfüredre gondolt.- L.K.)* Én is ott voltam azon, rádión köröztek, hogy menjek le. Én is tartottam ott előadást, bár mondtam, hogy nem térek vissza a pedagógiához, én már akkor irodalomtörténész voltam.

L.K. Professzor úr! Ön mit gondol a pedagógiáról, a tanításról, milyen élményei vannak a nevelés szerepéről?

V.Gy.M. Kérem szépen, én tanár maradtam egész életemben, most is úgy érzem. Naponta felkér >a XVIII. századi Társaság<, hogy tartsak előadást náluk, és beszéljek egy most megjelenő könyvünkről, amelyet egy német kollégával, aki az esseni egyetem összehasonlító tanszékén dolgozik, együtt csinálunk. Háromnegyed órára terveztem, de persze másfél órát beszéltem, és őszintén szólva élveztem, hogy prelegálhatok.

L.K. Biztos, a hallgatóközönség is hasonlóképpen érzett.

V.Gy.M. Valószínűleg. Adok elő most is, főleg a Színművészeti Főiskola foglalkoztat. Szeretek tanítani. Dicsekvés nélkül mondom, vonzottam a tanítványokat. Harminc éve nálam végzett tanítványaim ma is felkeresnek, ha újabb fokozatokra készülnek, velem konzultálnak. Szóval érdemes az emberekkel foglalkozni. Ez a pedagógia.

L.K. Mégiscsak mesterség, ugye?

V.Gy.M. Persze, hogy mesterség. Mégpedig olyan mesterség, ami azt jelenti, hogy valami az emberből „bemegy” egy másik emberbe, és ez a „valami”, ami bemegy az egy érték. Mert ami nem érték, az nem is megy be. Hát ez a nevelésnek a titka tulajdonképpen. Őszintén szólva soha életemben módszerekben nem hittem. Most se hiszek, de az emberségben annál inkább. Tudniillik abban, hogy az ember megtalálja a kontaktust azzal, akivel mint tanár együtt van. Ezt a középiskolában nekem sikerült megtalálnom, hiszen sok középiskolában is dolgoztam. A legelső középiskola az az ún. Rákócziánium volt. Hogy is hívták azt? A Keleti Károly utcában van.

L.K. Rákóczi Ferenc Gimnázium most is.

V.Gy.M. De akkor még nem ez volt a neve. Az egy egyházi gimnázium volt, vagy félig egyházi. Ország László tanított ott, akkor csinálta a szótárát, ezért kiment félévre Amerikába. Akkor engem a frissen végzettet kért meg, hogy helyettesítsem. A gimnáziumnak Gáspár Sándor nevű rendkívül értelmes igazgatója volt, és amikor az esztergomi érsekség megürült – olyan értelemben, hogy Mindszenty nem töltötte be az új helyét és helyére nem jött senki – Schwarzenegger nevű matematikatanár, akivel ott együtt tanítottunk, lett az ideiglenes helyettesítője. (Funkcióját betölteni nem tudta Mindszentynek.) Ez volt az első gimnázium, amit nagyon szerettem. Érdekes módon, Ágnesnek, a menyemnek apját tanítottam, akivel utána a Barcsay utcában voltam egy-két évig. Utána Jászberénybe kerültem, ott öt-hat évet töltöttem el. A jászberényiekkel ma is szoros kapcsolatban vagyok, szívesen megyek el, folyton találkoznak.

L.K. A „jászberényiek” alatt mit ért Professzor úr?

V.Gy.M. A gimnáziumot. A Lehel Gimnáziumban tanítottam öt évig. Ott ismerkedtem meg első feleségemmel, aztán megint a Barcsayban tanítottam, majd az általános iskolába száműztek, ahogy elmeséltem. Akkor valaki a minisztériumban, nem tudom ki és miért, úgy gondolta, hogy kár engem az általános iskolában tartani, és áttettek a művészeti gimnáziumba. Ahol aztán én lettem a közismereti tárgyak igazgatóhelyettese. Volt egy művészigazgató Zács György, ott van a képe a falon. Az is tanítványom volt, aki ezt a képet csinálta, Garabuczi Ágnes. Öt évet tanítottam ott. Nagyon szerettem ott lenni. Ezek a művészygyerek, most is (ugyan már nagymamák), felhívtak, hogy találkoznak...Ezek a pestiek, a Török Pál utcában a Művészeti Gimnáziumból. Ezek festők, szobrászok, grafikusok, és volt egy iparművész, a többi könyvkötő, asztalos meg ilyesmi.

L.K. Ez az iskola nagyon sok irányba készíthette fel a fiatalokat.

V.Gy.M. Részben régi ipariskola volt, amit még Mária Terézia alapított. Érdekes módon még olyan iskola is van, amely fennmaradt azóta. Ezekben az években... na ez is egy olyan hely volt, ahol hiába volt az asztalosműhely vezetője a párttitkár, épp olyan normális ember volt, mint én vagy más. Ezek a művészek szabad emberek voltak. Oda az ember úgy ment be, mint egy kellemes fürdőbe, ahol vicceltek, kedvesek voltak, ott nem ellenőrzött senki senkit. Nyugodtan lehetett beszélni. Ezek ilyen szerencsés dolgok voltak. Szerencsés volt az iskola abból a szempontból is, hogy nem a Köznevelési Minisztériumhoz tartozott, hanem az ún. „Révai-Minisztériumhoz”. Ehhez a művészeti (fő)iskolák tartoztak, tehát a művészeti gimnázium is. Ennek következtében, nem tudom miért, de sokkal szabadabb szellem volt. Talán azért, mert a Révai, amilyen kellemetlen egyéniség volt, végül is művelt ember volt. Valahogy szabadabb levegő volt ott. Nem is szólva a művészekről, Somogyi József volt a szobrászszak vezetője ...

Itt szakítottuk meg a beszélgetést. – Néhány hét múltán rosszat sejtető levelet kaptam. Elhunyt Vajda György Mihály 2001. február 3-án. A temetése Visegrádon volt, és még az özvegye mondta ott, sajnálja, hogy nem is tudtam vele befejezni a megkezdett beszélgetést.